

บทที่ 5

ผลการวิจัย

การสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และการถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น” นี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ข้อ หนึ่งในบทที่ 5 จะเป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์สองข้อ ได้แก่ วัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่วิจัยโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกลไกหลัก และ วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อถอดบทเรียนและสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดระเบียบการนำเสนอผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อไว้ โดยการนำเสนอหัวข้อหลัก 3 หัวข้อ คือ 1) การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง 2) การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านส้มป่อย และ 3) การถอดบทเรียนและการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง

การนำเสนอภายใต้หัวข้อนี้นี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ภาพรวมการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง 2) วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนผ่านกิจกรรมเวทีชุมชน 3) วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มเยาวชนผ่านกิจกรรมย่อยต่างๆ ในค่ายเยาวชน 4) วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับพี่เลี้ยงค่ายซึ่งเป็นนักศึกษา และ 5) การประเมินผลการดำเนินกิจกรรม

1. ภาพรวมการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประกอบไปด้วยกิจกรรมหลายประเภท ดังต่อไปนี้

1.1 การสร้างทีมงานค่าย (คณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยงค่ายเยาวชน) การสร้างทีมงานค่าย

เริ่มต้นจากการประชุมร่วมกันของคณะผู้วิจัยซึ่งเปรียบเสมือนแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด เพื่อวางแผนการทำงานในภาพรวมร่วมกัน หลังจากนั้น ผู้วิจัยแต่ละคนได้ดำเนินการคัดสรร (recruit) นักศึกษาเพื่อเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงค่ายเยาวชน โดยเกณฑ์สำคัญในการคัดสรรนักศึกษาเพื่อเข้าร่วมงาน

นั้น คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับพื้นฐานด้านจิตอาสาและความรับผิดชอบของนักศึกษาเหล่านี้เป็นสำคัญ โดยสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในอดีตและพฤติกรรมในชั้นเรียน ภายใต้หลักเกณฑ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้สร้างทีมพี่เลี้ยงค่ายซึ่งประกอบด้วย นักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ 5 คน นักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ 4 คน นักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ 3 คน และ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ 1 คน

ลำดับต่อมา คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมใหญ่ร่วมกันระหว่าง คณะผู้วิจัย (ซึ่งอีกบทบาทหนึ่งจะเป็นคุณครูค่ายด้วย) และทีมพี่เลี้ยงค่าย วัตถุประสงค์สำคัญก็คือ 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงแนวคิดและภาพรวมการดำเนินโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ และวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมค่ายเยาวชน และ 2) การสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้วิจัยกับนักศึกษาผู้เป็นพี่เลี้ยงค่าย และระหว่างนักศึกษาซึ่งมาจากต่างสาขาวิชา (ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้วิธีการให้ผู้เข้าประชุมทุกคนเวียนกันแนะนำตัว โดยให้แต่ละคนให้ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ชื่อเล่น สาขาวิชา และสิ่งที่ชอบ หลังจากนั้นให้ผู้แนะนำตัวคนต่อมา ต้องกล่าวถึง ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกคนก่อนหน้าทุกคน แล้วจึงแนะนำตนเอง วิธีนี้ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนให้ความสนใจกับสิ่งที่สมาชิกคนก่อนหน้ากล่าวถึง หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะให้ความสำคัญกับสมาชิกคนอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน ด้วยการรับฟังอย่างตั้งใจ ซึ่งเป็น ลักษณะอย่างหนึ่งของการสื่อสารเสนา (dialogue communication)

การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและสร้างความคุ้นเคยนั้น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะความคุ้นเคยและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทำให้นักศึกษาผู้ เป็นพี่เลี้ยงค่ายเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงกระบวนการโดยภาพรวมของกิจกรรมทั้งหมด และในขณะเดียวกัน ความสนิทสนมคุ้นเคยที่เกิดขึ้นในระหว่างสมาชิก ก็ทำให้การมาดำเนินกิจกรรมเป็นเรื่องที่สร้างความสุขและความสนุกสนาน ทั้งหมดนี้ นำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ในโครงการนี้ร่วมกัน ซึ่งการรู้สึกเป็นเจ้าของ (ownership) นี้ นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด

นอกเหนือจากการประชุมใหญ่แล้ว ก่อนทำกิจกรรมย่อยทุกครั้ง คณะผู้วิจัยจะได้มีการนัดประชุมเพื่อเตรียมการกิจกรรมกลุ่มย่อยร่วมกัน โดยหัวหน้าคณะผู้วิจัยจะได้นำ (ร่าง) กำหนดการที่จัดทำขึ้นมานำเสนอต่อที่ประชุมเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ (คำว่าสมาชิกในที่นี้ หมายถึงทั้งคณะผู้วิจัยและนักศึกษาผู้เป็นพี่เลี้ยงค่าย) ต่อกิจกรรมย่อยๆ ที่จะดำเนินการในเวทีชุมชนและในค่ายเยาวชน

กิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำในการประชุมกลุ่มย่อยคือการทดลองเล่นเกมหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำไปใช้กับกลุ่มเยาวชนในค่าย ประโยชน์ที่ได้จากการทดลองปฏิบัติก็คือทำให้สมาชิกทีมงานทุกคนเกิดความเข้าใจและมีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมจริง อีกทั้งทำให้ทราบถึงความยากง่ายของกิจกรรมดังกล่าว สามารถประเมินได้ล่วงหน้าว่ากิจกรรมนั้น ๆ จะใช้เวลาอย่างน้อยเพียงใด จะยากเกินไปหรือไม่สำหรับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเยาวชน เป็นต้น

1.2 การทำเวทีชุมชน การทำเวทีชุมชนครั้งแรก คือเวทีชุมชน เยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 1 ดำเนินการที่ศาลาชุมชนบ้านโป่งขาก ต.แม่สัน อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 น. โดยกิจกรรมหลักที่ดำเนินการ ประกอบด้วย

1.2.1 คณะผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายและวางแผนกิจกรรมเวทีชุมชน (ดำเนินการก่อนหน้าการจัดเวทีชุมชน 2 สัปดาห์)

1.2.2 คณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยงค่ายลงพื้นที่เพื่อเตรียมงานและสถานที่ ประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมเวที (ดำเนินการวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2554)

1.2.3 วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เปิดเวทีเวลา 09.00 น. หัวหน้าคณะผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวทีชุมชน กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการมาดำเนินกิจกรรมร่วมกับเยาวชนและชุมชนบ้านโป่งขวางในครั้งนี้ ว่าสืบเนื่องจากการที่ตนเองเคยมีโอกาสดลงพื้นที่ทำวิจัยในตำบลแม่สั่น อ.ห้างฉัตร ได้เข้ามาศึกษาข้อมูลของบ้านโป่งขวางเกี่ยวกับประเด็นการดำเนินกิจกรรมโครงการงานศพดเหล่า และได้รับรู้ว่าคนในชุมชนบ้านโป่งขวางนั้นสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าลัวะ แต่ในขณะที่เดียวกันก็สังเกตเห็นว่าเด็กและเยาวชนที่ได้สันทนาพูดคุยด้วยกลับไม่ให้ความสำคัญหรือความสนใจกับอัตลักษณ์ในด้านนี้ของตนเท่าใดนัก จึงต้องการอาศัยกระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายของเยาวชนที่มีความตระหนักร่วมกันถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ ต่อจากนั้นได้ให้คณะผู้วิจัยและนักศึกษาพี่เลี้ยงค่ายได้แนะนำตนเองต่อชุมชน

นายศักดิ์ นามะเสน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งขวางได้กล่าวว่า การจัดเวทีในวันนี้มีผู้สูงอายุจำนวนมากมาร่วมตัวกัน ไม่ว่าจะเป็นคุณยายนิด พ่อหลวงวัน นามะเสน คุณยายป้อมีอดีตผู้ใหญ่บ้านถึง 3 คนมาเข้าร่วม จึงเป็นโอกาสดีที่ในวันนี้ ชาวชุมชนบ้านโป่งขวางเองก็จะได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนและรับรู้รับฟังเรื่องราวของชุมชนจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ

นายศักดิ์ยังได้กล่าวถึงพลวัตด้าน วัฒนธรรมประเพณี ของบ้านโป่งขวาง โดยระบุว่า ประเพณีต่างๆ ที่เคยทำสืบกัน นมา โดยมากยังคงมีการรักษาไว้ ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมของชุมชนก็คือความเจริญของอาคารบ้านเรือน ถนน เครื่องอุปโภคบริโภคมีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตนเห็นว่าสิ่งที่เป็วัฒนธรรมบ้านโป่งขวางที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็คือ การรับประทานอาหารเข้าส่าย เนื่องจากคนในชุมชนเมื่อตื่นมาแล้วต้องทำงานก่อน ทำงานได้เล็กน้อย แล้วจึงจะมากินข้าว หรือใช้เวลาไปกับการปรีกษาหารือกัน หน้าที่ทำกับข้าวเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน ส่วนอาหารกลางวันก็จะรับประทานเวลา 14 นาฬิกา อาหารเย็นรับประทานตอนเวลาเกือบ 20 นาฬิกา นี่คืสิ่งที่ไม่เหมือนกันกับชุมชนอื่น ๆ โดยส่วนตัวตนเองเห็นว่ากิจกรรมที่คณะวิจัยจัดทำในวันนี้เป็นกิจกรรมที่ดี ซึ่งทางโรงเรียนพร้อมให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้าน

ช่วงเวลาหลังจากนั้นในภาคเช้าทั้งหมดเป็นกระบวนการในเวที ประกอบกิจกรรมชวนคิดชวนคุย “คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นและบทบาทของเยาวชน กรณีบ้านโป่งขวาง และกรณีศึกษาบ้านสั้มป้อย” โดยคณะผู้วิจัยได้เชิญอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ อาจารย์ประจำโรงเรียนแม่สั่นวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ จ .ลำปาง และเป็นผู้อาวุโสของชุมชนบ้านสั้มป้อยซึ่งเป็นผู้บุกเบิกและก่อตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของบ้านสั้มป้อยมาเป็นวิทยากร

ภาพที่ 5.1: บรรยากาศของเวทีชุมชนครั้งที่ 1

วิทยากรเปิดเวทีด้วยการขอ ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านของล้านนา ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่า ผู้สูงอายุทั้งหมดนั่งฟังด้วยความซาบซึ้ง สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้น ให้ความสนใจในช่วงสั้น ๆ หลังจากนั้นก็ค่อยคลายความสนใจลง ทั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ค่อยสนใจการชอมากนัก อาจเป็นเพราะภาษาพื้นบ้านที่ใช้ในเพลงชอเด็กบางคนก็อาจจะฟังคำบางคำไม่รู้เรื่อง อีกประเด็นหนึ่งก็คือเนื้อหาที่ปรากฏในเพลงชอเป็นเนื้อหาที่สะท้อนอนันตริยภาพของสังคมยุคก่อน ซึ่งเด็กและเยาวชนขาดคลังความรู้ที่จะเชื่อมโยงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในยุคก่อนกับยุคสมัยของตนเอง จุดนี้นับว่าเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นช่องว่างทางวัฒนธรรมระหว่างคนต่างรุ่นนั่นเอง

ภาพที่ 5.2: อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ บรรยายเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชุมชน

วิทยากรระบุว่า การแสดงพื้นบ้านล้านนานั้น มีทั้งจ้อย ชอ อ้อ อ๋ม ตนเองก็เป็นลูกศิษย์ของยายป้อ นามะเสน ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงเรื่องการชอมาตั้งแต่อดีต คนสมัยก่อนใช้การ จ้อยเพื่อสื่อสารกับเพศตรงข้ามเพื่อแสดงการตัดพ้อต่อว่าหรือความอาลัยรัก เมื่อได้ยินเสียงจ้อย กลุ่มผู้ชายในหมู่บ้านซึ่งคอยระแวดระวังความปลอดภัยจะไม่สนใจ เพราะถือว่าคนที่มาพร้อมเสียงจอยนั้นเป็นคน

ไม่มีพิษภัย ไม่ใช่หวัชโมย ซึ่งแต่เดิมการจ้อยชอนนั้นมีถึง 14 ทำนอง แต่ปัจจุบันมีการจ้อยหลงเหลืออยู่เพียง 7-8 ทำนองเท่านั้น ส่วนอ้อมมี 3 อย่าง ได้แก่ อ้อธรรม อ้อกะโหลก และอ้อกล่อมลูก

วิทยากรกล่าวด้วยว่า โดยส่วนตัวแล้วตนเองมีความภาคภูมิใจที่ได้มาเป็นวิทยากร ในครั้งนี้ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่กลุ่มเด็กๆ และเยาวชนของบ้านโป่งขวาก คณะผู้วิจัยที่มาศึกษาเรื่องราวของบ้านโป่งขวากในครั้งนี้ สะท้อนว่าชุมชนของเรามีของดีอยู่แล้ว แต่บางที่เราไม่สนใจ ส่วนใหญ่กลับมองออกไปภายนอก ในขณะที่คนภายนอกกลับให้ความสนใจ ต้องการศึกษาศาสนาของเรา เพราะฉะนั้น การที่เราไม่สนใจชุมชนของเรา วัฒนธรรมของเรา สภาพการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของคนยุคก่อนที่ว่า

“พระเจ้าตัวบ่เอา ไปเมาหมักห่อหลงคว่แซกเจ๊ก ของๆ เป็นยกมือท่วมหัว ของๆ ตัว
ถือเป็นเรื่องเล็ก จันส่อถ้อยคุณแคลน ของๆ ตัวเก่าแต่ๆ บ่หวงบ่เหน่ปรับแป้นไค่ปั้นไค่ได้”

ต่อจากนั้น วิทยากรได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของชุมชนบ้านส้มป่อยที่ได้เริ่มต้นกระบวนการวิจัยชาวบ้านเพื่อพัฒนาชุมชนของตนจากการให้คำแนะนำช่วยเหลือของนายณพนพร นิลณรงค์ รับทุนวิจัยท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อหาแนวทางสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้ชุมชน หลังจากทุนวิจัยหมดลง กลุ่มชาวบ้านจำนวน 11 ครอบครัวได้เรียไรเงินภายในกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่อเนื่อง เริ่มต้นในปี พ.ศ.2544 ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มประมาณ 300,000 บาท ต่อยอดเป็นกิจกรรมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นโครงการงานศพดเหล้า สหกรณ์ชุมชน เยาวชนเองก็มีแรงบันดาลใจในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น สำหรับตนเอง นอกจากการพัฒนาชุมชนของตนแล้ว ยังขอพิจารณาตัวเองในการให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับชุมชนอื่นๆ ด้วย

ต่อจากนั้น หัวหน้าคณะผู้วิจัยได้เปิดประเด็นเชิญชวนเวทีร่วมกันแลกเปลี่ยนประเด็นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเนื้อหาที่ได้จากเวที คณะผู้วิจัยได้นำมาปะติดปะต่อกับข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้จากเอกสารและการลงพื้นที่สัมภาษณ์ของเยาวชนในระหว่างการทำกิจกรรมค่ายเยาวชน ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ได้ปรากฏในหนังสือ “ชุมทรัพย์วัฒนธรรมบ้านโป่งขวาก”

ปิดเวทีชุมชนภาคเช้าเวลา 12.00 น. ผู้เข้าร่วมเวทีล้อมวงรับประทานอาหารกลางวัน ซึ่งจัดทำโดยกลุ่มแม่บ้านบ้านโป่งขวากร่วมกัน รับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ผู้สูงอายุและผู้ใหญ่แยกย้ายกันไปทำงาน คณะผู้วิจัย พี่เลี้ยงค่าย และกลุ่มเยาวชนบ้านโป่งขวาก ได้รวมตัวกันที่ศาลาชุมชนอีกครั้งเพื่อทำกิจกรรมสนทนาร่วมกันเพื่อสร้างความคุ้นเคยก่อนการทำกิจกรรมค่าย เยาวชนครั้งที่ 1 กิจกรรมสนทนาร่วมกันเสร็จสิ้นเวลา 16.00 น. ทุกคนร่วมกันทำความสะอาดสถานที่เก็บขยะ ก่อนอำลาจากกัน คณะผู้วิจัย พี่เลี้ยงค่ายเดินทางกลับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เมื่อมาถึงมหาวิทยาลัยคณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยงค่ายทำกิจกรรมทบทวนหลังดำเนินกิจกรรม (After Action Review) เพื่อหาแนวทางปรับปรุงข้อบกพร่องของกระบวนการ ก่อนดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไป

การทำเวทีชุมชนครั้งที่ 2 กิจกรรมเวทีชุมชนเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เวิร์คช็อปข้อมูลสู่ชุมชน จัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ โรงเรียนบ้านโป่งขวาก ชุมชนบ้านโป่งขวาก ต.แม่สัน อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง มีรายละเอียดกิจกรรม ดังนี้

เวลา 08.00 น. นักแสดงเยาวชนทุกคนพร้อมกันที่ อาคารอเนกประสงค์ โรงเรียนบ้านโป่งขวางเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแสดง มีการติดผลงานวาดภาพศิลปะของเยาวชน โดยอาจารย์และพี่เลี้ยงช่วยกันแต่งหน้าแต่งตัวนักแสดง

เวลา 09.00 น. อาจารย์ประนอม วงศ์หมื่นรัตน์ เรียกรวมนักแสดงซักซ้อมขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมจริงและมีการพานักแสดงเยาวชนไปทำพิธีไหว้ครู ไหว้เจ้าที่

เวลา 09.30-10.00 น. สมาชิกชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งขวาง และตัวแทนคนในชุมชนและเยาวชนบ้านส้มป่อยลงทะเลเบียน

ภาพที่ 5.3: บรรยากาศในเวทีชุมชนครั้งที่ 2 เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

เวลา 10.00-10.10 น. อาจารย์สุคนธ์ทิพย์ สุภาจันทร์ พิธีกรรายการ กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และแจ้งกำหนดการกิจกรรม และเชิญพ่อหลวงบุญทวี กาวิชัย ผู้ใหญ่บ้านโป่งขวาง กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมเวทีชุมชน สรุปสาระสำคัญ ซึ่งพ่อหลวงบุญทวีกล่าวแสดงความรู้สึกโดยรวมว่า รู้สึกยินดีที่ได้ร่วมกิจกรรม และลูกหลานได้ร่วม อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม รู้สึกยินดีที่เราช่วยกันอนุรักษ์ภาษาบ้านเรา ให้ภูมิใจ ไม่รู้สึกอาย โก ธิ คนที่ล้อเลียน ใครว่าเป็นลัวะ ก็ไม่โกรธ เพราะบรรพบุรุษเราเป็น สร้างให้เราเป็นอย่างนี้ ตัวอย่างบ้านกล้วย เป็นลื้อ ไปไหนก็พูดภาษาลื้อ เช่นกัน เรื่องภาษาควรอนุรักษ์ไว้เพื่อลูกหลาน ทำยสุดได้กล่าวขอขอบคุณที่คณะผู้วิจัยได้เข้ามาช่วยทำโครงการวิจัยอนุรักษ์วัฒนธรรมบ้านโป่งขวางไว้

ภาพที่ 5.4: พ่อหลวงบุญทวี กาวิชัยกล่าวแสดงความรู้สึกต่อโครงการ

นายศักย์ นามเสน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งขวาง เจ้าของสถานที่กล่าวต้อนรับ โดยขอขอบคุณทุกๆ คนทั้งคนในชุมชน คณะผู้วิจัย และแขกจากต่างชุมชน ที่ได้มาวันนี้ ซึ่งเป็นเวทีสุดท้ายที่ได้ร่วมกิจกรรมกันมาเกือบ 1 ปี ย้อนเวลาไปเมื่อ 2 ปีก่อน นักวิชาการจากอำเภอห้วยฉัตรพยายามเข้ามาทำกิจกรรมวิจัยภาษาพูดของบ้านโป่งขวาง แต่ไม่สามารถทำงานได้สำเร็จได้ แต่ในครั้งนี้ ด้วยความทุ่มเทของคณะ ผู้วิจัย ความร่วมมือของเด็ก ๆ กับผู้สูงอายุ ทำให้สามารถรวบรวมประวัติของหมู่บ้าน รวมถึงภาษาละบ้านโป่งขวางได้

เวลา 10.10-10.40 น. เป็นการแสดงชุด “ก่องปู่จ่าพญาเบิก” โดยเครือข่ายคนสามวัยบ้านส้มป่อย ซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนท้องถิ่นที่เป็นตัวอย่างของการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อตั้งโดยอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ และเป้าหมายของคณะผู้วิจัยในการเชิญเครือข่ายคนสามวัยบ้านส้มป่อยมาร่วมในเวทีชุมชน ทั้งครั้งที่ 1 และในครั้งนี้ ก็เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนบ้านโป่งขวางได้มีเครือข่ายจากภายนอกซึ่งมีประสบการณ์ในการสร้างเครือข่ายเยาวชนประสบความสำเร็จได้มา หนุนเสริมเครือข่ายเยาวชนของบ้านโป่งขวางซึ่งเพิ่งเริ่มต้น

อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ ได้กล่าวกับผู้เข้าร่วมเวทีว่า กิจกรรมในวันนี้ คือ “ค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น” ซึ่งมีคำสำคัญคือ วัฒนธรรม ท้องถิ่น การมีส่วนร่วม โจทย์ที่ได้รับในวันนี้คือ อยากให้พี่น้องบ้านโป่งขวางได้เห็น ได้ฟังว่า ใน 10-20 ปีมานี้ เยาวชนบ้านส้มป่อย ไปร่วมกิจกรรมเพื่อแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 10 ครั้ง ไป 8 ครั้ง 5 ครั้งไป 4 ครั้ง ซึ่งตนได้มีส่วนช่วยก่อตั้งเครือข่ายเมื่อย้ายมาอยู่ที่บ้านส้มป่อยใหม่ ๆ โดยใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้มาชุมนุมกัน เพราะธรรมชาติของเด็กรักชอบรวมกลุ่มกัน วัฒนธรรมแขนงหนึ่งคือเพลง วันนี้จึงใคร่ขอนำวัฒนธรรมมาแสดง ซะล้อ ซอ ซึง

อาจารย์เกรียงศักดิ์ได้ขอให้เยาวชนบ้านส้มป่อย แสดงสละล้อเพลง “ช้าง” แปลงเนื้อเป็นคำขวัญลำปาง ตัวอย่างเนื้อท่อนหนึ่ง คือ “ที่เมืองปาน เรืองสราญ พักผ่อน น้ำตกแจ้ซ้อนน่า เย็น ผู้ใดแม่ได้แอ้วหา ติดตามต้องใจไม่เบื่อ” ต่อจากนั้นให้เยาวชนบ้านส้มป่อย แสดงดนตรีให้เยาวชนบ้านโป่งขวางเห็นเป็นตัวอย่าง ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้เพิ่งได้รับการฝึกฝนมาได้ไม่นาน ประมาณเดือนพฤศจิกายน จะเล่นได้จริง จากกิจกรรมนี้ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าอาจารย์เกรียงศักดิ์ ได้ใช้กลยุทธ์ของ

การแสดงตัวอย่าง และการลงมือทำ ให้กลุ่มเยาวชนบ้านโป่งขวางได้เรียนรู้ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้เรื่องการแสดงทางด้านศิลปะวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยากจนเกินความสามารถของเยาวชน

นอกจากบ้านส้มป่อยมีสล้อ ซอ ซึ่ง ยังมีการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งขณะนี้ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมาเรียนวิชาด้วย เรียนไป 5 เพลง ต่อจากนั้นอาจารย์เกรียงศักดิ์ แสดงการตี ก้องปู่จา คำว่ากลองนี้เมื่อเขียนภาษาเมืองจะเขียนว่า “ก้อง” ซึ่งอาจารย์เกรียงศักดิ์ อธิบายเพิ่มเติมว่าภาษาเมืองนี้ สอนสัปดาห์เดียว อ่านได้เขียน ได้ เพราะเป็นตัวตนของเรา ทำให้ เรียนรู้ได้เร็ว/ง่าย การสืบทอดให้ยั่งยืนเพราะมีรากเหง้า ส่วนการแข่งขันจะต้องตีจังหวะพุทธะปู่ จา ซึ่งเป็นจังหวะบังคับก่อนจะแสดงจังหวะอื่นต่อไป การแสดงพุทธะปู่จาต้องไม่มีท่ากระโดดโลดเต้น ต่อจากนั้นจึงดัดแปลง พลิกแพลงจังหวะสุดแล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ตี

ภาพที่ 5.5: อาจารย์เกรียงศักดิ์สาธิตการตีก้องปู่จา

ต่อจากนั้นเป็นการแสดงชุดที่ 1 จากเยาวชนที่เพิ่งฝึกหัด การแสดงตีกลองโดยนาย เปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง (นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะวิจิตรศิลป์ สาขาศิลปะไทย) ซึ่งเป็นแชมป์ ระดับประเทศ นายทัศนัย ไชยชนะ (ม.6) ล้อฉาบได้สวยงาม และนายจิระศักดิ์ มะโนยะ แสดงการตี กลองจังหวะลงธรรม (สูตรธรรม) โดยเริ่มจากทางเพลงห่าง ๆ หยาบ ๆ และไล่ละเอียด จังหวะเข้าไป อาจารย์เกรียงศักดิ์ ได้กล่าวขอบคุณอาจารย์วิช ญกร ใจดี ซึ่งเป็นผู้สอนต่อ ยอดเรื่องการตี ก้องปู่จาให้ กลุ่มเยาวชนของบ้านส้มป่อย จนส่งผลให้นาย เปรมปรีดิ์ สามารถสมัครรับการคัดเลือกเข้าเรียนต่อที่ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้สำเร็จในปีการศึกษา 2555

ภาพที่ 5.6: กลุ่มเยาวชนรุ่นเยาว์จากชุมชนบ้านสัมป่อยสาธิตการเล่นดนตรีพื้นเมือง

ภาพที่ 5.7: กลุ่มเยาวชนรุ่นใหญ่จากชุมชนบ้านสัมป่อยแสดงลีลาการตีกองปู่จา

เวลา 10.40-10.55 น. อาจารย์ประนอม วงศ์หมื่นรัตน์ นำเสนอภาพรวมกิจกรรมค่ายเยาวชนที่ได้ ดำเนินการและผลที่ได้รับ โดยอันดับแรกแนะนำคณะ ผู้วิจัยซึ่งเป็น คณาจารย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางทั้ง 4 คน รวมทั้งแนะนำนักศึกษาซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงค่าย ต่อจากนั้น ได้เชิญตัวแทนเยาวชนบ้านโป่งขวาก 10 คน มาแสดงบัตร์คำ ซึ่งสะท้อนสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมค่ายร่วมกัน ที่ทำให้เยาวชนได้ รับและหวงแหน สืบทอด ถ่ายทอดต่อ วัฒนธรรมได้ ด้วยเส้นทางสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น รุ่นพี่ถ่ายทอดให้รุ่นน้อง ทั้งนี้ อาจารย์ประนอมได้สรุปแนวคิดสำคัญของกิจกรรมค่ายเยาวชนอันได้แก่

แนวคิดเรื่องการให้ (give) และการรับ (take) ค่ายเยาวชนสร้างคนให้รู้จักการให้ และการรับที่ดี เมื่อได้รับการให้จากอาจารย์และพี่เลี้ยงค่ายแล้ว เยาวชนที่เข้าร่วม กิจกรรมค่ายจะต้อง รู้จักการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับ ถ่ายทอดเรื่องราวที่ทีมงานของชุมชนสู่คนอื่น ๆ ต่อไป

แนวคิดเรื่องความห่วงใย (care) สมาชิกค่ายจะต้องเอาใจใส่ดูแลกันและกัน ทั้ง คุณครูค่าย พี่เลี้ยงค่าย พี่เด็กโต และน้องเล็ก จะต้องเอาใจใส่ดูแลกันเสมือนเป็นครอบครัวใหญ่ เดียวกัน

แนวคิดเรื่องการแบ่งปัน (share) คือการรู้จัก แบ่งปัน ทั้งสิ่งของเครื่องใช้ แบ่งปัน ประสบการณ์และความรู้ รวมถึงการแบ่งปันความรู้สึกความคิดเห็นของสมาชิกค่ายร่วมกัน

แนวคิดทั้งหมดส่งผลในภาพรวมต่อสมาชิกค่ายทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และ พัฒนา การด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านร่างกาย กิจกรรมค่ายทำให้เยาวชนได้ออกกำลังกายด้วยการทำ กิจกรรมต่างๆ หากไม่มีกิจกรรมค่าย เยาวชนอาจจะนั่งหน้าคอมพิวเตอร์เป็นส่วนใหญ่ ด้านจิตใจและ อารมณ์ เยาวชนได้เรียนรู้ รู้จักแพ้ชนะ ให้อภัย สามัคคี อารมณ์ดีแจ่มใส มีพัฒนาด้านสังคม รู้จักการ เป็นผู้นำและผู้ตาม รู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าแสดงออก ระยะเวลาที่คุณครูไม่ ต้องคะยั้นคะยอให้ออกมาแสดงหรือทำกิจกรรม แต่เยาวชนจะอาสาออกมาด้วยตนเอง

ภาพที่ 5.8: อาจารย์ประนอม วงศ์หมื่นรัตนถอดบทเรียนสิ่งที่ได้รับจากค่ายเยาวชน

ค่ายเยาวชนจัดที่จัดขึ้นทั้งหมด เริ่มจากสร้างความคุ้นเคย สอนการสื่อสาร การพูด เก็บข้อมูล การทำไองน้ำ การวาดภาพ การถ่ายภาพ เก็บเรื่องราวของหมู่บ้าน เช่น ภาษา นำข้อมูลมา ร่วมกันทำเป็นหนังสือ ได้ผลงานออกมาเป็น หนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้การ เรียนรู้ ร่วมกัน ทั้งอาจารย์ พี่เลี้ยง และเยาวชน ก็ได้มาเรียนรู้เรื่องราวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนและตระหนัก ถึงคุณค่าของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ เกิดมิตรภาพที่ดีระหว่างหน่วยงานและชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ เครือข่ายที่เข้มแข็งในอนาคต ทั้งหมดนี้ รวมกันคือประสบการณ์อันทรงคุณค่า

ท้ายสุดอาจารย์ประนอม ฝากว่าโครงการได้ทำให้เยาวชนรู้ว่าเขาคือใคร ฝากการต่อ ยอดให้สืบทอดวัฒนธรรมอย่างแท้จริง รุ่นต่อรุ่น อย่างไร อะไรที่ควรสืบทอดต่อไป โดยฝากผู้ใหญ่ใน ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำเพื่อหาเวทีให้เยาวชนได้รวมตัวกันเพื่อสร้างสรรค์ รักษาสิ่งดี ๆ ไว้ต่อไป

เวลา 10.55-11.10 น. เป็นการแสดงของเยาวชนบ้านโป่งขวาง ชุมเมตเลย์ค่าย โดยเน้นกิจกรรมสันถนาการเด่นที่ใช้ตลอดระยะเวลาที่มีค่าย ได้แก่ การร้องเพลงเข้าประกอบกิจกรรมเข้าจังหวะ ชุด Oh When the Camp, รถตุ๊กตุ๊ก, อีโป, Elephant, a sign และกิจกรรมที่เป็นการต่อยอดจากการค้นคว้าตำนานเรื่องเล่าของหมู่บ้าน คือ ละครเรื่องเล่าตำนานชื่อบ้านโป่งขวาง ซึ่งเป็นเรื่องเล่าว่าเจ้าพระยาแก้วซึ่งมีหูช้างเดียวมาหลงรักเจ้าหญิงเรไรซึ่งเป็นธิดาของ เจ้าพระยาลำปาง แต่พระยาลำปางไม่ยอมยกธิดาให้เพราะเห็นว่าพระยาแก้วพิการมีหูช้างเดียวยว จึงเกิดการสู้รบ เจ้าพระยาลำปางหนีไปที่บริเวณโป่งกลอนและแพะโป่ง เจ้าพระยาแก้วจึงให้ทหารปึกขวางหนามกั้นไว้ เจ้าพระยาลำปาง เสียทหารมากแต่ไม่ยอมถอยทัพกลับ และพ่ายแพ้ถึงแกชีวิตในที่สุด ก่อนตายได้สาปแช่งทหารที่หนีเอาตัวรอดไป นับแต่นั้นมา บริเวณนั้นจึงเรียกว่า แพะโป่งขวาง เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน ในตอนท้ายของการแสดงละครจึงมีการให้คติสอนใจว่าหากมีการให้อภัยกันไม่คิดอาฆาตพยาบาทก็จะไม่เกิดเรื่องเศร้าเช่นนี้ และเยาวชนได้ร่วมกันแสดงการสวดบทแผ่ มตตาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในแถบ อ.ห้างฉัตร ซึ่งเยาวชนทุกคนสามารถท่องจำได้อย่างขึ้นใจ การแสดงชุดนี้ได้รับความชื่นชอบจากผู้ชม ผู้ปกครอง สร้างความบันเทิงให้ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 5.9: เยาวชนสนุกสนานในการแสดงชุดเมตเลย์ค่าย

ภาพที่ 5.10: เจ้าพระยาแก้วกำลังเกี้ยวพาราสีเจ้าหญิงเรไร

ภาพที่ 5.11: เจ้าพระยาลำปางขณะสาปแข่งทหารที่ทอดทิ้งตน

เวลา 11.10-12.15 น. เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็น “เครือข่ายเยาวชนเข้มแข็ง ชุมชนแข็งแกร่ง วัฒนธรรมยั่งยืน” โดยมีตัวแทนชุมชนบ้านโป่งขวาง พ่อหลวงบุญทวี กาวิชัย ผอ. ศักดิ์ นามะเสน คณะครู ตัวแทนผู้อาวุโสในชุมชน ผู้ปกครองเยาวชน และตัวแทนเยาวชนบ้านโป่งขวาง ตัวแทนชุมชนบ้านส้มป่อย ประกอบด้วยอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ นาย เปี้ยก แก้วคำแดง และตัวแทนเยาวชน ตัวแทนนักศึกษา ผู้เป็นพี่เลี้ยงค่ายร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมี ผศ. ดร.บุษยากร ตีระพลดีกุลชัย ดำเนินการ

นายเปี้ยก แก้วคำแดง ได้ให้แง่คิดว่าตนเองมีพื้นฐานทางแนวคิดและมุมมองต่างๆ จากการบวชเรียน เมื่อกลับมาอยู่ในชุมชนได้มีโอกาสร่วมงานกับอาจารย์เกรียงศักดิ์ในการสืบสานดูแลชุมชน เริ่มเรียนรู้ผ่านการทำงานวิจัยท้องถิ่นและเรียนรู้จากเครือข่ายภายนอก ตอนเล่นดนตรีไม่เป็น แต่เกื้อหนุนและประสานอยู่เบื้องหลัง วางแผนรวมกลุ่มเด็ก หลังจากงานวิจัยจบลง คณะทำงาน ก็มาคิดว่าบ้านส้มป่อยจะอยู่ต่อไปได้ ทำอย่างไร ให้ผู้ใหญ่รวมกลุ่มกัน จนเกิดกลุ่มวัฒนธรรมดอกส้มป่อย กลุ่มออมทรัพย์เดือนละ 30 บาท เป็นกลยุทธ์ชักจูงให้มารวมตัวกัน เป้าหมายที่แท้จริงคือวัฒนธรรมของชุมชนดำรงอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง เรื่องเงินไม่ใช่เรื่องหลัก ต่อมาได้วิจัย ชุดโครงการ 4 หมู่บ้าน “จัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ ” โดยภาพรวมของชุมชน หนี้สินยังไม่ลด แต่ผู้ที่เข้า ร่วมโครงการรู้วิธีจัดการหนี้สิน หลักเลี้ยงรายการฟุ่มเฟือย สรุป แนวคิดการทำงานของบ้านส้มป่อยคือการ เห็นปัญหาของผู้ใหญ่ก่อน แล้วค่อย ๆ ขยายความเข้มแข็งมาทางกลุ่มเยาวชน

อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ ระบุว่า มุมมองของตนเกิดจากการมองย้อนอดีต แล้วหันกลับมามองปัจจุบัน ที่คนมองแต่วัตถุ สนใจเรื่องยกระดับทาง จิตใจน้อยลง เป็นยุคที่มีดมัว จากการวิเคราะห์แบบนี้จึง เป็นกระจ กส่องให้เห็น นว่บ้านส้มป่อยจะหาทางออกใด และหาทางออกโดยใช้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ซึ่งไม่ต้องเสียงบประมาณมาก ศิลปินพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้าน ก็จะมีตัวตนเป็นที่ประจักษ์ ถ้าให้ทำงานกันไปโดยลำพัง ไม่มีการมีส่วนร่วมจะไม่สำเร็จ คนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ต้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน ส่วนตนเองขอปวารณาตัวยินดีเป็นเครือข่ายและให้ความร่วมมือ กับชุมชนบ้านโป่งขวางในการสืบสานศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

อาจารย์ศักดิ์ นามะเสน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งขวาง กล่าวว่า ดีใจที่มีคนเห็น ความสำคัญของประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านโป่งขวาง หากมองย้อนอดีตจะเห็นว่าชาวบ้านโป่งขวางรุ่นบุกเบิกเป็นลัวะ 100 เพอร์เซ็นต์ คนสมัยก่อนตัว สูงใหญ่ 170-180 เซนติเมตร

สักระยะหนึ่งลงจากท่าเรือ ขยับแต่ไม่เบียดเบียนใคร รักสงบทำมาหากินในหมู่บ้าน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน คนในชุมชนรุ่นก่อน พ.ศ. 2500 บ้านใกล้เคียงเคียงแต่งงานกัน มีลูก 5-10 คน สืบทอดกันหมด จึงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำนาไม่ตัด อดจ้าง สร้างบ้านช่วยกัน หลังจาก พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลง ความน้อยเนื้อต่ำใจของคนในหมู่บ้าน ที่ถูกคนนอกชุมชนดูแคลนเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ชาวชุมชนบ้านโป่งขวางต้องการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ ทางหนึ่งคือไปทำงานต่างประเทศ จำนวนที่นา จนเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุ มีการพัฒนาหมู่บ้าน ถนนหนทางและบ้านเรือนได้รับการปรับปรุง ได้รับการยอมรับจากสังคม แต่เริ่มลืมเลือนเรื่องประเพณีของเก่า หายไปกับวันเวลา ไม่รู้จะหยิบยกสิ่งใด มาเป็นศิลปะประเพณี ซึ่งเป็นจุดเด่นของหมู่บ้าน สิ่งที่ต้องทำคือการค้นหาตัวตนของหมู่บ้านให้ได้ หาเอกลักษณ์ให้ลูกหลานได้ยึด คำนึง โดยเฉพาะ เอกลักษณ์ด้านภาษาซึ่งเป็นจุดเด่น

อาจารย์ผ่องศรี เติจ๊ะ ตัวแทนครูโรงเรียนบ้านโป่งขวางเล่าว่า เป็นครูที่โรงเรียนแห่งนี้มากกว่ายี่สิบปี ปกตินักเรียนใช้ภาษากลางในการสื่อสารกับครู แต่จะพูดภาษาถิ่นเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน คุณครูก็ได้มอบหมายกิจกรรมให้นักเรียนได้สืบค้น ภาษาถิ่น ซึ่งกิจกรรมค่ายเยาวชนของคณะผู้วิจัยได้มาต่อยอดให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ความเปลี่ยนแปลง ของเยาวชนที่ได้เข้าค่ายรักษาวัฒนธรรมก็ คือ ความกล้าแสดงออก ปัจจุบันนักเรียนชอบร้องเพลง แยกกันยกมือแสดงความคิดเห็นหน้าห้อง เมื่อก่อนไม่กล้าพูด หน้าชั้นเพราะ กลัวจะหลุด พูดภาษาพื้นเมืองออกไป แต่ปัจจุบัน นักเรียนไม่อายที่จะพูดภาษาถิ่น เวลาจัดกิจกรรมครูไม่ต้องบังคับให้ออกมา และผู้ปกครองก็สนับสนุนเป็นอย่างดี

ตัวแทนนักเรียนบ้านโป่งขวาง ได้ร่วมแลกเปลี่ยนในเวที โดยแสดงความคิดเห็นว่า การร่วมกิจกรรมค่ายทำให้ พี่เด็กโตและเด็กวัยรุ่นในชุมชนได้รู้จักและให้ความสนทนากับน้อง ๆ ซึ่งเป็นเด็กเล็กมากขึ้น ข้อดีของค่ายรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นมีมากมาย ต้องการให้พี่ ๆ และคุณครูจากราชภัฏ มากอีก ชอบการได้ร้องเพลงและทำกิจกรรมเพราะทำให้อารมณ์และจิตใจผ่อนคลาย

ตัวแทนผู้ปกครองของเยาวชนบ้านโป่งขวาง ได้ร่วมแลกเปลี่ยนในเวที โดยแสดงความคิดเห็นว่า เห็นความเปลี่ยนแปลง ของลูกหลาน คือ วันเสาร์ และวันอาทิตย์เด็กๆ จะ ตื่นตื้นอยากมา ค่าย ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ไปมั่วสุม มีความกล้า แสดงออกมากยิ่งขึ้น มีส่วนร่วม ช่วยเหลืองานบ้านมากยิ่งขึ้น ครูอาจารย์ให้ร่วมงานก็ไปช่วย มีความสามัคคี เด็ก ๆ มีความสนใจเรื่องราวของหมู่บ้านมากกว่าเดิม แต่ก่อนกลับบ้านไม่พูดภาษาถิ่น แต่ตอนนี้พูดภาษาถิ่นมากขึ้น

ภาพที่ 5.12: ผู้ปกครองกำลังบอกเล่าถึงเปลี่ยนแปลงในตัวเยาวชนที่เข้าค่าย

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า การที่เด็กๆ รวมตัวกันเป็นเรื่องดี เป็นไปได้ไหมที่จะรวมกลุ่ม จนพัฒนาเป็นกลุ่ม หนุ่มสาวต่อไป สมัยก่อนมี กลุ่มเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว สำหรับตนเอง นับเป็นคนแรกที่ออกไปจาก หมู่บ้านเพื่อไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน สันกำแพง พ.ศ.2512 รุ่นสองก็คือ อาจารย์สวิง สมัยนั้น ไปเรียนที่ไหนก็ถูกคนล้อเลียนว่าเป็นลั๊วะ ในความเห็นของตนถือว่าโครงการวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ อย่างดี เห็นด้วยกับ การทำโครงการในลักษณะนี้ เห็นลูกหลานข้างบ้านวันเสาร์ อาทิตย์ก็มาโรงเรียน รู้สึกดีใจที่มีอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมาช่วยดูแลลูกหลาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษยากร ตีระพฤติกุลชัยสรุปปิดในช่วงท้ายว่า โครงการไม่สามารถทำได้ตลอดไป เมื่อมีการเริ่มต้น ก็ต้องมีการสิ้นสุด วันนี้นับเป็นวันปิดเวทีวิจัย ค้นข้อมูลให้กับชุมชน ค้นลูกหลานที่เริ่มต้นต่อการช่วยสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับชุมชน ถือว่าคณะผู้วิจัยได้เพาะปลูกกล้าไว้ สิ่งที่ต้องการ เห็นก็คือชุมชนสามารถสืบทอดและต่อยอดเครือข่ายเยาวชน ต่อไปด้วยตนเองจนเข้มแข็งและยั่งยืน ฝากให้ชุมชนช่วยคิดว่าจะให้โอกาสเยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและเรียนรู้การทำงานร่วมกันอย่างไร โดยขอให้ดูตัวอย่างจากนายเปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง ต่อจากนั้นได้เชิญนายเปรมปรีดิ์ให้ร่วมแสดงทัศนะในเวที

นายเปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง ตัวแทนเยาวชนจากชุมชนบ้านส้มป่อย ได้ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนตัวว่า ตอนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก็เริ่มเรียนดนตรี สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่ ป. 3 ความสามารถเชิงวัฒนธรรม “ฮักฮิตฮอย” ของตนนั้นได้รับการปลูกฝังและบ่มเพาะจากอาจารย์เกรียงศักดิ์ วันนี้นักกลายเป็นผู้มีความสามารถเชิงวัฒนธรรม ตอนแรกพ่อแม่ให้ไปเรียนกับอาจารย์เกรียงศักดิ์ก็ไม่กล้าไป ต่อมา เมื่อได้เริ่มเรียน ก็ เริ่มเกิดความ ชอบจึงฝึกฝนมาเรื่อย ๆ และมีอาจารย์วิทยากรใจดีมาช่วยต่อยอดเรื่องศิลปะการตี กองปู่จา ตอนแรกกลุ่มเยาวชนไม่มีที่ซ้อมตีกองปู่จา เพราะเวลาซ้อมในที่ชุมชนก็ เสียงดัง จนถูกชาวบ้าน บางส่วนต่อ ว่า ต่อมาใช้ที่ๆ บ้านลุงสุเทพ ชัยชนะ เป็น ที่ฝึกซ้อม จึงไม่มีใครว่า ตอนแรกไม่มีอุปกรณ์ซ้อม ต้องไปหาของป่าขายเอาเงินมาซื้ออุปกรณ์ ใช้กล่องเปียร์มาซ้อม ต่อมามีคหบดีในชุมชน ออกเงินให้ซื้อแกลลอนพลาสติกมาให้ซ้อม ซ้อมจนแกลลอนแตกไปหลายใบจนในที่สุดได้เข้าไปแข่ง ครั้งแรกก็ไม่ได้ที่ 1 ปีต่อไปได้ที่ 1 มาโดยตลอดจนกรรมการไม่ให้กลุ่มเยาวชนจากบ้านส้มป่อยลงแข่ง เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มอื่นได้รางวัลบ้าง

ภาพที่ 5.13: ผู้นำเยาวชนจากชุมชนบ้านส้มป่อยถ่ายทอดประสบการณ์ให้น้องๆ

ส่วนการสมัครเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็ได้เสนอความสามารถด้าน ศิลปะวัฒนธรรม ทำแฟ้มผลงาน ตอนแรกคิดว่าตนเองคงสอบไม่ได้ แต่เมื่อไปแสดงความสามารถ การ ตีกลองปู้จา ก็สอบผ่านได้เข้าเรียนในสาขา สาขาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใน ที่สุด จึงอยากบอกกับน้องๆ บ้านโป่งขากว่าความสามารถทางด้านศิลปะวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ เรามีความโดดเด่นและจะส่งผลดีในด้านต่างๆ ตามมา

ในช่วงสุดท้าย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษยากร ได้สรุปประเด็นสำคัญซึ่งเป็นข้อ ค้นพบจากการทำวิจัยในครั้งนี้ว่า กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการให้เยาวชนและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ตัวคน ซึ่งในที่นี้คือผู้ใหญ่ และเยาวชนที่จะทำงานร่วมกัน 2) กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในบทบาทของผู้ส่ง สารและผู้ผลิต 3) พื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างให้ผู้เข้าร่วมสามารถทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ได้อย่าง สม่ำเสมอ และ 4) การสนับสนุนและติดตามของชุมชน รวมถึง ึงเครือข่ายจากภายนอกที่คอยให้ คำแนะนำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยได้มอบ หนังสือ บันทึก ชุมทรัพย์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในเวทีและชุมชน และขอขอบคุณทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เวลา 12.15-12.25 น. การแสดงปิดเวทีชุดฟ้อนกลองยาว โดยกลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้าน ชุมชนบ้านโป่งขาก ตัวแทนนักแสดงกล่าวว่า การแสดงชุดดังกล่าว ได้รับการสืบทอดมาจากพม่า ยาม พักรบ คนไทยไปเห็นจึงจดจำมาเล่นในไทยบ้าง มีคนตีกลองนำ 3 คน ในหมู่บ้านโป่งขากกลองยาวที่ ใช้มีความยาวเพียง 2 คอก หน้าด้านบนหุ้มด้วยหนัง เดิมมีการฟ้อนทั้ง ชายหญิง แต่ต่อมาผู้หญิงฟ้อน นำขบวน งานกลืน งานปีใหม่ การแต่งกาย ใช้เสื้อม่อฮ่อม ปัจจุบันประยุกต์ชุดพื้นเมืองตามแต่จะ ออกแบบ

ภาพที่ 14: การแสดงฟ้อนกลองยาวโดยกลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านชุมชนบ้านโป่งขาก

เวลา 12.25-13.00 น. ผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมดรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน หลังจากนั้น คุณครูและพี่เลี้ยงค่าย สัมภาษณ์ ความคิดเห็นของเยาวชน เกี่ยวกับความรู้สึกและ ประสบการณ์ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด เดินทางกลับในเวลา 14.00 น.

1.3 กิจกรรมค่ายเยาวชน กิจกรรมค่ายเยาวชนเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาและวิเคราะห์ว่าการใช้กิจกรรมค่ายเยาวชนมาเป็นสื่อเพื่อเชื่อมโยงเยาวชนเข้าด้วยกันและเชื่อมโยงเยาวชนกับชุมชนนั้นจะได้ผลมากน้อยเพียงใด ซึ่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนทั้งหมด 8 ค่าย โดยแต่ละค่ายมีสาระสำคัญดังนี้

1.3.1 ค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 1 วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ โรงเรียนบ้านโป่งขวก ต.แม่สั่น อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง เริ่มต้นกิจกรรมด้วยการลงทะเบียนในช่วงเช้า โดยได้รับเกียรติจากอาจารย์ศักดิ์ นามะเสน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งขวกมาเป็นประธานในพิธีเปิดค่ายเยาวชน

เวลา 09.15 น. เริ่มกิจกรรมที่ 1 “รวมพลังเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น” เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างกันทั้งระหว่างคณะผู้วิจัย พี่เลี้ยงค่าย และเยาวชนค่าย ประกอบด้วยกิจกรรมสนทนากาการ เช่น การร้องเพลงช้างพร้อมทำท่าทางประกอบ ซึ่งเพลงดังกล่าวมีเนื้อร้องบางส่วนดังนี้

“ลูกช้างทำไมจึงตัวใหญ่ ลูกไก่ทำไมตัวเล็กจัง คิดแล้วก็ปวดหัว คิดแล้วจนปวดหัว แล้วฉันก็คิดไม่ออก ลันลา ลันลันลันลา ลันลา ลันลา ลันลันลา”

ต่อจากนั้นอาจารย์และพี่เลี้ยงค่ายแบ่งเยาวชนออกเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่มและแบ่งพี่เลี้ยงค่ายออกเป็น 2 กลุ่มเพื่อทำฐานมหาสนุก รวมกิจกรรมเพื่อละลายพฤติกรรมและสร้างความสามัคคีระหว่างกัน กิจกรรมย่อยที่ทำในแต่ละฐานมีหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมยกพลขึ้นบก (ฝึกความสามัคคีและความอดทน) กิจกรรมแก้พันธนาการและกิจกรรมสร้างหอคอย (ฝึกความสามัคคีและการรับฟังความคิดเห็นสมาชิกในกลุ่ม) ดังภาพที่ 5.15 ภาพที่ 5.16 และภาพที่ 5.17

ภาพที่ 5.15: กิจกรรมยกพลขึ้นบก

ภาพที่ 5.16: กิจกรรมแก้พันนาการ

ภาพที่ 5.17: กิจกรรมสร้างหอคอย

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสร้างฝัน สานฝัน มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ว่าการตั้งเป้าหมายในการทำสิ่งใดๆ ก็ตามเป็นสิ่งที่สำคัญ และการทำงานร่วมกันเป็นทีมจะทำให้เราบรรลุเป้าหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เราเกิดแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ เป็นการเรียนรู้ผ่านเกมแบบง่ายๆ เป็นกิจกรรมโยนลูกบอลลงตะกร้า โดยให้เยาวชนโยนบอล 2 ครั้ง ครั้งละ 5 ลูก รอบแรกให้เยาวชนโยนลูกบอลตามอธยาศัยและให้จำว่าตนเองโยนบอลลงตะกร้ากี่ลูก ส่วนรอบที่สอง แบ่งเยาวชนออกเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม แล้วทำกิจกรรมโยนบอลคนละ 5 ลูกเหมือนเดิม แต่ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยงค่ายแจ้งให้เยาวชนทราบล่วงหน้าว่าให้แต่ละทีมแข่งขันกันว่าทีมใดจะโยนลูกบอลลงตะกร้าได้จำนวนมากที่สุด ซึ่งหลังจากสรุปผลการแข่งขันแล้ว ผู้วิจัยสรุปบทเรียนจากกิจกรรมดังกล่าวโดยการตั้งคำถามถามเยาวชนว่าการโยนในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เยาวชนตั้งใจในการโยนครั้งใดมากกว่ากัน ซึ่งก็ได้คำตอบว่าเป็นการโยนในครั้งที่ 2 และเมื่อถามถึงเหตุผลว่าทำไมจึงตั้งใจ

ในครั้งที่ 2 มากกว่าครั้งที่ 1 เยาวชนก็จะให้เหตุผลว่าเนื่องจากในครั้งที่ 2 รู้เป้าหมายว่าเป็นการแข่งขันและต้องการให้ทีมของตนได้ชัยชนะ จึงตั้งใจมากกว่าในครั้งแรก ซึ่งผู้วิจัยก็สรุปบทเรียนให้เยาวชนในช่วงท้ายอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 5.18: กิจกรรมสร้างฝัน สานฝัน

พักรับประทานอาหารกลางวัน เวลา 12.00 น. แล้วเริ่มกิจกรรมที่ 3 “กิจกรรมระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาของดีบ้านโป่งขาก” ในภาคบ่าย เวลา 13.00 น. มีการทำกิจกรรมเข้าจังหวะเพื่อผ่อนคลาย ก่อนจะเข้าสู่กิจกรรมระดมความคิดเห็น โดยยังคงแบ่งเด็กและเยาวชนออกเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม ให้พี่เลี้ยงค่ายเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและชวนตั้งคำถามในกลุ่มย่อย เปิดโอกาสให้เยาวชนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและมีตัวแทนกลุ่มทำหน้าที่สรุปลงในกระดาษโพลชาร์ดเพื่อนำเสนอต่อส่วนรวมในช่วงท้าย ใช้เวลาในการระดมความคิดเห็น สรุป และนำเสนอต่อส่วนรวมประมาณ 1.30 ชั่วโมง

ภาพที่ 5.19: การระดมความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย

เกี่ยวกับกิจกรรมระดมความคิดเห็นนี้ คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชนในรอบนี้ ยังคงเป็นข้อมูลกว้างๆ ไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก เช่น เยาวชนระบุว่าบ้านโป่งขากมีประเพณีไหว้เจ้าปู่เจ้าอัยก แต่ไม่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประเพณี

ดังกล่าวได้มากนัก คณะผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ว่าที่ผ่านมา เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม แต่สิ่งที่ยังขาดไปคือกระบวนการเรียนรู้ระหว่างร่วมกิจกรรมซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจความหมายของประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าว

ข้อดีของการให้เยาวชนออกมานำเสนอหลังการสรุปภายในกลุ่มย่อยก็คือ ทำให้เยาวชนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร ได้ฝึกทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามภายในกลุ่ม ฝึกทักษะการรับฟัง และการทำความเข้าใจต่อเนื้อหาที่ผู้อื่นนำเสนอ นอกจากนี้ ยังทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ด้วยว่าในสังคมต่างๆ ย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย เราอาจคิดเหมือนหรือต่างจากเพื่อนก็ได้ แต่ที่สำคัญก็คือจะต้องฝึกเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรม “โองสมบัติ” เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนได้ฝึกการหาข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งใกล้ตัว แล้วสร้างความหมายหรืออีกนัยหนึ่งฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มา กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมการบ้าน หัวข้อคณะผู้วิจัยได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการทำกิจกรรมให้กลุ่มเยาวชน เริ่มต้นจากการถามเยาวชนว่ารู้จักโองหรือไม่ โองมีไว้เพื่อทำอะไร แล้วให้เยาวชนเขียนรูปโอง 1 ใบลงในสมุดที่แจกให้ ต่อมาจึงอธิบายว่า เราจะสมมติโองนี้ว่าเปรียบเสมือนโองสมบัติของครอบครัวเรา รายได้หรือรายรับที่ครอบครัวได้มาเปรียบเสมือนน้ำที่เรารินใส่โอง แต่ในขณะที่เดียวกัน แต่ละครอบครัวก็ต้องมีค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเปรียบเสมือนรูรั่วทำให้น้ำ (รายได้) รั่วออกมาจากโอง การบ้านประจำวันนี้ก็คือเยาวชนแต่ละคนจะต้องกลับไปพูดคุยซักถามพ่อแม่ผู้ปกครอง ว่าครอบครัวของตนนั้นมีน้ำเข้าโอง (รายรับ) มาจากทางใดบ้าง และในขณะที่เดียวกัน มีรูรั่ว (รายจ่าย) ที่ทำให้น้ำต้องไหลออกจากโองทางใดบ้าง โดยต้องสอบถามให้ละเอียดเพื่อวาดรูรั่วที่มีขนาดแตกต่างกันบนโองสมบัติ เช่น รายจ่ายด้านใดที่จ่ายมากก็เปรียบเสมือนรูรั่วขนาดใหญ่ ขอให้เยาวชนแต่ละคนวาดภาพพร้อมคำบรรยายสั้นๆ เกี่ยวกับ โอง น้ำในโอง และรูรั่วของครอบครัวตน เพื่อนำมาเสนอในกิจกรรมค่ายครั้งที่ 2

ในช่วงท้ายเป็นกิจกรรมร้องเพลง รับประทานอาหารว่าง คณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยงค่ายเปิดโอกาสให้เยาวชนเขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อกิจกรรมค่ายลงบน “Chat Room” ซึ่งเป็นกระดาษโปสเตอร์ขนาดใหญ่ ตกแต่งอย่างสวยงามด้วยการ์ตูนเพื่อเชิญชวนให้เยาวชนเกิดความสนใจและแสดงความคิดเห็น เมื่อเยาวชนได้เขียนบน Chat Room แล้ว ก็ทำความสะอาดหอประชุมร่วมกันก่อนปิดค่าย

ภาพที่ 5.20: ลักษณะของ Chat Room

1.3.2 การทำค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 2 วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2554 กิจกรรมเริ่มเวลา 09.00 น. โดยเด็กและเยาวชนลงทะเบียน ต่อจากนั้น คณะผู้วิจัยและพี่เลี้ยง ค่ายนำเยาวชนร้องเพลงค่ายและเพลงสวัสดี (ภาษาอังกฤษ) ต่อจากนั้นเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ โดยการขออาสาสมัครเด็กโตให้ออกมานำร่องๆ ออกกำลังกายตามอวัยวะ คณะผู้วิจัยให้เยาวชน นำเสนอผลงาน “โอ่งสมบัติ” แล้วเปิดโอกาสให้เยาวชนได้วิเคราะห์ด้วยการตั้งคำถามๆ เยาวชนว่า การทำโอ่งสมบัติทำให้เยาวชนได้เรียนรู้อะไร ซึ่งเยาวชนสามารถตอบได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทำให้ ตนเองเข้าใจที่มาของรายได้และรายละเอียดค่าใช้จ่ายของครอบครัวมากขึ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยก็ได้สรุปว่า ข้อมูลที่มีประโยชน์เหล่านี้เป็นข้อมูลที่เยาวชนสามารถค้นหาได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยการซักถาม เช่นเดียวกับข้อมูลความรู้ด้านชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีวัฒนธรรมอื่นๆ ของบ้านโป่งขาก ต่อจากนั้นเข้าสู่กิจกรรมที่ 1 “บัตรประชาชนของฉัน”

ภาพที่ 5.21: ตัวอย่างกิจกรรมการสืบค้น “โอ่งสมบัติ”

“บัตรประชาชนของฉัน” เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้เยาวชนได้เรียนรู้การเก็บบันทึกข้อมูลเบื้องต้น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น และเป็นกิจกรรมเพื่อละลายพฤติกรรม ทำให้เกิดความคุ้นเคยและฝึกให้เยาวชนรู้จักใส่ใจ ช่างสังเกต อดทนต่อการรอคอย รวมถึงได้ฝึกการซักถาม ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นทักษะเบื้องต้นของการแสวงหาความรู้

วิธีการทำกิจกรรม “บัตรประชาชนของฉัน” สมาชิกทุกคนจะได้รับอุปกรณ์ประกอบไปด้วยป้ายกระดาษแข็งสีขาวสำหรับคล้องคอ ขนาดครึ่งหน้ากระดาษ A4 และสีเมจิก 1 แท่ง ให้สมาชิกทุกคนกระจายตัวออกไปรอบบริเวณ แล้วให้แต่ละคนหาเพื่อนใหม่เพื่อผลัดกันซักถามข้อมูลส่วนตัว และผลัดกันวาดภาพบนบัตรประชาชนของเพื่อน ดังนี้

คำถามที่ 1 ถามชื่อเพื่อน (ผลัดกันวาดโครงหน้าของแต่ละคนลงในบัตรประชาชน)

คำถามที่ 2 ถามชื่อของเพื่อนที่ต้องการให้คนอื่นเรียก (ผลัดกันวาดคิ้ว)

คำถามที่ 3 ถามชื่อดีของเพื่อน (ผลัดกันวาดตา)

คำถามที่ 4 ถามนิสัยเสียหรือข้อเสียของเพื่อน (ผลัดกันวาดจุมก)

คำถามที่ 5 ถามจำนวนสมาชิกในครอบครัว (ผลัดกันวาดปาก)

คำถามที่ 6 ถามความใฝ่ฝันของเพื่อน (ผลัดกันวาดหู)

คำถามที่ 7 ถามความสามารถพิเศษของเพื่อน (ผลัดกันวาดผม)

หลังดำเนินกิจกรรม สมาชิกทุกคนจะได้บัตรประชาชนของตนเอง ซึ่งเกิดจากการวาดรูปของเพื่อน แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือกิจกรรมนี้ทำให้สมาชิกได้รู้ถึงข้อมูลของเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ร่วมค่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยมากขึ้น บัตรประชาชนเหล่านี้ พี่เลี้ยงค่ายได้นำไปแขวนรอบอาคาร ซึ่งสร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับทุกคน

หลังกิจกรรมที่ 1 เสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้นำเข้าสู่**กิจกรรมที่ 2 “รวบรวมสมบัติ”** โดยมีแนวคิดไว้ในชุมชนบ้านโป่งขวากนั้นมีทรัพยากรสมบัติ อันได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพราะฉะนั้น สิ่งที่ยาวชนจะทำในกิจกรรม “รวบรวมสมบัติ” ก็คือการลงพื้นที่ออกสอบถามคนเฒ่าคนแก่ ผู้ใหญ่ และผู้รู้ในชุมชน เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชน โดยใช้เครื่องมือ “ปฏิทินชุมชน” ในการเก็บข้อมูล นั่นคือ ยาวชนจะใช้เกณฑ์เดือนต่างๆ ในการสอบถามข้อมูลว่าในแต่ละเดือน ชุมชนมีกิจกรรม ประเพณี การละเล่น อะไรบ้าง ทั้งนี้ยังคงแบ่งยาวชนออกเป็น 5 กลุ่มในการลงพื้นที่ โดยมีพี่เลี้ยงค่ายร่วมลงพื้นที่ไปกับน้องๆ ซึ่งยาวชนมีเวลาสำหรับการลงพื้นที่เข้าไปในหมู่บ้านประมาณ 1.30 ชั่วโมง ก่อนจะเดินทางกลับมายังหอประชุมโรงเรียนเพื่อรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

ภาพที่ 5.22: ยาวชนลงพื้นที่ในชุมชน ส่วนหนึ่งของกิจกรรมรวบรวมสมบัติ

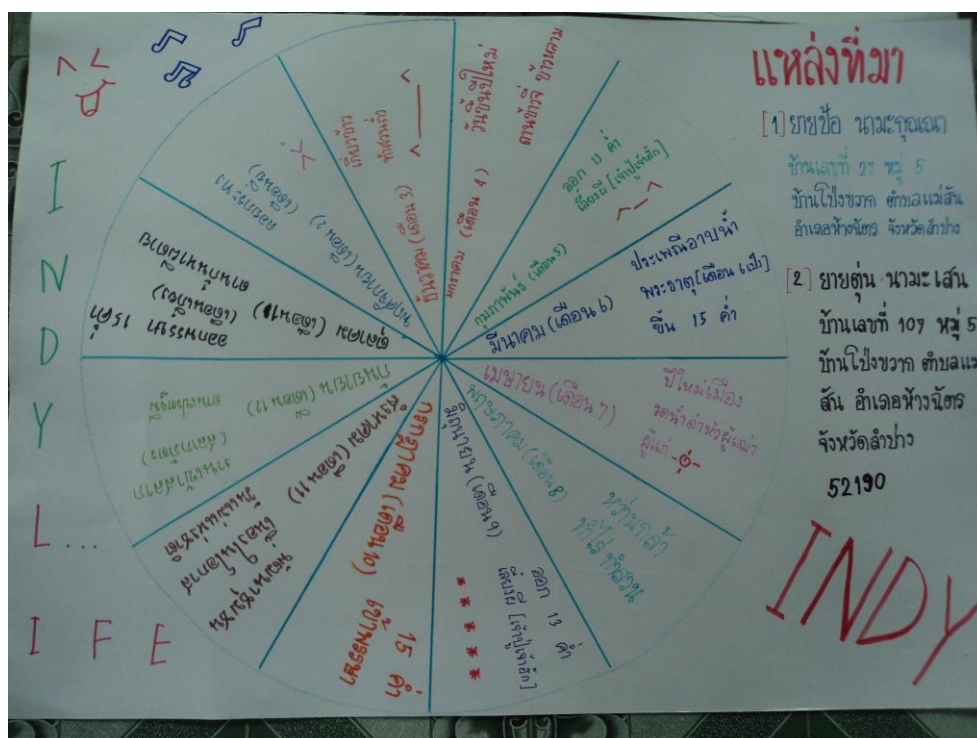

ภาพที่ 5.23: ยาวชนลงพื้นที่พูดคุยกับผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อหาข้อมูลชุมชน

ในภาคบ่าย หลังรับประทานอาหารกลางวัน เยาวชนแบ่งกลุ่มนำ “สมบัติ” หรืออีกหนึ่งข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนตลอด 12 เดือนที่รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่พูดคุยซักถามคนในชุมชน มาจัดทำเป็นปฏิทินชุมชน โดยช่วยกันเขียนและระบายสี แล้วแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอปฏิทินชุมชนของตนเอง

ภาพที่ 5.24: ช่วยกันทำปฏิทินชุมชน

ภาพที่ 5.25: ตัวอย่างปฏิทินชุมชน

หลังจากเยาวชนนำเสนอปฏิทินชุมชนของกลุ่มเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยสรุปประเด็นด้วยการชี้ให้เยาวชนเห็นว่าข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของบ้านโป่งขวากนั้น จะมีข้อมูลบางประเด็นที่บางกลุ่มได้ข้อมูลที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่นๆ ซึ่งแสดงว่าประเด็นนี้ จะต้องมีการสอบถามเพิ่มเติมอีก เพื่อค้นหาว่าข้อมูลที่ถูกต้องเป็นอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงซึ่งมีความชัดเจน ซึ่งการทำปฏิทินชุมชนในวันนี้ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการค้นหาว่าข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบ้านโป่งขวากที่กลุ่มเยาวชนจะได้เริ่มต้นฝึกฝนค้นหาหาข้อมูลด้วยตนเอง

หลังการรับประทานอาหารว่าง เป็นกิจกรรมที่ 3 คือกิจกรรม “ต้นไม้แห่งความรู้” ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อสรุปและถอดบทเรียนร่วมกันถึงสิ่งที่ได้รับจากการทำกิจกรรมทั้งหมดในวันนี้ นับตั้งแต่กิจกรรมบัตรประชาชนของฉันทน์ กิจกรรมรวบรวมสมบัติแล้วมาจัดทำปฏิทินชุมชน โดยอาจารย์และพี่เลี้ยงค่ายแจกกระดาษที่ตัดเป็นรูปผลไม้และใบไม้ให้กับเยาวชนทุกคน เพื่อเขียนแสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมทั้งหมดที่ได้ทำในวันนี้ได้ส่งผลให้ตนเองได้เรียนรู้อะไร เมื่อเขียนเสร็จแล้วให้เยาวชนทากาวลงบนกระดาษแล้วนำมาติดบนโครงต้นไม้ร่วมกัน ผลลัพธ์ที่ได้คือต้นไม้แห่งความรู้ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำ

ภาพที่ 5.26: ต้นไม้แห่งความรู้

1.3.3 การทำค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 3 วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2554 หลังการลงทะเบียน เริ่มกิจกรรมในช่วงเช้าด้วยการทำกิจกรรมสันทนาการ ออกกำลังกายและร้องเพลงประกอบทำทาง

เวลา 09.30-10.30 น. กิจกรรมที่ 1 การบรรยายเรื่องการสื่อสารผ่านภาพถ่าย และเทคนิคพื้นฐานการถ่ายภาพ โดย อ.ชวลิต โพธิศรี วิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการถ่ายภาพที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านโป่งขวก เยาวชนให้ความสนใจตัวอย่างภาพถ่ายที่วิทยากรนำมาประกอบการบรรยาย หลังจากนั้น วิทยากรให้เยาวชน ฝึกปฏิบัติใช้กล้องถ่ายรูปดิจิตอลแบบอัตโนมัติ โดยเยาวชนแยกย้ายกันฝึกปฏิบัติตามกลุ่มที่แบ่งไว้ 5 กลุ่ม

ภาพที่ 5.27: วิทยากรบรรยายประเด็นการสื่อความหมายผ่านภาพถ่ายให้เยาวชนฟัง

ภาพที่ 5.28: เยาวชนกำลังรับฟังการบรรยายด้วยความสนใจ

หลังการบรรยายและฝึกปฏิบัติภายในห้องประชุมเสร็จสิ้น เริ่มกิจกรรมที่ 2 เกม “รู้กันด้วยภาพถ่าย คลี่คลายปริศนา ” โดยอาจารย์ให้ตัวแทนเยาวชนแต่ละกลุ่มออกมาจับสลากเลือก

ของปริศนา ซึ่งในแต่ละช่องจะมีโจทย์งานที่แตกต่างกันออกไปให้เยาวชนได้ฝึกการทำงานเป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และลงมือถ่ายภาพเพื่อสื่อความหมายที่ตนต้องการสื่อสาร พร้อมทั้งการหาข้อมูลประกอบ โดยกิจกรรมนี้มีการประกวดผลงานของแต่ละกลุ่ม การให้คะแนนแบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย การรักษาเวลา คุณภาพของภาพถ่าย และข้อมูลประกอบ ซึ่งโจทย์งานที่เยาวชนได้รับจะเป็นโจทย์การถ่ายภาพที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสถานที่ภายในชุมชน เช่น ให้ถ่ายภาพบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าขายภายในชุมชน ถ่ายภาพสิ่งของเครื่องใช้ที่ชุมชนเป็นผู้ผลิตเองพร้อมทั้งบอกประโยชน์ของสิ่งของดังกล่าว ถ่ายภาพสถานที่ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวชุมชน ถ่ายภาพสัตว์เลี้ยง เป็นต้น หลังจากนั้น เยาวชนแต่ละกลุ่มลงพื้นที่เพื่อถ่ายภาพตามโจทย์ที่ตนได้รับภายในเวลาที่กำหนด ประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วเดินทางกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน

ภาพที่ 5.29: กลุ่มเยาวชนกำลังอ่านคำถามเพื่อถ่ายภาพตามที่โจทย์กำหนด

ภาพที่ 5.30: บรรยากาศการลงพื้นที่ถ่ายภาพตามโจทย์

เวลา 13.30-14.30 น. เพื่อให้วิทยากรมีเวลาในการประเมินภาพถ่าย คณะผู้วิจัยจึงทำกิจกรรมที่ 3 “เรื่องเล่าประกอบท่าทางจากรูปภาพ” กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้

เยาวชนได้ใช้จินตนาการเล่าเรื่องจากภาพที่เห็น และฝึกทักษะการสื่อสารผ่านวัจนภาษาและอวัจนภาษา โดยเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ให้เวลาเยาวชนประมาณ 30 นาทีในการช่วยกันแต่งเรื่องและวางแผนเรื่องการแสดงหน้าชั้น และ 30 นาทีสำหรับการนำเสนอ (กลุ่มละ 5 นาที)

ภาพที่ 5.31: กลุ่มเยาวชนกำลังเล่าเรื่องประกอบการแสดงท่าทางจากรูปภาพที่ได้รับ

ต่อจากนั้น เป็นการตัดสินผลการแข่งขันเกม “สู้กันด้วยภาพถ่าย คลีคลายปริศนา” โดยวิทยากรได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาพถ่ายของเยาวชนแต่ละกลุ่มถึงจุดเด่นจุดด้อย และมอบรางวัลให้กลุ่มที่ชนะ

ภาพที่ 5.32: วิทยากรวิจารณ์ภาพถ่ายซึ่งเป็นผลงานของเยาวชนแต่ละกลุ่ม

ภาพที่ 5.33: ตัวอย่างภาพถ่ายผลงานเยาเวนจากโจทย์ “อาหารท้องถิ่น”

ในช่วงท้าย คณะผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของเยาเวนเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ และสิ่งที่ได้เรียนรู้ หลังจากนั้น แบ่งเยาเวนออกเป็น 2 กลุ่ม เยาเวนที่เป็นเด็กโต และเยาเวนที่เป็นเด็กเล็ก สำหรับเยาเวนที่เป็นเด็กโตนั้น คณะผู้วิจัยได้รวมกลุ่มเด็กโตเพื่อติดตามความคืบหน้าการออกไปศึกษาข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนเยาเวนที่เป็นเด็กเล็กร่วมทำกิจกรรม สันทนาการกับพี่เลี้ยงค่าย หลังจากนั้น รวมกลุ่มกันอีกครั้งเพื่อทำความสะอาดร่วมกันก่อนเดินทางกลับ

1.3.4 การทำค่ายเยาเวนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 4 วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 ค่ายเยาเวนครั้งที่ 4 เป็นค่ายศิลปะ โดย คณะผู้วิจัยได้เชิญ ผศ.ศิริกร อินคำ และคณะ นักศึกษาจากสาขาวิชาออกแบบประยุกต์ศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 11 คนมาเป็นคณะวิทยากรเพื่อสอนศิลปะให้กลุ่มเยาเวนบ้านโป่งขาก ทั้งนี้ เป้าหมายของค่ายเยาเวนในวันนี้ก็เพื่อให้เยาเวนได้เรียนรู้ว่าการสื่อสารเพื่อบันทึกและถ่ายทอด ข้อมูลเรื่องราวของชุมชนนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ในค่ายอื่นๆ ก่อนหน้านี้ เยาเวนได้เรียนรู้เรื่องการบันทึกข้อมูลด้วยการเขียนและการถ่ายภาพไปแล้ว กิจกรรมค่ายในครั้งนี้ เพื่ อเรียนรู้การสื่อสารผ่านการวาดภาพซึ่งเป็นงานศิลปะ

หลังเยาเวนลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว เป็นกิจกรรมสันทนาการและเกมเพื่อแนะนำ คณะวิทยากร รวมถึงเป็นการสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย เนื่องจากเยาเวนไม่เคยพบกลุ่มนักศึกษา สาขาออกแบบประยุกต์ศิลป์มาก่อน จึงจำเป็นต้องสร้างความคุ้นเคยในระยะเวลาอันจำกัด เพื่อให้การเรียนรู้เรื่องการวาดภาพของเยาเวนเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อ คณะผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ากลุ่มเยาเวนเริ่ม กล้าพูดคุยและร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิทยากรด้วยความสนุกสนานแล้ว จึงนำเข้าสู่กิจกรรม วาดภาพ เพื่อถ่ายทอดความงามของชุมชน

ภาพที่ 5.34: คณะวิทยากรร่วมทำกิจกรรมกับเยาวชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย

เวลา 10.00 น. คณะวิทยากร พี่เลี้ยงค่าย และกลุ่มเยาวชนออกเดินทางจากโรงเรียนไปวัดโป่งขวาง โดยแบ่งเยาวชนออกเป็นกลุ่มย่อยโดยมีวิทยากรและพี่เลี้ยงค่ายประจำกลุ่ม วิทยากรแต่ละกลุ่มได้ให้คำแนะนำกลุ่มเยาวชนถึงแนวคิดและวิธีการถ่ายทอดความประทับใจที่มีต่อสถานที่สำคัญหรือศิลปะของชุมชนมาเป็นงานศิลปะ โดยให้อิสระเยาวชนแต่ละคนในการใช้จินตนาการถ่ายทอดความงามของวัดโป่งขวางออกมาเป็นรูปภาพ

ภาพที่ 5.35: พี่วิทยากรกำลังแนะนำน้องเรื่องการวาดภาพ

ภาพที่ 5.36: เยาวชนกับผลงานภาพวาดเพื่อถ่ายทอดความงามของวัดโป่งขาก

เมื่อเดินทางกลับมาจากวัดในเวลา 12.00 น. สมาชิกรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันและพักผ่อนริยาบตามอัธยาศัย เริ่มกิจกรรมที่ 2 เวลา 13.30 น. คณะวิทยากรสรุปให้เยาวชนฟังว่า ในช่วงเช้าเป็นการถ่ายทอดความงามของชุมชนจากการวาดภาพจากทิวทัศน์และสิ่งก่อสร้างของจริง โดยเยาวชนต่างวาดภาพของตนเอง แต่ในภาคบ่ายนี้ กิจกรรมการวาดภาพจะมีความแตกต่างออกไป โดยในช่วงบ่าย จะเป็นการวาดภาพร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยไม่มีทิวทัศน์ต้นแบบแต่เป็นการวาดภาพจากจินตนาการความนึกคิดและความใฝ่ฝันของเยาวชน ภายใต้หัวข้อ “ความงดงามของหมู่บ้านฉัน” ซึ่งกิจกรรมนี้ เยาวชนจะต้องฝึกฝนทักษะด้านความสามัคคีภายในกลุ่มเพื่อหลอมรวมความคิดให้เป็นหนึ่งเดียวนั่นเอง

ภาพที่ 5.37: เยาวชนช่วยกันวาดภาพ “ความงดงามของหมู่บ้านฉัน”

ภาพที่ 5.38: บางส่วนของผลงาน “ความงามของหมู่บ้านฉัน”

ในช่วงท้าย ก่อนปิดค่าย คณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญของกิจกรรมที่ทำในครั้งนี้นั้นก็คือการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการสื่อสารถึงเรื่องราวของชุมชนอีกวิธีการหนึ่ง นั่นก็คือการสื่อสารผ่านการวาดภาพ ซึ่งเป็นทั้ง การสื่อสารขาเข้า (ใช้การวาดภาพเพื่อบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์) และการสื่อสารขาออก (ใช้การวาดภาพเพื่อจำลองของจริง เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการ) ไปในคราวเดียวกัน ซึ่งเยาวชนสามารถนำวิธีการดังกล่าวไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนและเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวภายในชุมชนที่ตนมีความประทับใจได้เช่นเดียวกัน หลังการสรุปประเด็น มีการสำรวจความคิดเห็นของเยาวชนต่อกิจกรรมประจำค่ายครั้งที่ 4 ก่อนร่วมกันทำความสะอาดค่าย และเดินทางกลับ

1.3.5 การทำค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 5 วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ค่ายเยาวชนครั้งที่ 5 เป็นค่ายเพื่อตรวจทานและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตหนังสือบันทึกชุมทรัพย์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป้าหมายของค่ายเยาวชนในวันนี้มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประเด็นแรกเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตหนังสือบันทึกชุมทรัพย์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้เยาวชนและคนในชุมชนได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่กลุ่มเยาวชนได้รวบรวมข้อมูลมา รวมทั้งปรับปรุงและเติมเต็มข้อมูล ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากที่สุด ประเด็นที่สอง เป้าหมายของกิจกรรมครั้งนี้เพื่อระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชนถึงการคัดเลือกและสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อแสดงในเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน และเพื่อวางแผนการฝึกซ้อมและเตรียมงานก่อนถึงวันแสดงจริง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการสื่อสารย้อนกลับที่กลุ่มเยาวชนจะได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับสาร (receiver) ในเวทีสร้างความเข้าใจ มาเป็นผู้ส่งสาร (sender) ในเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

หลังการลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมเวลา 09.00 น. ครูและพี่เลี้ยงค่ายได้นำกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมสนทนาและเกมเพื่อละลายพฤติกรรมและใช้กิจกรรมสนทนาการเป็นสื่อในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ สร้างความคุ้นเคย เนื่องจากระยะเวลาจากค่ายที่ 4 มาถึงค่ายที่ 5 นี้ได้ทิ้งช่วง

ห่างกันพอสมควร เนื่องจากต้องใช้เวลาในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อบรรจุลงในหนังสือ เมื่อรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้แล้วจึงนำไปสู่การทำกิจกรรมค่ายที่ 5 ด้วย

ใช้เวลาในกิจกรรมสันตนาการและเกมต่างๆ ประมาณ 1 ชั่วโมง 15 นาที นอกเหนือจากกิจกรรมสันตนาการที่เคยทำมา ครูและพี่เลี้ยงค่ายได้เพิ่มกิจกรรมสันตนาการใหม่ๆ ให้เยาวชนได้เรียนรู้ เช่น เกมเรือล่ม ซึ่งเป็นเกมฝึกความจำและความเร็ว โดยแบ่งเยาวชนออกเป็น 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสัญลักษณ์เป็นสีต่างๆ แล้วมีตัวแทนกลุ่มทำหน้าที่ชี้ไปที่กลุ่มอื่นเพื่อให้สมาชิกขานชื่อสีกลุ่มตน 2 ครั้ง แล้วขานชื่อสีกลุ่มที่ถูกชี้ 1 ครั้ง หากสมาชิกกลุ่มใดขานชื่อสีซ้ำหรือผิดก็จะถือว่ากลุ่มหรือเรือลำนั้นล่ม กลุ่มที่เหลือจะเล่นต่อไปเรื่อยๆ เพื่อหาทีมผู้ชนะซึ่งมีความจำดีและสามารถระบุข้อมูลได้รวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ยังมีการสอนร้องเพลงรถตุ๊กตุ๊ก ซึ่งเป็นเพลงที่มีทำนองสนุกสนาน และเยาวชนสามารถแสดงท่าทางประกอบได้

หลังจากการทำกิจกรรมสันตนาการ เมื่อสังเกตเห็นว่ากลุ่มเยาวชนมีความผ่อนคลายและพร้อมสำหรับกิจกรรมเชิงสาระแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำเข้าสู่เป้าหมายของกิจกรรม โดยการระบุดึงพัฒนาการของกลุ่มเยาวชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออก การเก็บรวบรวมข้อมูล และโยงไปถึงหนังสือบันทึกชุมชนที่พัฒนาธรรมท้องถิ่นว่าในตอนนี้นักเรียนยังขาดเนื้อหาบางส่วนที่ต้องการการเพิ่มเติม ได้แก่ ความรู้สึกของเยาวชนต่อการมาค่ายและต่อชุมชนของตน และเปิดพื้นที่ให้กลุ่มเยาวชนได้เขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวอย่างอิสระ

เวลา 12.00 น. สมาชิกรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันและพักผ่อนอิริยาบถตามอัธยาศัย เวลา 13.00 น. เริ่มกิจกรรมภาคบ่าย โดยมีการเล่นเกมเพื่อสร้างความตื่นตัว หลังจากนั้นพี่เลี้ยงค่ายนำกลุ่มเยาวชนอ่านบทพจนานุกรมเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานชุมชนและที่มาของชื่อหมู่บ้านจากข้อมูลที่ได้รับร่วมกันรวบรวมมาเพื่อเป็นการจุดประกายความคิดให้กลุ่มเยาวชนเพื่อเชื่อมโยงไปถึงกิจกรรมที่จะนำเสนอในเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนโดยพี่เลี้ยงค่ายได้ตั้งคำถามเพื่อวัดความเข้าใจของกลุ่มเยาวชนต่อด้านานของชุมชน เมื่อเห็นว่ากลุ่มเยาวชนในภาพรวมมีความเข้าใจด้านานของชุมชนแล้ว ครูค่ายได้สอบถามความคิดเห็นกลุ่มเยาวชนเรื่องการนำเสนอตำนานของชุมชนมานำเสนอ กลุ่มเยาวชน ครูค่ายและพี่เลี้ยงค่ายมีความเห็นร่วมกันว่าควรนำเสนอตำนานที่มาชื่อชุมชนในรูปแบบของละครเวที ครูค่ายจึงสอบถามความสมัครใจของเยาวชนที่ต้องการร่วมแสดงในละครเวทีดังกล่าว จนได้ตัวนักแสดงครบทั้ง 9 คน และสมาชิกทั้งหมดร่วมกันตั้งชื่อให้ตัวละครบางตัวที่เพิ่มขึ้นมาใหม่เพื่อเพิ่มอรรถรสในการแสดง พร้อมกันนี้ ที่ประชุมได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องการแสดงชุดอื่นๆ ที่จะนำเสนอในเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน ได้ข้อสรุปว่ากลุ่มเยาวชนจะเลือกการแสดงที่เป็นกิจกรรมจากค่ายเยาวชน 2 ชุด ได้แก่ การเดินประกอบเพลง มาร์ชค่าย และการแสดงท่าทางประกอบการร้องเพลงรถตุ๊กตุ๊ก และหลังการแสดงละครเวทีจบลง กลุ่มเยาวชนจะนำเสนอการร้องบทสวด ดมแผ่นเมตตาในทำนองพื้นเมือง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในย่านนี้

เมื่อได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำ อันดับต่อไปครูค่ายได้ขออาสาสมัครนักแสดงในชุดรถตุ๊กตุ๊ก และขออาสาสมัครในการทำฉากประกอบละครเวที เมื่อได้ข้อมูลอาสาสมัครดำเนินงานในส่วนต่างๆ แล้ว สมาชิกค่ายได้นัดหมายการพบกันในการค่ายครั้งที่ 6 โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อจัดทำฉากประกอบละครเวที และฝึกซ้อมการแสดงร่วมกัน ในวันที่ 3 มิถุนายน 2555 หลังจากนั้น สมาชิกร่วมกันทำความสะอาดค่ายก่อนเดินทางกลับ

1.3.6 การทำค่ายเยาวชนรักษาวัดวัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 6 วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2555 และครั้งที่ 7 วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2555 เป็นค่ายเพื่อฝึกซ้อมการแสดงในเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและการทำฉากประกอบละครเวที ทั้งนี้คุณครูค่ายได้วางแผนให้พี่เลี้ยงค่ายแบ่งทีมงานออกเป็นสองส่วน ทีมงานส่วนที่หนึ่งซึ่งทำหน้าที่ในการเขียนบทละครเวทีบอกเล่าที่มาตำนานชื่อหมู่บ้านโป่งขวางรับหน้าที่ในการทำกิจกรรมสนทนากับเยาวชน ก่อนจะพาเยาวชนอ่านบทละครร่วมกันเพื่อทำความเข้าใจแล้วเริ่มซักซ้อมตามบท ทีมงานส่วนที่สองทำหน้าที่ในการวางแผนการทำฉากร่วมกับกลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้เป็นนักแสดงในละครเวที โดยร่วมฉากด้วยกัน และช่วยกันระบายสี ทั้งนี้ งานทำฉากเป็นงานใหญ่และใช้เวลานาน แต่ก็เปิดโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้มีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ระหว่างที่เยาวชนบางส่วนซ้อมการแสดงละคร เยาวชนที่เหลือก็ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย แต่มีความสุขกับการได้ระบายสีและวาดภาพตามจินตนาการที่นึกคิดจากเรื่องราวในบทละคร

ภาพที่ 5.39: ฝึกสมาธิและผ่อนคลายกล้ามเนื้อ

ภาพที่ 5.40: ฝึกแสดงอารมณ์ให้สอดคล้องกับบทละคร

ภาพที่ 5.41: เยาวชนกำลังช่วยกันระบายสีฉากละคร

1.3.7 การทำค่ายเยาวชนรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ครั้งที่ 8 วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ค่ายเยาวชนครั้งที่ 8 เป็นค่ายที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อซ้อมใหญ่การแสดงละครเวทีในเวทีคีน ข้อมูลสู่ชุมชนและการติดตั้งฉากประกอบละครเวที

กิจกรรมเริ่มเวลา 09.00 น. คุณครูและพี่เลี้ยงค่ายเดินทางเข้าไปยังโรงเรียนบ้านโป่งขวางเพื่อเตรียมฉาก และซ้อมการแสดงของเยาวชน โดยฉากทั้งหมดที่ใช้ในการแสดงละครเป็นฝีมือของเยาวชนที่ร่วมกันจัดทำขึ้นในกิจกรรมค่ายครั้งที่ 6-7 อาจารย์มอบหมายภารกิจให้พี่เลี้ยงค่ายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกรับหน้าที่ในการเตรียมความพร้อมนักแสดง โดยการเรียกแถวและให้เยาวชนได้ซ้อมย่อการแสดงเฉพาะส่วน ส่วนพี่เลี้ยงค่ายอีกกลุ่มหนึ่งรับหน้าที่ในการติดตั้งฉากและอุปกรณ์ต่างๆ

ภาพที่ 5.42: พี่เลี้ยงค่ายช่วยกันติดตั้งฉาก

เวลา 10.00 น. เริ่มซ้อมฉากแรก สวนดอกไม้เจ้าพระยาลำปาง เด็กๆ ยังคงขัดเขินอยู่บ้าง เพราะเป็นการซ้อมโดยใช้ไมโครโฟนเป็นครั้งแรก คุณครูค่ายให้คำแนะนำ โดยสอนวิธีการพูดกับไมโครโฟนให้เป็นธรรมชาติ เริ่มฉากสอง เป็นฉากพระธิดาเรไรกำลังร้อยดอกมะลิเพื่อนำไปถวายเจ้าพระยาลำปาง แล้วเจ้าพระยาแก้วมาพบเข้า จึงเกิดหลงรักและพยายามหาที่พักใกล้วัง เยาวชนมี

ความคุ้นเคยกับไมโครโฟนมากขึ้น เยาวชนคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่นักแสดงหลักช่วยกันทำดอกไม้เพื่อประดับ
ตกแต่งบนเวที

ภาพที่ 5.43: สมาชิกค่ายช่วยกันทำดอกไม้เพื่อนำไปตกแต่งฉาก

เวลา 10.30 น. เมื่อพี่เลี้ยงค่ายติดตั้งฉากติดเรียบร้อยแล้ว นักแสดงขึ้นซ้อมบนเวที รอบ
นี้ นักแสดงดูเป็นธรรมชาติมากขึ้น โดยเฉพาะการร้องจ๊อยซึ่งเป็นองค์ประกอบในบทละคร นักแสดง
จำบทได้แล้ว เด็กผู้ชายที่ซ้อมฉากสู้รบก็แสดงได้อย่างคล่องแคล่ว คุณครูค่ายคอยแนะนำเทคนิคการ
แสดงละครเวที อาทิ เวลาพูด ให้พูดเป็นธรรมชาติเหมือนการพูดคุยปกติ ไม่ต้องเกร็ง นอกจากนี้ ใน
การแสดงจริง นักแสดงจะต้องรับผิดชอบเรื่องการจัดอุปกรณ์ประกอบฉากด้วยตนเอง เพื่อแสดงให้ทุก
คนเห็นว่าเยาวชนบ้านโป่งขวางสามารถดำเนินกิจกรรมได้เอง ไม่จำเป็นต้องให้คุณครูค่ายและพี่เลี้ยง
ค่ายคอยดูแล เป็นการแสดงศักยภาพให้ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนได้เห็น เพราะฉะนั้น นักแสดง
จะต้องจดจำว่าการจัดเก้าอี้บนเวทีต้องให้หันหน้ามาทางผู้ชมเสมอ การแสดงไม่ควรหันหลังให้คนดู
การแสดงอารมณ์ สีหน้าท่าทางให้สอดคล้องกับบท ซึ่งเยาวชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี หลังการ
ซ้อมใหญ่เสร็จสิ้น คุณครูค่ายนัดแนะเวลานัดหมายและการเตรียมเสื้อผ้าและอุปกรณ์ให้พร้อมเพียง
สำหรับการแสดงจริงในวันที่ 24 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 5.44: นักแสดงซ้อมโดยใช้ไมโครโฟนและอุปกรณ์ประกอบการแสดง

2. วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนผ่านกิจกรรมเวทีชุมชนและงานประเพณี

คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดด้านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาเป็นแนวคิดหลักในการวางแผนการทำชุมชนครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยเริ่มตั้งแต่การลงพื้นที่ไปสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนและคนในชุมชนเพื่อแนะนำทีมงานและวัตถุประสงค์ของการมาทำโครงการ รวมทั้งการปรึกษาหารือและวางแผนการทำงานร่วมกันกับผู้นำชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนก่อนการจัดเวทีชุมชนในแต่ละครั้ง

การลงพื้นที่ไปสร้างความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ หัวหน้าคณะผู้วิจัยได้อาศัยฐานความสัมพันธ์จากการที่เคยศึกษาวิจัยในประเด็นงานศพดเหล่าที่ชุมชนดังกล่าวมาก่อน ในช่วง พ.ศ.2552-2553 ทำให้ไม่ใช่คนแปลกหน้าสำหรับชุมชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระยะเวลาในการทำงานเดิมกับการทำวิจัยขึ้นนี้ทั้งระยะเวลาห่างกันพอสมควร อีกทั้งยังมีคณะทำงานจำนวนมาก ซึ่งไม่เคยเข้าไปในชุมชนนี้มาก่อน วิธีการสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนที่ได้ผลดีมากที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีสืบทอดของชุมชนบ้านโป่งขวาง ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2554 ซึ่งเป็นพิธีทำบุญหมู่บ้าน และเป็นการดำหัวผู้สูงอายุบ้านโป่งขวาง ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประมาณ 300 คน จัดที่ศาลาชุมชนของหมู่บ้าน ตามปกติแล้วพิธีสืบทอดจะจัดขึ้นในช่วงปีใหม่ แต่เหตุที่ พ .ศ.2554 จัดขึ้นในเดือนเมษายนก็เพราะชาวชุมชนรู้สึกว่ในปีนี้ ที่หมู่บ้านมีผู้เสียชีวิตหลายรายโดยไม่มีสาเหตุที่แน่ชัด ทำให้ผู้คนรู้สึกไม่สบายใจ ผู้นำชุมชนจึงจัดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชน จากการเข้าร่วมพิธีสืบทอดของหมู่บ้านในครั้งนี้ ทำให้คนในชุมชนโดยมากเริ่มจดจำคณะผู้วิจัยได้ เมื่อมาประกอบกับการที่ผู้นำชุมชนกล่าวแนะนำคณะผู้วิจัย ก็ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจที่จะส่งบุตรหลานมาร่วมเข้าค่ายเยาวชนกับคณะผู้วิจัย

ภาพที่ 5.45: บรรยากาศพิธีสืบทอดของบ้านโป่งขวาง วันที่ 26 เมษายน 2554

3. วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มเยาวชนผ่านกิจกรรมในค่ายเยาวชน

การที่จะสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านโป่งขวาง คณะผู้วิจัยมีความเชื่อว่าต้องสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับคณะผู้วิจัยและคณะนักศึกษาซึ่งมาจากต่างสาขาวิชาที่และอาสาเป็นพี่เลี้ยงให้กับเยาวชนเสียก่อน นั่นหมายถึงการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้เกิดขึ้น คณะทำงานด้วย นักศึกษาบางคนไม่รู้จักกันมาก่อน บาง คนรู้จักกันแต่ไม่คุ้นเคยกัน หลา ยคนมีประสบการณ์ในการทำค่าย แต่ก็ประสบการณ์ค่ายที่แตกต่างจากค่ายเยาวชนของโครงการนี้ จึงเริ่มจากการประชุมทำความเข้าใจในภาพรวม เพื่อเดินไปในจุดหมายเดียวกัน มีการทำกิจกรรมสร้างความคุ้นเคยเพื่อให้รู้จักและสนิทสนมกันมากขึ้น ก่อนออกค่ายเยาวชนทุกครั้งจะมีการประชุมซักซ้อมความเข้าใจ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น วางแผนการจัดกิจกรรมค่ายฯ จัดเตรียมอุปกรณ์ และฝึกซ้อมกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น มีข้อผิดพลาดน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ดูแลและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทีม เมื่อสมาชิกในคณะทำงานมีสัมพันธภาพที่ดี ความรู้สึกที่ดี ๆ ก็ตามมา ส่งผลให้เกิดความเต็มใจและประสานความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลังจากที่ได้สร้างทีมคณะทำงานให้มีความพร้อมในการดำเนินงานแล้ว จึงมาถึงขั้นตอนที่จะเข้าไปทำกิจกรรมกับเยาวชนหมู่บ้านโป่งขวาง ซึ่งคณะทำงานหลายคนยังไม่มีประสบการณ์กับการลงพื้นที่ในหมู่บ้าน นักศึกษายังเป็นคนแปลกหน้าสำหรับเยาวชนหมู่บ้านโป่งขวาง อีกทั้งเด็ก ๆ และเยาวชนในหมู่บ้านอาจจะรู้จักกัน แต่ไม่คุ้นเคยกัน ดังนั้น กิจกรรมละลายพฤติกรรม กิจกรรมสร้างความคุ้นเคย จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ทุกครั้งที่มาพบกัน สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกจะเป็นกิจกรรมสร้างความคุ้นเคย เช่น การเล่นเกม การร้องเพลง เพื่อสร้างความสุข ความสนุกสนาน ความคุ้นเคย และความใกล้ชิดสนิทสนม

ในตอนแรก ทางคณะผู้วิจัยได้พูดคุยและทำความเข้าใจกันถึงคำว่า “กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน” และตกลงกันว่า ควรจะเป็นกลุ่มเยาวชนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้นไป จนถึงระดับมัธยมศึกษา พอเริ่มดำเนินกิจกรรมค่ายเยาวชน พบว่ามีกลุ่มเด็ก ๆ ที่ต่ำกว่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ไปจนถึงระดับชั้นอนุบาลมาขอเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนไม่น้อย บางคนมาด้วยความสนใจ บางคนติดตามพี่ ๆ มา คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าเด็กๆ เหล่านี้ก็คือเยาวชนของหมู่บ้านในวันข้างหน้า ยังจะเป็นการดีที่มีโอกาสได้ร่วมเรียนรู้ ร่วมทำกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและซึมซับแนวคิด อันจะนำไปสู่การวางแผนและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนชาวลัวะของตน ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในค่ายเยาวชน จึงได้ให้กลุ่มเด็กๆ ดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมด้วย แม้ว่าจะพบกับปัญหาและอุปสรรคบ้างในการทำกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมเกม และเพลง เนื่องจากวัยที่แตกต่างกันของเด็กเล็ก (น้อง) และเด็กโต (พี่) จึงต้องมีการประชุมปรึกษานักศึกษาพี่เลี้ยงเพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรม เกม และเพลงให้มีความเหมาะสม พยายามเลือกกิจกรรมที่พี่กับน้องสามารถร่วมเล่นด้วยกันได้ ในขณะเดียวกันเป็นการสอนให้พี่ ๆ ต้องดูแลน้องด้วย เช่น กิจกรรมที่จัดในค่ายเยาวชน ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555 เป็นกิจกรรมสร้างความเป็นปึกแผ่น และความเข้มแข็งของทีม ซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมยกพลขึ้นบก เป็นกิจกรรมที่ฝึกความสามัคคี ทุกคนในกลุ่มต้องร่วมกันวางแผน ต้องใช้ความอดทนและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจึงจะทำให้สำเร็จได้ โดยนักศึกษาพี่เลี้ยงจะกำหนดให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มที่มีจำนวนเท่าๆ กัน ยืนบน แผ่นกระดาษหนังสือพิมพ์ในแผ่นเดียวกันทั้งกลุ่ม โดยไม่มีเท้าข้างหนึ่งข้างใดหลุดออกจากหนังสือพิมพ์ หลังจากนั้นให้พับครึ่งกระดาษหนังสือพิมพ์ แล้วยืนโดยใช้ศอกติดกัน คือไม่ให้เท้าข้างหนึ่งข้างใดของสมาชิกยื่น

ออกนอกหนังสือพิมพ์ และพับกระดาษหนังสือพิมพ์อีก และยื่น ในกระดาษหนังสือพิมพ์ที่พับตาม
กติกาเดิม สมาชิกในกลุ่มต้องร่วมกันวางแผนว่าจะยื่นในรูปแบบใดจึงจะไม่ตกออกไปนอก
หนังสือพิมพ์

ส่วนกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมแก้พันธนาการ กิจกรรมนี้ก็เป็นกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี
อีกกิจกรรมหนึ่ง เป็นการกระตุ้นให้ทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน ลองผิดลองถูก
โดยไม่มีใครว่าใคร และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับทุกคนที่สามารถนำพากลุ่มของตนให้หลุด
พ้นจากพันธนาการได้สำเร็จ โดยการให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มยื่นเป็นวงกลม แต่ละคนจับมือกับคนที่
อยู่ตรงกันข้าม มีข้อเสนอว่าไม่ให้จับมือกับคนๆ เดียว มือหนึ่งให้จับกับมือข้างหนึ่งของเพื่อน อีกมือ
หนึ่งยื่นไปจับมือกับเพื่อนอีกคนหนึ่งที่ไม่ใช่คนเดิม เมื่อจับกันได้หมดทุกคนแล้ว ทุกคนจะเกิดความ
อึดอัด จึงให้ทุกคนพยายามแก้ไข เพื่อหลุดจากพันธนาการ โดยไม่ให้มือหลุดออกจากกัน จะใช้วิธีมุด
ลอด หรือข้าม ก็ได้ จนกว่าจะคลายและกลับคืนสู่วงกลมได้เหมือนเดิม สมาชิกทุกคนจะอยู่นิ่งเฉย
ไม่ได้ ทุกคนจะช่วยกันมองว่าจะแก้ไขที่ส่วนใด ใครจะต้องเป็นผู้ลอด หรือหมุนตัวเพื่อคลายบม บาง
กลุ่มช้า บางกลุ่มเร็ว กลุ่มที่แก้ปัญหาได้สำเร็จ ต่างก็ร้องไชโยด้วยความภาคภูมิใจ และไปคอยให้
กำลังใจกับกลุ่มที่ยังทำไม่สำเร็จ บางคนก็เสนอความคิดเห็นเนื่องจากมีประสบการณ์มาแล้ว เมื่อเพื่อน
ต่างกลุ่มทำสำเร็จก็พลอยดีใจไปกับเขาด้วย

กิจกรรมที่ 3 การสร้างหอคอย เป็นการฝึกกำลังในการร่วมกันสร้างหอคอย ซึ่ง
เปรียบเสมือนความหวัง หรือจุดหมายปลายทางที่ทุกคนจะเดินไปด้วยกัน เป็นการฝึกการวางแผนและ
ฝึกการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม โจทย์ที่ให้กับคือ ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันสร้างหอคอยที่มี
ความสูงและแข็งแรง โดยใช้อุปกรณ์ทุกชิ้นที่จัดเตรียมให้ เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ หลอดกาแฟ ไข่
ไก่ ดินน้ำมัน ถุงพลาสติก และ หนังสายยาง กำหนดเวลา 5 นาที พอได้โจทย์สมาชิกทุกคนได้ร่วมกัน
วางแผน วางโครงร่าง และรูปแบบ มีการพูดเสนอแนะแนวคิด วิธีการ บางกลุ่มก็ถกเถียงกัน แต่ใน
ที่สุดก็ได้ข้อมูลที่ทุกคนยอมรับ น้อง ๆ สามารถช่วยทำในสิ่งที่ตนพอทำได้ เช่น ปั้นดินน้ำมันเพื่อเป็น
ฐานของหอคอย พี่ ๆ ออกแบบและวางโครงสร้างเพื่อให้มีความสูงและแข็งแรง บางกลุ่มก็ให้น้องช่วย
ม้วนกระดาษทำเป็นเสาโครงร่าง ทั้งน้องและพี่ ได้ฝึกทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม อีกทั้งการทำงานใน
กลุ่มต่างคนต่างต้องอาศัยการสื่อสารในการส่งผ่านความคิดและจินตนาการออกมา เพื่อให้งานสำเร็จ
และออกมาดูดีที่สุด

ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้นำกิจกรรมจะแบ่งกลุ่มโดยให้มีการคละกัน ในหนึ่งกลุ่มจะมี
ทั้งพี่ และน้อง และในแต่ละครั้งของการเข้าไปทำกิจกรรมค่าย ผู้นำกิจกรรมจะใช้กิจกรรมแบ่งกลุ่ม
เพื่อให้ได้สมาชิกที่แตกต่างไปจากครั้งที่แล้ว เพื่อให้ทุกคนได้รู้ จักกันมากขึ้น และสามารถร่วมทำงาน
หรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ และจะมีนักศึกษาพี่เลี้ยงเข้าไปช่วยด้วยทุกครั้ง ตัวอย่างเช่น กิจกรรม
ที่ 2 “รวบรวมนสมบัติ” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำในวันที่ 16 ตุลาคม 2555 แต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้ไป
หาข้อมูลเพื่อรวบรวมนสมบัติ ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นที่ บรรพบุรุษได้รักษา
และสืบทอดต่อๆ กันมา เช่น ตำนาน หรือเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของชาวละโว้ในหมู่บ้านโป่ง
ขวาง ประเพณีที่มีทั้ง 12 เดือน อาหาร ภาษา ดนตรี เป็นต้น

เยาวชนจะเป็นผู้พาพี่ๆ นักศึกษา ไปบ้านตนเอง หรือบ้านญาติ เพื่อสัมภาษณ์ผู้ปกครอง คน
แก่ คนเฒ่า หรือผู้รู้ในหมู่บ้าน โดยนักศึกษาจะช่วยตั้งโจทย์คำถาม กระตุ้นให้น้องเป็นผู้สัมภาษณ์
และช่วยกันบันทึกข้อมูล รวมไปถึงการดูแลด้านความปลอดภัยระหว่างการเดินทางไปหาข้อมูลใน
หมู่บ้าน ซึ่งบางกลุ่มใช้วิธีการเดินเท้า บางกลุ่มใช้ จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทาง ทั้งพี่นักศึกษา

ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงค่ายและเยาวชนต่างก็สนุกกับการออกพื้นที่ ได้หัวเราะด้วยกัน มีการแบ่งปันขนมและน้ำ การร่วมกันทำงานด้วยความเห็นดีเห็นชอบ บางครั้งก็ตากฝนด้วยกัน จึงทำให้ทั้งพี่เลี้ยงค่ายและเยาวชน มีความรัก ความผูกพัน เมื่อกลับมาถึงค่าย คุณครูค่าย (คณะนักวิจัย) ก็ได้จัดเตรียมอาหาร ขนม และ น้ำเอาไว้ให้ ผลจากการทำกิจกรรมนี้ ทำให้ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีทั้งผู้ปกครอง ญาติ ๆ คนแก่ คนเฒ่า คุณครู และผู้รู้ในหมู่บ้าน เกิดความภาคภูมิใจที่คณะ ผู้วิจัยและนักศึกษาได้เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ เป็น การกระตุ้นให้ลูกหลานของตนหันมาให้ความสนใจในเรื่องราวของท้องถิ่นตนเองมากขึ้น ทุกคนจึงให้ ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

กิจกรรมค่ายในช่วงหลัง นักศึกษาและคุณครูประจำค่ายได้ฝึกซ้อมการแสดงให้กับ เยาวชน เพื่อส่งผ่านเรื่องราวที่ พวกเขาได้ร่วมเรียนรู้จากค่ายเยาวชน ละคร เวทีตำนานบ้านโป่งขวาง เป็นการแสดงที่รวมเอานักแสดงตั้งแต่รุ่นอนุบาล ไปถึงระดับมัธยมศึกษา สมาชิกที่เหลือทั้งหมดก็มี ส่วนร่วมในการแสดงต้นประกอบเพลงที่ได้เรียนมาจากค่าย บางคนรับหน้าที่หลายอย่าง ทั้งวาดภาพ เพื่อใช้เป็นฉากของละคร ทั้งเป็นตัวละครด้วย เยาวชนบางคนไม่สามารถร่วมฝึกซ้อมการแสดงได้ แต่ได้ช่วยในเรื่องของฉาก และเวที ทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี คุณครูโรงเรียนบ้านโป่งขวางได้ จัดเสื้อผ้าและชุดการแสดงให้ พี่ๆ นักศึกษาช่วยฝึกซ้อมและทำอุปกรณ์ประกอบการแสดง คุณครู ค่ายช่วยอำนวยความสะดวกอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ปกครองที่ช่วยแต่งตัวให้บุตรหลานของ ตน นอกจากนี้แต่ละบ้านยังทำอาหารพื้นบ้านมาเพื่อเป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนชาวละโว้ อีก ด้วย นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งการแสดงของลูกบ้านจำนวน 1 ชุด ซึ่งผู้ใหญ่บ้านก็ได้ร่วมแสดงในชุดนี้ ด้วย สร้างความประทับใจแก่ทุกคนเป็นอย่างมาก ยังมีอีกหนึ่งชุมชนที่มาร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรมของ ตน คือ เยาวชนของหมู่บ้านส้มป่อย โดยการนำของ อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ ผู้บุกเบิกและก่อตั้ง กลุ่มเยาวชนเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของบ้านส้มป่อย ได้มาแสดงดนตรีพื้น บ้านประกอบการขอ และการตีกลองปี่พาทย์ อาจารย์เกรียงศักดิ์ได้อนุญาตให้เด็ก ๆ และเยาวชนหมู่บ้านโป่งขวางที่สนใจมา ลองตีกลองปี่พาทย์ เด็ก ๆ จำนวนหลายคนให้ความสนใจออกมาลองตีกลองปี่พาทย์ กิจกรรมทั้งหมดที่กล่าว มาเป็นเพียงกิจกรรมบางส่วนในค่ายเยาวชนที่สร้างการมีส่วนร่วมและแรงบันดาลใจที่ทำให้เยาวชน บ้านโป่งขวางหันมาให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านของตน

4. วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับพี่เลี้ยงค่ายเยาวชนซึ่งเป็นนักศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถ ถอดบทเรียนและสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้เรื่องการสร้าง เครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

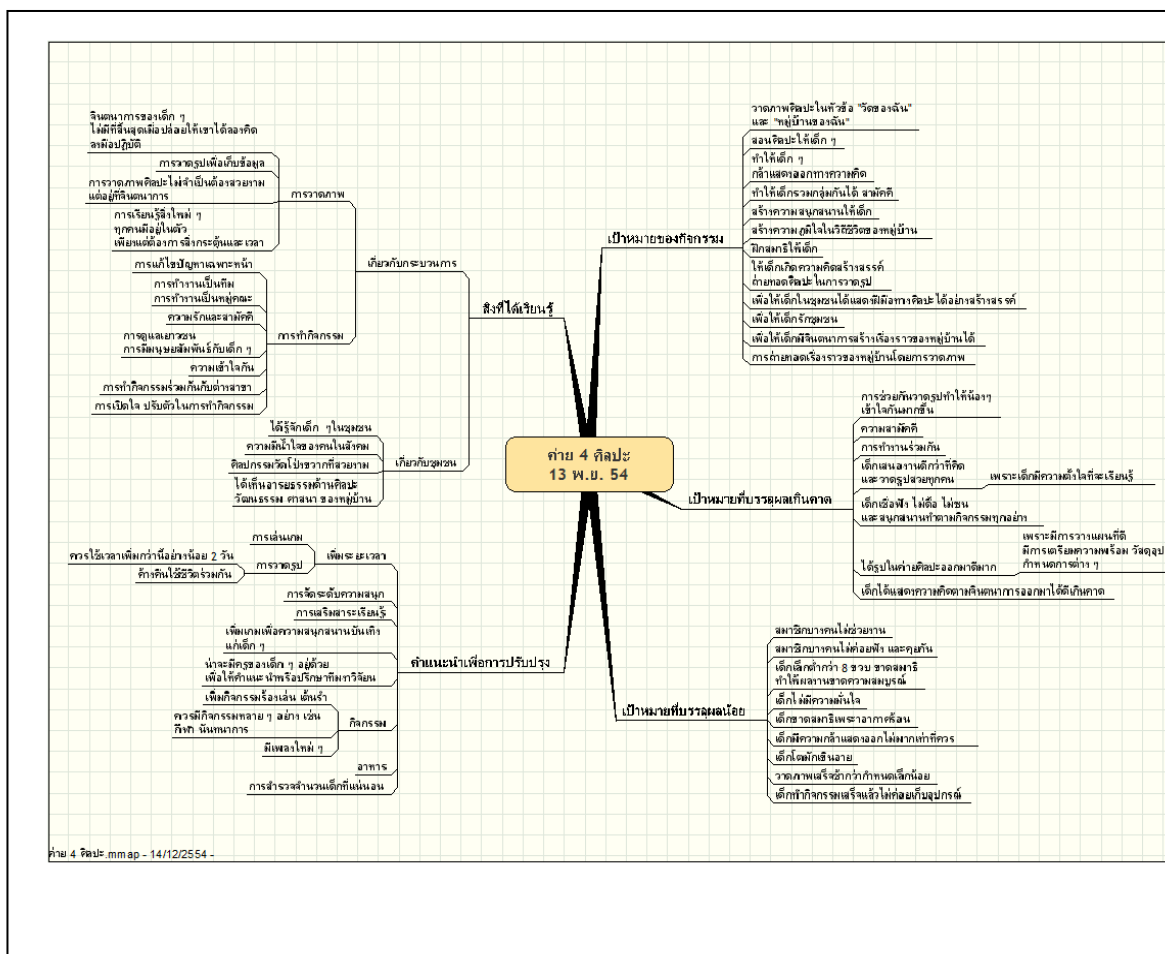
วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับพี่เลี้ยงค่ายเยาวชนซึ่งเป็นนักศึกษา ใช้การสื่อสารแบบมี ส่วน ร่วม (participatory communication) ผ่านกิจกรรม ซึ่งในการเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในค่ายเยาวชนนั้น จะกำหนดเป้าหมายในการเข้าไปทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้พี่เลี้ยงค่ายเข้าใจว่าประเด็นสำคัญใน การสื่อสารกับเยาวชนในครั้งนั้น ๆ ต้องการให้เกิดผลเช่นไร และเมื่อทำกิจกรรมเสร็จสิ้นในแต่ละครั้ง จะมีการสรุปบทเรียน (after action review) เพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมใดที่ บรรลุผลในระดับมากกว่าที่ วางไว้ ในระดับที่วางไว้ หรือน้อยกว่าที่วางไว้ และมีคำแนะนำเพื่อการ ปรับปรุงเช่นไร ตลอดจนสรุปความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกัน

จากการทำกิจกรรมค่าย เยาวชนในแต่ละครั้ง คณะผู้วิจัย และนักศึกษาผู้เป็นพี่เลี้ยงค่ายได้ กำหนดเป้าหมายหลักและผลของการสื่อสารแต่ละครั้ง สรุปได้ดังตารางที่ 5.1 หน้า 146

กิจกรรม	เป้าหมายของการสื่อสาร	ผลของการสื่อสาร
เปิดเวทีชุมชน แนะนำโครงการ (9 ต.ค. 54)	ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ	ได้รับความร่วมมือของชุมชนโดยการร่วมแสดงความคิดเห็นของสมาชิก
สานสัมพันธ์ (9 ต.ค. 54)	ละลายพฤติกรรม และทำความรู้จัก	เยาวชนและคณะผู้วิจัยได้รู้จักกัน
สร้างผู้นำกลุ่ม (15 ต.ค. 54)	สร้างความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างผู้นำกลุ่มและทีม	ชี้ให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน และเกิดการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน
ศึกษาประเพณีชุมชน (16 ต.ค. 54)	ศึกษาประเพณี/วัฒนธรรมของชุมชนโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ปฏิทินประเพณี แบบบันทึกเรื่องราว แบบสัมภาษณ์	มีการค้นคว้าเรื่องราวประเพณี/วัฒนธรรมของชุมชนโดยเยาวชนของชุมชน ทำให้เห็นคุณค่าและเกิดความหวงแหน
ถ่ายภาพ (22 ต.ค. 54)	ให้ความรู้ในการถ่ายภาพเพื่อบันทึกเรื่องราวในชุมชน	เยาวชนเกิดความคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้วิธีบันทึกภาพ/เหตุการณ์ที่มีคุณค่าในชุมชนของตนเอง
ค่ายศิลปะ (13 พ.ย. 54)	ให้ความรู้ในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนโดยการวาดภาพ	เยาวชนเกิดจินตนาการในการสร้างเรื่องราวของหมู่บ้านผ่านศิลปะการวาดภาพ
ระดมความคิดเห็นในการทำหนังสือ (27 พ.ค.55)	ตรวจทานข้อมูลที่จะจัดทำเป็นหนังสือ สอบถามความคิดเห็นและความต้องการของเยาวชนเกี่ยวกับหนังสือและการแสดงในเวทีคืนข้อมูล	เยาวชนและผู้ใหญ่ได้ร่วมกันตรวจทานเนื้อหาในหนังสือ เยาวชนได้ร่วมออกแบบองค์ประกอบในหนังสือและร่วมแสดงความคิดเห็นและความต้องการเรื่องการแสดงในเวที
ศึกษาบทละคร สร้างฉากละคร (3 มิ.ย.55 และ 10 มิ.ย.55)	สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องราวในบทละคร สร้างการมีส่วนร่วมให้กับสมาชิกค่ายทุกคนโดยการร่วมกันทำฉากละคร	เยาวชนเกิดความเข้าใจเรื่องราวตำนานชื่อหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น เยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมละครเวทีเพราะได้มีส่วนร่วมลงมือผลิต
ซ้อมใหญ่การแสดง (23 มิ.ย.55)	สร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มเยาวชน เตรียมความพร้อมการแสดงเพื่อป้องกันความผิดพลาด	เยาวชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและกลุ่มก่อนการแสดงจริง ครูและพี่เลี้ยงค่ายมองเห็นปัญหาและหาแนวทางแก้ไขได้ทันเหตุการณ์
เวทีชุมชนครั้งที่ 2 เวทีคืนข้อมูล (24 มิ.ย.55)	สร้างพื้นที่ให้เยาวชนได้แสดงบทบาทในฐานะ “ผู้ผลิตสาร” และ “ผู้ส่งสาร” เปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจทานข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะต่อผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน สร้างความคุ้นเคยระหว่างชุมชนกับเครือข่ายชุมชนจากภายนอก วางแผนต่อยอดกิจกรรมร่วมกัน	เยาวชนได้แสดงบทบาทเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งสาร ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจทานข้อมูลและแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการ ชุมชนเกิดความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนจากภายนอก ผู้ปกครองได้เห็นศักยภาพของบุตรหลานตนเอง

ตารางที่ 5.1: เป้าหมายหลักและผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมค่ายเยาวชน

จากตารางที่ 5.1 การสร้างการมีส่วนร่วมให้กับพี่เลี้ยงค่ายเยาวชนซึ่งเป็นนักศึกษา ได้กำหนดให้นักศึกษาเป็นผู้สื่อสาร ที่รับทราบวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลของการสื่อสาร และได้ทำการสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรมที่ตนได้มีโอกาสออกแบบร่วมกับคณะผู้วิจัย เน้นให้นักศึกษาได้รับรู้แนวคิดและเป้าหมายโดยภาพรวมของโครงการวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน เปรียบเสมือนการมองภาพจิ๊กซอว์ขนาดใหญ่ ไม่ใช่การมองเห็นเพียงชิ้นส่วนองค์ประกอบย่อยๆ นอกจากนั้น เมื่อเสร็จกิจกรรมแต่ละครั้งจะมีการสรุปถอดบทเรียน สิ่งที่ได้เรียนรู้ และเสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงในการสื่อสารครั้งต่อไป ดังตัวอย่างในภาพที่ 5.46 ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนผ่านกิจกรรมค่ายศิลปะ

ภาพที่ 5.46: การสรุปบทเรียนหลังกิจกรรมค่ายศิลปะ

จากภาพ ที่ 5.46 แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เป็นพี่เลี้ยงค่าย ได้ร่วมกำหนดเป้าหมายในการทำกิจกรรมค่ายศิลปะ และได้ร่วมทำกิจกรรม เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งผลที่ได้จากกิจกรรมค่ายศิลปะทำให้เห็นว่าเยาวชนเกิดการเรียนรู้หลายประการ อาทิ วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนโดยอาศัยการวาดภาพ หรือการเก็บข้อมูลโดยอาศัยการวาดภาพเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก แต่นอกจากนั้นแล้ว ยังทำให้เกิดการเรียนรู้ในประเด็นอื่น ๆ อีก เช่น การทำงานเป็นทีม วิธีการสื่อสารกับเยาวชนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ กับเยาวชนย่อมต่างกัน จินตนาการของเด็กไม่มีที่สิ้นสุด วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่ม เป็นต้น

การใช้เยาวชนเป็นผู้สื่อสารหลัก ช่วยสร้างประโยชน์ในการเรียนรู้ทั้งในแง่ “ความรู้เชิงกระบวนการสื่อสาร” และ “ความรู้เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น” นอกจากนั้น ยังทำให้เยาวชนเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาในการสื่อสาร รู้จักปรับตัว และคิดหาหนทางในการแก้ไขเพื่อปรับปรุงการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพทั้งในเรื่อง กระบวนการสื่อสาร สื่อที่ใช้ในการสื่อสาร เพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับสาร สถานการณ์ และเป้าหมายของการสื่อสาร ในการสื่อสารครั้งต่อไป

กระบวนการในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมค่ายในงานวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับ บุษยากร ตีระพลดีกุลชัย (2553) ที่พบว่ากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จขึ้น ในชุมชนนั้น เป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholders) สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ถึง 5 ระดับด้วยกัน นับตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือกระทำ และ ร่วมกันประเมินผลกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน ดังนั้น การสร้างเครือข่ายเยาวชนในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของเยาวชนที่เป็นผลลัพธ์จากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและ กิจกรรมการสื่อสารหลายรูปแบบ (อาทิ ค่ายถ่ายภาพ ศิลปะ) จนนำไปสู่ความร่วมมือและทักษะในการทำงานร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งวิถีชีวิต ประเพณีพิธีกรรม ภาษากลุ่มคำ รวมไปถึงวัตถุดิบของที่คนในชุมชนผลิตได้ โดยเป็นผลลัพธ์ของภูมิปัญญา ระบบคิด และความเชื่อที่สืบทอดและตกทอดจากบรรพบุรุษ อัน เป็นการใช้ความรู้เรื่องกระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชน ที่จะช่วยให้ชุมชนได้ตระหนักถึงพลังของกระบวนการสื่อสารที่หนุนเสริมให้เยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนในการร่วมสืบทอดและธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนั้น ยัง ทำให้เกิดความ ร่วมมือระหว่างคนต่างวัย ระหว่างชุมชนกับชุมชน และระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชนซึ่งเป็น ผู้วิจัย นำไปสู่การแก้ปัญหา เรื่องเยาวชนรุ่นใหม่ขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่ ท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อ สนับสนุนให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และรากเหง้าของตนและชุมชน รวมทั้งเกิดความ กระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมภายในชุมชน

5. การประเมินผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ทราบถึงผลที่ได้รับ ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อจะได้ดำเนินการปรับปรุงกิจกรรมย่อย และประเมินภาพรวมโครงการ โดยแบ่งการ ประเมินออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) การทำกิจกรรมถอดบทเรียน และ 2) การแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินกิจกรรม

5.1 การทำกิจกรรมถอดบทเรียน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมการถอดบทเรียน (After Action Review) สรุปสาระสำคัญ ได้ ดังนี้

5.1.1 กิจกรรมเวทีชุมชนแนะนำโครงการ (วันที่ 9 ตุลาคม 2554 ภาคเช้า)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายในการชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ และแนะนำคณะผู้วิจัย ตลอดจนจัดกระบวนการสื่อสารกลุ่มใหญ่กับสมาชิกในชุมชน ผลการดำเนินกิจกรรม ได้รับความร่วมมือของชุมชนโดยการร่วมแสดงความคิดเห็นของสมาชิก และเยาวชนของบ้านโป่งขวางได้เรียนรู้ วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนจากผู้สูงอายุของหมู่บ้านที่เป็นผู้ถ่ายทอด เรื่องราว ประสบการณ์ด้วยตนเอง อาทิ ประวัติของหมู่บ้าน ภาษาท้องถิ่น พิธีกรรม การขับขาน จ๊อย ความเชื่อ เอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ตลอดจนผู้มีความรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้านด้านต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังเป็นการเปิด

โอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสสื่อสารกับเยาวชนลูก หลานของหมู่บ้านตนเอง ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราว ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมในชุมชนของตน

5.1.2 กิจกรรมสันถนาการสานสัมพันธ์ก่อนเปิดค่ายเยาวชน (วันที่ 9 ตุลาคม 2554 ภาคบ่าย)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อละลายพฤติกรรม และทำความรู้จักระหว่างคณะวิทย นักศึกษาพี่เลี้ยงค่าย และเยาวชนบ้านโป่งขวาง ผลการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดความรู้จักคุ้นเคยกัน ระหว่างผู้วิจัย ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก และเยาวชนในหมู่บ้าน นอกจากนั้น ยังทำให้เยาวชนในหมู่บ้าน ได้มีโอกาสทำความรู้จักกันมากขึ้น ได้เรียนรู้การทำกิจกรรมร่วมกันที่ต้องอาศัย ความร่วมมือจาก สมาชิกทุกคน รวมทั้งการช่วยเหลือกัน เยาวชนรู้จักการเสียสละ มีการแบ่งหน้าที่ ทำงานร่วมกัน ความสามัคคี และกล้าแสดงออก โดยที่กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นในระหว่างสมาชิกที่มีความแตกต่างกันทั้งระดับการศึกษา อายุ เพศ พื้นฐานครอบครัว แต่ก็สามารถทำกิจกรรม ร่วมกันได้ โดยทุกคน สนุกสนาน และกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย

5.1.3 กิจกรรมค่ายครั้งที่ 1 สร้างทีม สร้างผู้นำกลุ่ม (วันที่ 15 ตุลาคม 2554)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อ สร้างความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างผู้นำกลุ่ม และการทำงานเป็นทีม ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญวัฒนธรรมท้องถิ่น ของตน และเกิดการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยมีเยาวชนวัยรุ่นเป็นแกนนำ ใน การจัดตั้งกลุ่มศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน มีการสื่อสารแบบระดมความคิดของเยาวชนเกี่ยวกับ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในชุมชน ตลอดจนถ่ายทอดให้รู้จักเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยใช้ ปฏิทินประเพณี การสัมภาษณ์ และการใช้เครื่องมือเฝ้าชีวิตสำรวจรายรับรายจ่ายของครอบครัว ซึ่ง การสื่อสารในกิจกรรมนี้ได้สร้างความสนใจให้กับเยาวชนให้สนใจประวัติและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และเข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และรู้สึกกระตือรือร้นที่จะสืบสานถ่ายทอด วัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยเยาวชนในชุมชนเป็นแกนนำต่อไปในอนาคต

5.1.4 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 2 ศึกษาประเพณีชุมชน (วันที่ 16 ตุลาคม 2554)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชน ศึกษาประเพณี /วัฒนธรรม ของชุมชนโดยใช้ เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ปฏิทินประเพณี แบบบันทึกเรื่องราว แบบสัมภาษณ์ โดยเยาวชนได้ทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มในการออกสำรวจพื้นที่หมู่บ้านของตน เพื่อเก็บบันทึกรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ของหมู่บ้าน ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมทำให้เยาวชนได้มีการ ค้นคว้าเรื่องราวประเพณี /วัฒนธรรมของชุมชน ทำให้เห็นคุณค่าและเกิดความหวงแหน และสามารถ สร้างปฏิทินประเพณีหมู่บ้าน 12 เดือนของตนได้ นอกจากนั้น กิจกรรมในวันนั้น ยังช่วยเสริมสร้าง ทักษะในการสื่อสารแก่เยาวชนด้านการค้นคว้าหาข้อมูลจากการสอบถาม สัมภาษณ์ บันทึกข้อมูล และทักษะในการนำเสนอผลงาน ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง และกล้าแสดงออกเป็นการพัฒนา ทักษะในการสื่อสารต่อหน้ากลุ่มด้วย

5.1.5 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 3 ค่ายถ่ายภาพ (วันที่ 22 ตุลาคม 2554)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้ในการถ่ายภาพเพื่อบันทึกเรื่องราวในชุมชน ผลการดำเนินกิจกรรมทำให้เยาวชนเกิดความคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้วิธีบันทึกภาพ/เหตุการณ์ที่มีคุณค่าในชุมชนของตนเอง โดยเรียนรู้การสื่อสารผ่านการถ่ายภาพและบรรยายภาพที่ถ่ายออกมาให้เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่า เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และเอกลักษณ์ท้องถิ่นของตน

5.1.6 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 4 ค่ายศิลปะ (วันที่ 13 พฤศจิกายน 2554)

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้ในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนโดยการวาดภาพ ผลที่เกิดขึ้นทำให้เยาวชนเกิดจินตนาการในการสร้างเรื่องราวของหมู่บ้านผ่านศิลปะการวาดภาพ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีที่จะแสดงออกถึงจินตนาการของตน เช่น การวาดภาพ “วัดของฉัน” หรือ “หมู่บ้านของฉัน” ทำให้กล้าแสดงออกทางความคิด และเกิดความภูมิใจในวิถีชีวิตของหมู่บ้าน และใช้การวาดภาพเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลอีกวิธีหนึ่ง

5.1.7 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 5 ค่ายตรวจทานข้อมูลและระดมความคิดเห็นเรื่องรูปแบบหนังสือ (วันที่ 27 พฤษภาคม 2555) กิจกรรมนี้มีเป้าหมายที่สำคัญประการแรกคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการสืบค้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จะต้องกระทำอย่างครบวงจร นั่นคือหลังจากที่ได้สืบค้นข้อมูลมาแล้ว จะต้องมีการตรวจทานข้อมูลที่ได้มาว่าถูกต้องและครบถ้วนหรือไม่

เป้าหมายที่สำคัญประการที่สองก็คือการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของหนังสือบันทึกชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งถือว่าความรู้สึกร่วมกันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมในระดับสูง ซึ่งจะนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมอื่นๆ ตามมา

5.1.8 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 6 และ 7 ค่ายเตรียมงานละครเวที (วันที่ 3 และ 10 มิถุนายน 2555) กิจกรรมนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อฝึกให้เยาวชนได้เรียนรู้การสร้างสรรค์ละครเวทีจากข้อมูลตำนานชื่อหมู่บ้านที่ได้ร่วมกันสืบค้นมา ทั้งนี้ โดยการทำงานร่วมกันระหว่างคุณครู ค่าย พี่เลี้ยงค่าย และกลุ่มเยาวชน เด็กๆ ได้เรียนรู้ว่าการทำละครเวทีนั้นจะต้องมีการสร้างบทละครขึ้นมาก่อน ต่อจากนั้นจึงคัดเลือกตัวแสดง ซึ่งทุกคนจะต้องศึกษาบทละครร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นนักแสดงหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ โดยที่สมาชิกทุกคนในค่ายมีบทบาทร่วมกันในการออกแบบและจัดทำฉาก

5.1.9 กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 8 ค่ายซ้อมใหญ่ละครเวที (วันที่ 23 มิถุนายน 2555) กิจกรรมนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อฝึกเยาวชนให้รู้จักการเตรียมงานและการฝึกซ้อม เพื่อให้สามารถแสดงบทบาทในฐานะผู้ส่งสาร (sender) ที่มีประสิทธิภาพได้ นอกจากนี้การซ้อมใหญ่ก่อนการแสดงจริงก็ช่วยให้เยาวชนเกิดความเชื่อมั่น ลดความประหม่าเคอะเขินในการแสดงจริงลงได้

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสื่อสารผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยผ่านกิจกรรมค่ายเยาวชนนี้ ได้ส่งผลกับเยาวชนที่เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้หลายด้าน ได้แก่ (1) การเสริมสร้างและพัฒนาทักษะ

ในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการพูด ฟัง การนำเสนอต่อหน้ากลุ่ม การถ่ายภาพ การวาดรูป (2) การเรียนรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิต ชุมชนของตน อาทิ ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภาษา ประเพณี สถานที่ บุคคลสำคัญ (3) การสร้างความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (4) การเรียนรู้ในการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล รวบรวม ถ่ายทอดเรื่องราวของหมู่บ้านโดยการถ่ายภาพ วาดรูป การสัมภาษณ์ (5) การเรียนรู้และการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวที่ได้สืบค้นมา (6) การเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีมและการประสานความร่วมมือเพื่อให้งานสำเร็จ และ (7) การสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างเยาวชนที่เป็นสมาชิกหมู่บ้าน ความสามัคคีการร่วมมือกัน อันจะส่งผลให้เยาวชนกลุ่มที่เข้าร่วมในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ เป็นกลุ่มที่มีพลังสำคัญและมีคุณภาพ ในการบันทึก รวบรวม ถาวรรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนต่อไปในอนาคต

5.2 การแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินกิจกรรม

จากการทำเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลังการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดยุติลง ทำให้ได้รับทราบความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังต่อไปนี้

ในด้านของผู้ใหญ่ในชุมชน คณะผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน คุณครู ผู้สูงอายุ และผู้ปกครองเยาวชน ผลในภาพรวมพบว่าผู้ใหญ่มีความพึงพอใจต่อการทำกิจกรรมค่ายเยาวชนเพื่อส่งเสริมการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในครั้งนี้ โดยมีประเด็นน่าสนใจจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

ผู้นำชุมชนระบุว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดีมาก โดยส่วนตัว หลานสาวซึ่งอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็เข้าร่วมกิจกรรมด้วย เมื่ออาจารย์มอบหมายให้ไปสืบค้นสอบถามข้อมูล หลานสาวก็มาติดตามสอบถามจากตน สิ่งไหนที่ตนตอบได้ก็ตอบไป เรื่องไหนที่ไม่รู้จักแนะนำให้ไปถามคนเฒ่าคนแก่คนอื่น ความเปลี่ยนแปลง ที่เห็นในตัวหลานเป็นความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี คุยเก่งขึ้น เมื่อก่อนไม่ค่อยพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ในฐานะของผู้ใหญ่เห็นความเป็นไปได้ที่จะทำกิจกรรมลักษณะนี้ต่อไป ขณะนี้ ก็ ประสานกับอาจารย์เกรียงศักดิ์เพื่อส่งเยาวชนไปเรียนศิลปวัฒนธรรมที่บ้านกับอาจารย์เกรียงศักดิ์ด้วย (บุญทวี กาวิชัย, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

ด้านคุณครูผู้สอนระบุว่า สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ เด็ก ๆ มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น และสนใจเรื่องราวประวัติของชุมชนและเชื้อชาติของตนเองมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการรื้อฟื้นภาษา และอยากพูด ซึ่งเมื่อก่อนเด็กๆ จะรู้สึกอายที่จะพูด นอกจากนี้คุณครูยังได้เสนอว่า สิ่งที่ควรมีการดำเนินการต่อไปก็คือการทำกิจกรรมต่อยอด เช่น มีคณะกรรมการ มีการประชุมเพื่อทำกิจกรรมที่แสดงถึงการรักษาวัฒนธรรมร่วมกัน ต้องมีการทำกิจกรรมบ่อยๆ ซ้ำๆ เยาวชนจะได้ตระหนัก ผู้ใหญ่จะต้องให้การสนับสนุนและหันมาให้ความสนใจในเรื่องราวเหล่านี้ด้วย และเรื่องแรก ที่ควรทำคือเรื่องของภาษาลัวะ ควรทำให้เป็นที่ยอมรับและมีการนำมาใช้สื่อสารโดยไม่ต้องอายว่าเป็นภาษาของตน (สวิง นามเสน, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

ผู้สูงอายุเองก็เห็นว่าการดำเนินโครงการวิจัยโดยใช้กิจกรรมค่ายเป็นสื่อ นั้นสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีให้กับเยาวชนได้จริง โดยความเปลี่ยนแปลงที่เห็นก็คือความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องราว ตำนาน ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนนับจากอดีต เยาวชนหันมาอยากรู้อยากเห็น เรื่องราวเหล่านี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสร้างความสุขใจ ความพึงพอใจให้กับผู้สูงอายุด้วย

“เขามาเล่าให้ฟังทุกอย่าง เล่าให้พ่อแม่ฟัง เล่าให้ยายฟัง เขาอยากให้มี พี่ ๆ นักศึกษา และอาจารย์มาทุกอาทิตย์ ยายภูมิใจที่ลูกหลานไปขอข้อมูล ถามเรื่องราวของอาหารบ้าง ภาษาบ้าง เดี่ยวนี้เขากลับแสดงออก อารมณ์ดี และพูดคุยมากขึ้น ” (บุญบัน สีแจ่ม, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

ด้านผู้ปกครองเยาวชนระบุว่าความเปลี่ยนแปลงของบุตรหลานที่สามารถสัมผัสได้ก็คือความกระตือรือร้นในการมาเข้าค่าย เมื่อกลับไปถึงบ้านจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากค่ายไปถ่ายทอดให้ผู้ปกครองฟัง มีความกล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น (ตฤณพลฤกษ์ นามะเสน , สันทนากลุ่ม, 24 มิถุนายน 2555) ในส่วนของผู้ปกครองที่มีบุตรหลานร่วมแสดงในกิจกรรมละครเวทีก็ระบุชัดเจนว่ากิจกรรมที่ลูกมีส่วนร่วมสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมได้จริง ซึ่งการได้เห็นลูกร่วมแสดงในวันนี้สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้กับผู้ปกครองมาก นอกจากนี้ ผู้ปกครองยังระบุว่าเยาวชนมีความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องราวด้านประเพณีและวันสำคัญต่างๆ ของชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยได้มาสอบถามขอข้อมูล ทั้งๆ ที่แต่ก่อนไม่เคยให้ความสนใจกับประเด็นเหล่านี้ (สมหมาย ทองเตजा , สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

“ก่อพอใจและดีใจที่ลูกได้มาช่วยก็จะก้ม บ่าเตี่ยวลูกปิ๊กไปบ้านก่อจ้วยยะก่าน ป่อแม่เรียกใจให้ว๊านก่อเต้มใจจ้วยเหลือ โครงการนี้ดีขนาด แม่ก่ออุ้ชักภูมิใจตอนเห็นลูกแสดงบนเวที บานี้กวาลูกจะกล้าแสดงได้ขนาดนี้ ” (สมหมาย ทองเตजा, สันทนากลุ่ม, 24 มิถุนายน 2555)

สำหรับเยาวชนผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมค่าย ผลการเก็บข้อมูลพบว่ากลุ่มเยาวชนทั้งเด็กเล็กและเด็กโตมีความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เห็นว่ากิจกรรมค่ายเยาวชนรักษวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดขึ้นมีประโยชน์หลายด้าน ที่สำคัญคือการสร้างกิจกรรมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ได้เรียนรู้และสืบค้น เรื่องราวของชุมชนผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานไม่น่าเบื่อ ซึ่งส่งผลตามมาคือความรู้สึกรักและผูกพันระหว่างพี่น้องร่วมค่าย ความสนิทสนมระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ รวมถึงความภาคภูมิใจ ความรัก และความห่วงใยในชุมชนและวัฒนธรรมของตน ความภูมิใจในตัวตนและรากเหง้า

“ผมชอบค่ายนี้เพราะสนุกมาก รักพี่ๆ กับคุณครูมาก ไม่อยาก ให้พี่ๆ กลับเลยครับ ที่ค่ายของเราทุกคนมีน้ำใจต่อกัน ผมดีใจที่ชุมชนของเรามีปู่ย่าตายาย ดีใจที่ได้อยู่กับท่านและได้เกิดมาเป็นลูกหลานในบ้านโป่งขวาง ผมชอบหนังสือบันทึกชุมทรัพย์มาก ดีใจเพราะเราได้ช่วยครูกับพี่ๆ ทำหนังสือเล่มนี้ด้วย เพราะมาค่ายทำให้ผมได้พูดภาษาลัวะมากขึ้น ผมภูมิใจที่ได้อยู่ในบ้านโป่งขวาง ผมไม่อายใครที่ผมเกิดเป็นลัวะ เพราะผมรักชนเผ่าลัวะของผมมากๆ ครับ ” (ณัช มณีวรรณ, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

“ที่ผ่านมา ไม่ค่อยมีใครเข้ามาทำกิจกรรมกับเยาวชนบ้านเรามากนัก ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ทำกับเด็กเล็กๆ และมา แคว้นเดียว อย่างค่ายที่อาจารย์มาทำนี้ ผมว่าดีนะ มันทำให้ผมรู้ภาษาลัวะมากขึ้น ทำให้พวกผมกับน้องๆ ได้พูดคุยกันมากขึ้น นอกจากเจอกันในค่ายแล้ว พอเจอกันนอกค่ายก็มีเรื่องให้พูดคุยกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ” (ทักษิณ อินสุตา, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

“หนูชอบเล่นเกมกับเต๋นฮิปโป เวลาเราอยู่ในค่ายทุกคนน่ารักและก็ช่วยกันทำงานดีมากค่ะ หนูดีใจที่คนเฒ่าคนแก่มาดูการแสดง ของหนู รักท่านมากๆ ค่ะ ตอนเห็นหนังสือหนูดีใจและภูมิใจมาก มีรูปหนูกับเพื่อนๆ อยู่ในหนังสือด้วย สิ่งทีหนูภาคภูมิใจที่สุดในความเป็นชาวลัวะก็คือภาษาที่เราใช้ หลังค่ายนี้จบลง หนูจะแนะนำให้เพื่อนๆ พูดภาษาลัวะของเรา ” (ดารินรัตน์ นามะสอน , สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2555)

การดำเนินกิจกรรมตามแผนการวิจัยในระยะที่ 1 (เดือนกันยายน-พฤศจิกายน 2554) ในพื้นที่บ้านโป่งขวาง คณะผู้ วิจัยพบว่าโครงการวิจัยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนนั้น เป็นโครงการวิจัยที่มีการบูรณาการการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนในกระบวนการวิจัยด้วย เนื่องจากคณะผู้ วิจัยได้จัดกิจกรรมเวทีชุมชนและการทำค่ายเยาวชนให้กับชุมชนบ้านโป่งขวาง ซึ่งผลการประเมินการดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากการดำเนินงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ชุมชนและกลุ่มเยาวชนได้เกิดการรวมตัวกัน เพื่อเรียนรู้เรื่องราวเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ผ่านการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ภายในชุมชน ทั้งแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล เอกสาร และสถานที่ โดย คณะผู้วิจัยใช้กิจกรรมจากการวิจัยหนุนเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชน ได้แก่ ศักยภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก การถ่ายภาพ การวาดภาพ และการทำปฏิทินชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มเยาวชนในการดำเนินโครงการวิจัยในระยะที่ 2 ต่อไป

ผลจากการประเมินผลสำเร็จของโครงการวิจัยในระยะที่ 1 ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยได้แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการวิจัยที่ค้างค้างอยู่ โดยคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลการประเมินข้างต้นมาวิเคราะห์และพบว่า กิจกรรมต่างๆ ในค่ายเยาวชนในระยะที่ 1 นั้น ได้เน้นกิจกรรมเสริมทักษะเยาวชนเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนตามประเด็นที่ผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นหลัก แต่กิจกรรมที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมในกระบวนการวิจัยที่ค้างค้างอยู่คือกิจกรรมที่เน้นให้กลุ่มเยาวชนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างกิจกรรมหรือผลงานเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเชิงวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้ร่วมกันสืบค้นต่อคนในชุมชน อาทิ การทำละครเวที ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตและผู้นำเสนอผลงาน และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ชม และคณะผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในฐานะที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมซึ่งเน้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้เข้าร่วม

ดังนั้น เมื่อดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยในระยะที่ 2 (ธันวาคม 2554-สิงหาคม 2555) คณะผู้วิจัยได้นำผลการประเมินการดำเนินงานในระยะที่ 1 มาใช้ปรับปรุงและเพิ่มเติมกิจกรรมในระยะที่ 2 ด้วยการเน้นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตและผู้สร้างสรรค์ผลงานมากที่สุด โดยมีคุณครูและพี่เลี้ยงค่ายเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือในยามที่เยาวชนต้องการ เช่น เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ออกแบบสร้างสรรค์ฉากละครโดยอิสระ เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เลือกชุดการแสดงชุดเมตเลย์ค่ายด้วยตนเอง เป็นต้น สำหรับกิจกรรมที่มีกระบวนการซับซ้อนในการผลิต เช่น การทำหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็เปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา (content) และภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้ตระหนักถึงศักยภาพและความสามารถในการสร้างสรรค์และการเป็นผู้ผลิต (producer) ของกลุ่มตนเอง รวมทั้งเห็นความสำคัญของความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ

กันเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่ง การได้เห็นผลสำเร็จของงานจะทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดความเชื่อมั่น และกล้าที่จะคิดสร้างสรรค์กิจกรรมรูปแบบใหม่ๆ ได้ด้วยตนเองในอนาคต

ภาพรวมการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชน บ้านส้มป่อย

นอกเหนือจากการศึกษาวิจัยผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำ ค่ายเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งขวางแล้ว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาชุมชนบ้านส้มป่อยซึ่งมี เครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นคู่ขนานกันไป เพราะถือว่าเครือ ข่ายเยาวชน บ้านส้มป่อยเป็นกรณีตัวอย่าง (best practice) ที่น่าสนใจ เนื้อหาที่น่าสนใจในหัวข้อนี้ประกอบด้วย 1) ภาพรวมของการสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย 2) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม และ 3) องค์ประกอบสำคัญในการสร้างเครือข่ายเยาวชน โดยมีสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังนี้

1. ภาพรวมของการสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย

จุดเริ่มต้นของการเกิดเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยนั้น มีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของกลุ่ม ผู้ใหญ่ภายในชุมชน โดยการนำของอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ และนายเปี้ยก แก้วคำแดง ซึ่งเป็นผู้นำ อย่างไม่เป็นทางการในชุมชนได้ทำวิจัยท้องถิ่นเรื่องการฟื้นฟูท่วงท่าพื้นบ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เมื่อโครงการเสร็จสิ้นจึงนำไปสู่การรวมตัวกันภายใต้ชื่อกลุ่มวัฒนธรรมดอกส้มป่อย 2001 ซึ่งดำเนิน กิจกรรมหลายอย่าง ทั้งการรณรงค์เรื่องการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านโครงการจัดการ ปัญหาหนี้สินแบบบูรณาการ โครงการงานศพทดแทน ำ รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม เยาวชนเพื่อสืบทอดการแสดงพื้นบ้าน ก่อนหน้านี้ อาจารย์เกรียงศักดิ์ก็ได้ชักชวนให้เยาวชนซึ่งมีทั้ง นักเรียนที่ตนเองสอนและลูกหลานของสมาชิกกลุ่มดอกส้มป่อยให้หันมาศึกษาและฝึกฝนการแสดง พื้นบ้านแต่ยังไม่เกิดการรวมกลุ่มอย่างเด่นชัด จนกระทั่งมีกลุ่มวัฒนธรรมดอกส้มป่อย

นายยุทธนา การณ ผู้เฒ่าเยาวชนยุคแรก ก็ได้เริ่มต้นเรียนดนตรีพื้นเมืองจากการชักชวนของ อาจารย์เกรียงศักดิ์ขณะที่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เยาวชนกลุ่มแรกที่เริ่มเรียนมีจำนวนประมาณ 10 คน แต่คนที่เล่นอย่างต่อเนื่องจริงจะมี 6 คน เมื่อได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ ก็ รวมตัวกันเล่น เป็นวงดนตรีพื้นบ้าน เริ่มต้นแสดงในงานเล็กๆ หรืองานภายในชุมชนก่อน เช่น แสดงในงานศพ งาน ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงงานกิจกรรมของโรงเรียน เมื่อฝีมือดีขึ้นก็ขยายไปสู่งานที่ใหญ่ขึ้น

“แต่ก่อนลุง (อาจารย์เกรียงศักดิ์) จะว่างมากกว่านี้ ก็จะนำเด็กๆ ลูกหลานรอบบ้านไปหัดเล่น ดนตรี พื้นบ้านที่บ้านท่าน อย่างน้องเปรม (นายเปรมปรีดิ์) นี้ได้เรียนตั้งแต่ ป.2 เด็ดๆ ในชุมชนพอ เย็นมากก็จะจับกลุ่มกันไปเล่นดนตรี มาเดี๋ยวนี้ลุงจะไม่ค่อยมีเวลาเพราะมีคนขอให้ท่านไปช่วยงาน มาก” (สุบิน แก้วคำแดง, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2555)

ต่อมาอาจารย์วิชณกร ใจดี ซึ่งเป็นครูดนตรีจากต่างหมู่บ้าน แต่ได้มาแต่งงานสร้างครอบครัว อยู่ที่บ้านส้มป่อย จึงนำความรู้และทักษะในการตี กองปู่จา (กลองบูชา) มาถ่ายทอดให้เยาวชนในพื้นที่ เป็นการขยายฐานความสามารถด้านการแสดงพื้นบ้านของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยให้กว้างขวาง ยิ่งขึ้น โดยเด็กผู้ชายที่เรียนดนตรีพื้นเมืองก็มาต่อยอดการตี กองปู่จา ซึ่งนอกจากกลองแล้วยังมีเครื่อง

ดนตรีอื่นๆ เป็นองค์ประกอบ เช่น ข้อง ส่วนเด็กผู้หญิงก็สามารถร่วมแสดงโดยการเป็นนางพ่อนประกอบการแสดงการตีกองปู่จาได้

กิจกรรมตีกองปู่จาของกลุ่มเยาวชนบ้านสัมปอຍเริ่มต้นในปี พ.ศ.2547 โดยจัดตั้งในลักษณะชมรม ใช้ชื่อ “กลุ่มอนุรักษ์กองปู่จาพญาเบิก” ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 คน ทั้งสมาชิกที่เป็นเด็กเล็ก เด็กวัยรุ่น และวัยหนุ่มสาว สมาชิกกลุ่มที่อายุน้อยสุดคือ 8 ปี สมาชิกกลุ่มที่อายุสูงสุดคือ 25 ปี แต่สมาชิกที่เป็นกำลังหลักของกลุ่มคือสมาชิกที่ศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มที่มีน้อยคือกลุ่มเยาวชนที่อยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยฝึกจากการตีกองปู่จาที่มีอยู่ที่วัดสัมปอຍ เริ่มต้นฝึกประมาณ 3-4 เดือนแล้วเข้าประกวดเป็นครั้งแรก

จากจุดเริ่มต้นที่มีการรวมกลุ่มซ้อมที่วัดสัมปอຍ เส้นทางสร้างเครือข่ายไม่ได้ราบรื่น แต่ต้องประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องสถานที่ในการฝึกซ้อม เนื่องจากมีปัญหาเรื่องเสียงรบกวนคนในละแวกใกล้เคียง จนทำให้กลุ่มเยาวชนต้องย้ายที่ฝึกซ้อมหลายครั้ง จนกระทั่งมีผู้ปกครองเยาวชนคือบิดามารดาของนายฤทธิ์ไกร ชัยชนะได้สละพื้นที่ส่วนหนึ่งภายในบริเวณบ้านพักส่วนบุคคลให้เป็นพื้นที่สำหรับการฝึกซ้อมตีกองปู่จาของเยาวชน ต่อมา คณะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ไปจัดทำค่ายพัฒนาที่หมู่บ้านและร่วมกับชุมชนก่อสร้างอาคารโรงกลองซึ่งมีลักษณะเป็นอาคารถาวร หลังคามุงกระเบื้อง ด้านข้างเปิดโล่ง ดังภาพที่ 5.47

ภาพที่ 5.47: สถานที่ตั้งโรงกลองซึ่งเป็นที่พักซ้อมของเยาวชนในปัจจุบัน

“แต่ก่อนของมันยังไม่ครบ ต้องใช้อุปกรณ์บางส่วนที่วัด ก็ไปซ้อมตีที่โน่น แต่ชาวบ้านล ะแวกใกล้เคียงเค้าก็รำคาญ หนวกหู เด็กๆ ก็ย้ายมาที่ตั้งของ อบต. ในปัจจุบัน แต่ตอนนั้นยังไม่ได้เป็น อบต. กำลังจะตั้งเป็น อบต. มียามเฝ้า ตอนแรกยามเค้าก็ต้อนรับดี แต่อย่างว่า เด็กก็เป็นเด็กมันก็รำยบ้าง ชนบ้าง ตอนหลังยามเค้าก็ปิดประตูไม่ให้เข้า ก็ย้ายมาซ้อมที่บ้ านครูกร ตอนนั้นซ้อมด้วยกลองกระดาด แต่คนแถวบ้านครูกรก็บ่นอีกว่าเสียงดัง ลูกเต้าเค้าไม่ได้หลับไม่ได้นอน ตอนนั้นลูกพี่ก็ยังเด็ก ก็ร้องให้กลับมาที่บ้าน มาบอกเราว่า แม่เอ๋ยพ่อเอ๋ย ไปลูกคงไม่ได้ตีกลองแล้ว ไปซ้อมตีที่ไหน คนเค้าก็ไม่โห เค้าว่าหนวกหู พี่กับพ่อ ด็กก็เลยคุยกับครูกรว่าให้เค้าย้ายมาซ้อมที่บ้านเรา มันไกลออกมาหน่อย คงไม่รบกวนชาวบ้านเค้า” (สิรินุช ตีบปะละ, สทนากลุ่ม, 2 สิงหาคม 2555)

เมื่อมีพื้นที่สำหรับการฝึกซ้อมที่ถาวรและไม่ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องเสียงดังหนึ่ต่อว่า ก็ส่งผลให้เยาวชนมีกำลังใจมารวมตัวกันเพื่อฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ โดยได้รับการสนับสนุนจากครูผู้สอนและผู้ปกครองอย่างเต็มที่ แต่นอกเหนือจากปัญหาเรื่องพื้นที่ในการฝึกซ้อมแล้ว กลุ่มเยาวชนบ้านส้มป่อยยังประสบปัญหาความขาดแคลนด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล่องบูชาหรือกล่องบูชาเพื่อใช้ในการฝึกซ้อม ในระยะแรก กลุ่มเยาวชนซ้อมโดยใช้วัสดุที่เหลือใช้ในชุมชน เช่น กล่องกระดาษ แต่ซ้อมได้ไม่นานก็ยุบพัง ต้องเปลี่ยนบ่อยๆ ต่อมา ผู้ใหญ่ในชุมชนเห็นสภาพความยากลำบากในการฝึกซ้อมก็มีผู้ใหญ่ซึ่งพอมีฐานะได้ให้งบสนับสนุนสำหรับการซื้อแกลลอนพลาสติกมาฝึกตี ซึ่งก็ดีกว่าการใช้กล่องกระดาษมาก อย่างไรก็ตาม แกลลอนพลาสติกเมื่อใช้ไปได้ระยะหนึ่งก็แตกหักเสียหายเช่นเดียวกัน ดังภาพที่ 5.48 คือภาพของซากแกลลอนพลาสติกที่แตกหักซึ่งยังคงเก็บไว้ที่บริเวณใกล้ๆ กับโรงกลองเพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เห็น

ภาพที่ 5.48: แกลลอนพลาสติกที่กลุ่มเยาวชนใช้ในการฝึกซ้อมในระยะแรก

ถึงแม้จะประสบปัญหาความขาดแคลนด้านวัสดุอุปกรณ์อยู่บ้าง แต่ เครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดตีกล่องบูชาในงานต่างๆ ทั้งในระดับอำเภอไปจนถึงระดับจังหวัด และได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในระยะแรก เมื่อได้รับเงินรางวัลจากการแข่งขัน เครือข่ายเยาวชนได้มีมติภายในกลุ่มว่าควรจะต้องเก็บรวบรวมเงินดังกล่าวไว้เพื่อซื้อกล่องบูชาเพื่อใช้ในการฝึกซ้อม นอกจากเงินรางวัลแล้ว กลุ่มเยาวชนรุ่นบุกเบิกยังช่วยกันหารายได้เสริมจากการหาของป่า ไม่ว่าจะเป็นเห็ด หน่อไม้ หรือแอ้ เพื่ ื่อนำไปขายที่ตลาดทุ่งเกวียนเพื่อรวบรวมเงินมาซื้อกล่องบูชาจนเป็นผลสำเร็จในที่สุด ต่อมา บริษัทการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำกัด (มหาชน) หรือ ปตท. ได้สนับสนุนชุดกล่องบูชาให้กลุ่มเยาวชนบ้านส้มป่อยจำนวน 1 ชุด ทำให้กลุ่มเยาวชนสามารถฝึกซ้อมการตีกลองชุดใหญ่ได้ในที่สุด สำหรับการจัดสรรเงินรางวัลหรือเงินสินน้ำใจที่เจ้าภาพให้การไปแสดงในงานต่างๆ นั้น กลุ่มเยาวชนใช้ระบบการจัดการเงินโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นเงินกองกลาง โดยมากใช้ในการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหาย และสำรองไว้ในกรณีฉุกเฉินต่างๆ ส่วนที่

สอง แบ่งให้สมาชิก ทุกคนเท่าๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กหรือรุ่นพี่ ทั้งนี้ จะพิจารณาตามความเหมาะสม หากครั้งไหน เงินรางวัลที่ได้มีจำนวนไม่มาก ก็จะนำเข้ากองกลางทั้งหมด (ยุทธนา การุณ , อรรถพล ศรีคำวัง, เปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง, สนทนากลุ่ม, 9 เมษายน 2555, สุพัตรา, อ้างแล้ว)

2. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่าย

คณะผู้วิจัยศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอຍจากการศึกษา 1) วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ และอาจารย์วิชญกร ใจดี และ 2) กิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นระหว่าง วงกระบวนการ โดยทั้งสองประเด็น มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ และอาจารย์วิชญกร ใจดี

วิธีการสอนของอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ มีจุดเด่นที่น่าสนใจคือ ไม่นั่น การสร้างกฎระเบียบที่เข้มงวดให้กับเยาวชน แต่เปิดโอกาสให้ เยาวชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยและตามความถนัดของแต่ละคน ไม่มีชั้นเรียนตามรูปแบบ สำหรับเนื้อหาจะสอนพื้นฐานด้านการอ่านตัวโน้ตและการไล่ตัวโน้ตให้ก่อน หลังจากนั้นจะ เน้นการสาธิตให้ดูในเบื้องต้นและทดลองปฏิบัติจริง โดยอาจารย์ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมและความชอบของเยาวชนแต่ละคน แล้วให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับเยาวชนคนนั้น เป็นกรณีไป แต่ในขณะเดียวกัน บุคลิกภาพของอาจารย์ เกรียงศักดิ์ ก็มีความน่าเกรงขามอยู่ในตนเอง ทำให้กลุ่มเยาวชนให้ความเคารพและเกรงใจ

นอกจากนี้อาจารย์เกรียงศักดิ์ยังมีการใช้หลักจิตวิทยาสำหรับเด็กโดยการกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น มีการลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก ทำให้เยาวชนเกิดความรู้สึกรู้สึกท้าทาย ต้องการฝึกให้สำเร็จเพื่อจะสามารถฝึกฝนขั้นสูงยิ่งขึ้นไปได้ ซึ่งวิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของอาจารย์เกรียงศักดิ์ในลักษณะนี้ นี้ ว่าเป็นวิธีการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ศักยภาพและอุปนิสัยของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และเมื่อเยาวชนแต่ละคนเริ่มมีพื้นฐานในการเล่นดนตรีแต่ละประเภท ก็จะทำให้เยาวชนได้ร่วมบรรเลงเป็นวง ซึ่งเป็นการฝึกการทำงานเป็นกลุ่มรูปแบบหนึ่ง (เปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง , สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2555, ยุทธนา การุณ, สนทนากลุ่ม, 9 เมษายน 2555, เกรียงศักดิ์ สันทะ, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2555, สุพัตรา สุริยะ, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2555)

“หนูเริ่มเรียนตั้งแต่ ป.2 บ้านหนูอยู่ใกล้บ้านอาจารย์ อาจารย์ก็มาชักชวนให้เล่นดนตรีเครื่องดนตรีหนูยังไม่รู้จักเลยตอนนั้น เครื่องดนตรีที่เล่นชิ้นแรกก็คือสะล้อ ตอนแรกก็จับมาเล่นมั่วไปก่อน แล้วอาจารย์จะแนะนำเครื่องดนตรี แล้ว ค่อยสอนวิธีการวางมือ การจับเครื่องดนตรีที่ถูกต้อง แล้วอาจารย์จะเริ่มสอนตัวโน้ตให้เราค่อยเรียนรู้ พอเริ่มคล่องโน้ต ก็เริ่มเล่นเพลงง่ายๆ อย่างเพลงล่องแม่ปิง ภูเขาหลงแล้ว แล้วก็ค่อยเลื่อนให้เล่นเพลงที่ยากขึ้น อย่างเพลงปราสาทไหว ซึ่งมีถึงสี่ชั้น หลังเลิกเรียนอาจารย์ก็จะนัดให้ไปซ้อมเพลงนั้นเพลงนี้ทุกวัน” (สุพัตรา, อ้างแล้ว)

สำหรับรายละเอียดด้านเทคนิคการสอนนั้น โดย ภาพรวมอาจารย์เกรียงศักดิ์เน้นการเล่นดนตรีด้วยความสมัครใจ ไม่ใช้วิธีการบังคับ แต่เมื่อเห็นว่ากลุ่มเยาวชนเริ่มมีความรักความผูกพันใน

การเล่นดนตรีแล้ว ก็จะมีการสร้างวินัยในการฝึกซ้อมขึ้นมากำกับบ้างเป็นครั้งคราว และที่สำคัญคือ การแสวงหาพื้นที่และโอกาสให้เยาวชนได้มีโอกาสฝึกปรี้อและแสดงผลงาน

“ครูหนานสอนเข้าใจง่าย สบายๆ สอนให้อ่านตัวโน้ตก่อน ครูหนานไม่บังคับ ไม่ฝืนใจ เด็ก”(ยุพธนา การุณ, สนทนากลุ่ม, 9 เมษายน 2555)

“ลุงหนานกว่นท่านสอนแบบสบายๆ ไม่ได้บังคับ ถ้าเบื่อก็กหยุด เมื่อไหร่ ที่พร้อมจะเล่นก็ มาเล่นมาซ้อมได้ตลอดเวลา” (เปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง, สนทนากลุ่ม, 9 เมษายน 2555)

“เวลาเราเล่นได้แล้ว อาจารย์ก็อาจจะมีการกำหนดบ้างว่าให้ซ้อมนานเท่าไร แล้วมา เล่นให้อาจารย์ฟัง แต่ระยะแรกๆ อาจารย์จะไม่เคร่งเท่าไร ปล่อยสบายๆ เพราะกลัวเราจะขลาด ไม่อยากเล่น แต่พอเราเล่นได้แล้ว อาจารย์ จะสอนเข้มข้น เพราะเราต้องออกงาน กลุ่มจะต้องแน่นจริงๆ ตอนออกงานครั้งแรก หลังเรียนได้สามสี่เดือนก็ออกงานแล้ว แต่ก็ป็นงานง่ายๆ ในโรงเรียน อาจารย์ จะพาไปเล่น หาประสบการณ์ไปเรื่อยๆ” (สุพัตรา, อ้างแล้ว)

วิธีการสอนของอาจารย์วิชณกร ใจดี มีจุดเด่นที่น่าสนใจก็คือการสร้างความเป็นกันเอง กับเยาวชน เนื่องจากกลุ่มเยาวชนที่เริ่มเรียนการตีกองปู่จากับอาจารย์วิชณกรโดยมากจะเป็นเด็กโต หรือเป็นเด็กวัยรุ่น ซึ่งกำลังต้องการอิสระและต้องการความเป็นตัวของตัวเองสูง แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีความเขินอาย สับสน ไม่เชื่อมั่นในตนเองเต็มร้อย ดังนั้นอาจารย์จึงใช้วิธีการวางตัวให้เยาวชนรู้สึก ผ่อนคลายและเป็นกันเอง และยั้งตั้งสิ่งที่เยาวชนสนใจมาสร้างเป็นแรงขับหรือแรงจูงใจในการเรียนรู้ และฝึกฝนการตีกองปู่ เช่น การได้เดินทางไปในสถานที่แปลกใหม่ ได้มีโอกาสไปร่วมงานต่างๆ (วิชณกร ใจดี, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2555)

“การสอนเด็กเราต้องรู้ธรรมชาติของเค้า เวลาไปแสดงที่ไหน ไปโชว์ที่ไหน ตอนแรกเด็ก ยังไม่มีความกล้าที่จะแสดง เราก็เอาติดไปด้วย ไปดูรุ่นพี่แสดง พอเห็นรุ่นพี่แสดง คราวนี้เค้าจะอยาก แสดงบ้าง เราก็ค่อยๆ สอนไปทีละอย่าง ทีละอย่าง แต่เราอย่าลืมนะ เด็กก็ คือเด็ก เราต้องขยันเล่นกับ เค้า ทักทายทุกคน ต้องจำได้ว่าคนนี้ชื่ออะไร ชอบอะไร เล่นยังไง ถ้าเราค้นเคยกับเด็กแล้วเราจะสอน ง่ายมาก พยายามกระตุ้นว่าถ้าได้เรียนรู้ตรงนี้จะได้ประสบการณ์ตามมามากมาย เด็กๆ ชอบเที่ยว เราก็ กระตุ้นไว้ก่อนเลยว่า ถ้าดีได้ ดีๆได้ไปทีนี้แน่ เคยไปหรือยัง เคยเห็นหรือยัง” (วิชณกร, อ้างแล้ว)

นอกเหนือจากวิธีการข้างต้น อาจารย์วิชณกรยังใช้เทคนิคการสอนแบบเพื่อนสอนเพื่อน พี่สอนน้อง เช่น ให้เด็กที่ดีได้มาตีให้เพื่อนดู แล้วใช้วิธีเสริมพลังทางบวก ทั้งการกล่าวชมเชยคนที่ทำได้ และการให้กำลังใจเด็กที่ยังทำไม่ได้ โดยชี้ให้เห็นว่าเพื่อนทำได้เพราะมันไม่ยาก เราเองก็สามารถทำได้เช่นกัน

ในกรณีที่มีเด็กเล็กมาเริ่มเรียนและเข้ากลุ่มเป็นครั้งแรก เทคนิคการสอนที่สำคัญของ อาจารย์วิชณกรก็คือการสร้างบรรยากาศให้เด็กรู้สึกคุ้นเคยและกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มให้มากที่สุด หลังจากนั้น ก็สังเกตพฤติกรรมของเด็กว่าสนใจเครื่องดนตรีชนิดใดเป็นพิเศษ เช่น หากเด็กแสดงความสนใจฆ้อง ก็จะเปิดโอกาสให้ลองตีฆ้องดูก่อน

“วันแรกที่มาที่นี่ยังไม่สอนอะไรหรอก ปล่อยให้วิ่งเล่นไปเถอะ ไม่ต้องไปสนใจเค้ามาก เดี่ยวพอสนใจเค้าก็แอบไปลองตีเองนั่นแหละ ครั้งที่สองที่สาม อาจจะได้ดี และตีคนเดียว เรายังบอก ว่าตีแบบไหน พอมาครั้งที่สี่ คราวนี้จับมือตีเลย ดูว่าจะตีได้ขนาดไหน บางที พอจับมือเรารู้แล้ว ถ้าเรา จับมือมันไม่เอาแล้ว เราก็ปล่อยให้เพื่อนสอน เด็กกับเด็กเค้าสอนกันได้” (วิชณกร, อ้างแล้ว)

แต่สำหรับเยาวชนรุ่นแรกซึ่งยังไม่มีระบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน อาจารย์วิชณกร ใช้วิธีการกระตุ้นและหนุนเสริมให้เด็กเกิดความต้องการพัฒนาตนเอง เด็กรุ่นแรกมีพื้นฐานด้านดนตรี มาก่อนแล้ว จึงใช้วิธีสอนผ่านการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์ โดยการพาเยาวชนออกไปสัมผัส ประสบการณ์การรับชมงานแสดงต่างๆ หรือวิธีการตีกลองปู่จาของคนรุ่นเก่า

“แรกๆ เราจะเอาวิธีชีวิตชาวบ้านมาให้ความรู้เค้าตียังไง เอาคนแก่แถวบ้านมาตีให้ดู แล้ว ให้เด็กตีตาม เรายังค่อยๆ ปรับให้เค้าทีละนิดทีละหน่อย พอพาไปดูการแสดงตีกลองหลายๆ เข้าว่าเค้าตี ยังไง เล่นยังไง ดูเค้าตีมากๆ เข้า เดี่ยวก็จะกลับมาถามผมแล้ว ครูๆ แบบนี้เค้าตียังไง ผมอยากตีแบบ เດินอย่างนี้ หมุนตัวแบบนี้ ยอยากได้ลิสลาแบบนี้ คราวนี้เราก็งัดความรู้เรามาสอนเลย เพราะตอนนี้เค้ามีความอยากรู้แล้ว การตีกลองปู่จาต้องมีพื้นฐานด้านดนตรี ถ้าร้องเพลงได้ ก็ตีได้” (วิชณกร, อ้างแล้ว)

ทั้งนี้ ในกระบวนการสอน อาจารย์วิชณกรจะไม่เน้นเนื้อหาเชิงทฤษฎี หรือความรู้เชิง ประวัติศาสตร์เป็นหลักเนื่องจากเกรงว่าเยาวชนจะเบื่อหน่าย แต่จะสอดแทรกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ การตีกลองในระหว่างที่เยาวชนเรียนรู้ภาคปฏิบัติให้ค่อยๆ ซึมซับรับรู้ เช่น การตี กลองท่วงท่าทำนอง ต่างๆ จะตีในวันใดบ้าง ตามคติความเชื่อของคนโบราณ

2.2 กิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ

นอกเหนือจากกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักที่ทำให้เกิดเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดกระบวนการของการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเยาวชน ได้แก่ กิจกรรมการแสดงออกงานหรือการ ประกวด และกิจกรรมไหว้ครูประจำปี

กิจกรรมการแสดงออกงานหรือการประกวดเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนได้ทำ บทบาทในการบริหารจัดการกิจกรรมด้วยตนเองตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพราะก่อนการเข้าร่วม กิจกรรมกลุ่มเยาวชนจะต้องมีการเตรียมการหลายอย่าง เช่น การฝึกซ้อมก่อนการแสดง ต้องมีการ วางแผนการฝึกซ้อม มีการจัดเวรทำความสะอาดโรงกลองประจำวัน การเตรียมอุปกรณ์เสื้อผ้าเครื่อง แต่งกาย รวมไปถึงการวางแผนการทำงานร่วมกันก่อนถึงวันแสดงจริง

ภาพที่ 5.49: กลุ่มเยาวชนบ้านสั้มปอยกำลังซ้อมตีกลองปู่จา

กิจกรรมเหล่านี้ได้ช่วยฝึกฝนให้สมาชิกในเครือข่ายเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความเหมาะสม เช่น กลุ่มพี่รุ่นใหญ่ซึ่งไม่สามารถร่วมการแข่งขันได้อีกต่อไปเนื่องจากอายุเกินเกณฑ์จะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและแจกงานให้รุ่นน้อง เช่น การวางแผนเรื่องงบประมาณ การวางแผนการเดินทางไปแสดง การแบ่งเวรประจำวัน เยาวชนหญิงจะช่วยกันจัดการเรื่องอาหาร ซึ่งในบางครั้งกลุ่มผู้ปกครองอาจช่วยเหลือด้วย เช่น ในวันประกวด ผู้ปกครองอาจรวมกลุ่มกันทำอาหารเพื่อให้เยาวชนได้รับประทานระหว่างการประกวด

“งบประมาณที่ได้มาเพื่อเตรียมตัวเข้าประกวดในปีนี้ได้มาจากสภาวัฒนธรรมอำเภอห้างฉัตร และ ปตท. เราพวกผู้ใหญ่ไม่เคยแตะต้อง จะซื้อ จะจัดการ จะกินอะไร เราให้เค้าบริหารจัดการกันเอง ก็มีพี่ๆ รุ่นใหญ่ที่ไม่ได้เข้าแ ข่งขันจะบริหารจัดการตรงส่วนนี้ ดูแลเรื่องอาหาร เรื่องเครื่องแต่งกาย ต่างๆ นานา” (เปี้ยก แก้วคำแดง, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2555)

ภาพที่ 5.50: กลุ่มเยาวชนล้อมวงรับประทานอาหารที่มีอรุณพีในวันไหว้ครูกลองปู่จา

กิจกรรมการไหว้ครูประจำปี เป็นกิจกรรมเชิงพิธีกรรมที่กระทำอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปี ประกอบด้วยกิจกรรมการไหว้ครูสะล้อซอซึง และกิจกรรมการไหว้ครูกลองปู่จา ซึ่ง

คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าสังเกตการณ์กิจกรรมไหว้ครูสะล้อซอซึงในวันที่ 15 เมษายน 2555 ณ บ้านอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ ซึ่งพบว่ากิจกรรมเชิงพิธีกรรม มุ่งกล่าวเปิดโอกาสให้คนหลายกลุ่มได้มีโอกาสเข้าร่วม กลุ่มแรก คือครูและเยาวชนผู้เรียนดนตรีไทย กลุ่มที่สองคือกลุ่มผู้ปกครองเยาวชนที่เข้าร่วมพิธี กลุ่มที่สามคือกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ที่ช่วยเตรียมอุปกรณ์เครื่องเซ่นไหว้ เช่น การทำกรวยดอกไม้ การทำพานขันตั้ง เป็นต้น และ กลุ่มสุดท้าย คือกลุ่มนักดนตรีพื้นบ้านของชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ก็เข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวด้วยเช่นกัน จุดมุ่งหมายของกิจกรรมดังกล่าว หากมองในมิติเชิงพิธีกรรม การไหว้ครูมีเป้าหมายเพื่อแสดงความเคารพสักการะต่อจิตวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งว่าเป็นครูในด้านนั้นๆ เป็นการขอขมาในสิ่งที่ได้ล่วงเกินโดยมิได้เจตนา ระหว่างการฝึกซ้อมและการแสดง นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงความกตัญญูต่อครูผู้สอน โดยในวันนั้น เยาวชนที่ได้เป็นศิษย์อาจารย์เกรียงศักดิ์จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยพร้อมด้วยสิ่งของเครื่องใช้หรืออาหารมารดน้ำดำหัวอาจารย์เกรียงศักดิ์ตามธรรมเนียมของชาวล้านนา และในช่วงท้ายพิธีกรรม นักดนตรีพื้นบ้านทั้งหมด ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และกลุ่มเยาวชนก็ได้บรรเลงดนตรีพื้นบ้านร่วมกัน ก่อนที่จะรับประทานอาหารค่ำร่วมกัน จึงถือว่าพิธีไหว้ครูได้เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์

หากวิเคราะห์กิจกรรมการไหว้ครูจากมิติเชิงการสื่อสาร จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมพื้นบ้านลักษณะนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการธำรงอยู่ของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย เนื่องจากพิธีกรรมได้สร้างความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน หรือในอีกแง่หนึ่ง ได้สร้างอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ให้กับสมาชิกของเครือข่ายในฐานะ “ศิษย์ผู้มีครูคนเดียวกัน” นั้นเอง

ภาพที่ 5.51: บรรยากาศในพิธีไหว้ครูสะล้อซอซึง

ภาพที่ 5.52: กิจกรรมส่วนหนึ่งในพิธีไหว้ครูสะล้อซอซึงคือการบรรเลงดนตรีร่วมกัน

จากข้อมูลทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยนั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกคือวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของผู้เชี่ยวชาญประจำชุมชน ซึ่งสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสาธิตให้ดูและให้เยาวชนได้มีโอกาสฝึกฝนด้วยตนเอง และต่อยอดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการหาพื้นที่และโอกาสให้เยาวชนได้แสดงจริงตามเวทีต่างๆ และส่วนที่สองคือกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสร้างการมีส่วนร่วมให้กับเยาวชนได้ในระดับสูงสุด เนื่องจากเยาวชนจะต้องวางแผนการเตรียมการแสดงและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานด้วยตนเอง ลักษณะดังกล่าว ได้สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ (ownership) ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด นอกจากนี้ กิจกรรมอื่นๆ เหล่านี้ ยังสร้างการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนได้อีกด้วย จึงเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงคนทั้งสามวัยเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดี

3. องค์ประกอบสำคัญในการสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย

องค์ประกอบสำคัญในการสร้างเครือข่ายเยาวชนที่บ้านส้มป่อย ประกอบด้วย 1) บริบททางวัฒนธรรมของชุมชน 2) บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง 3) กิจกรรม 4) พื้นที่สาธารณะสำหรับการดำเนินกิจกรรม และ 5) เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมของเครือข่าย

3.1 บริบททางวัฒนธรรมของชุมชน ดังที่ได้พบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนบ้านส้มป่อยว่าเป็นชุมชนที่มีทุนวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านมายาวนาน ทั้งนี้ในข้อมูลเอกสารของชุมชนก็ได้ระบุเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ชุมชนบ้านส้มป่อยมีชื่อเสียงมาตั้งแต่สมัยอดีตเรื่องดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน มีศิลปินพื้นบ้านมากมายและมีการสืบทอดมาทุกยุคทุกสมัย ปัจจุบันมีวงดนตรีสะล้อ ซอ ซึงหลายรุ่น มีพ่อเพลงแม่เพลงหลายคน โดยเฉพาะพิณเปี้ยะ ถึงเป็นเครื่องดนตรีโบราณที่หาฟังได้ยาก แต่ที่บ้านส้มป่อยนี้มีศิลปินที่สามารถเล่นพิณเปี้ยะได้ทั้งเด็กผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ (เปี้ยก แก้วคำแดง และคณะ, 2548:3)

บริบททางวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกในการสร้าง
เครือข่ายเยาวชนชนบ้านส้มป่อย ทั้งนี้เพราะเยาวชนภายในชุมชนได้มีโอกาสสัมผัสบรรยากาศทาง
ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัว ลักษณะดังกล่าวถือเป็นส่วนส่งเสริม
และกระตุ้นความสนใจต่อการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และง่ายต่อการปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิด
ความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง

3.2 บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้หัวข้อบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จะได้กล่าวถึงคน 2 กลุ่มที่มี
บทบาทหลักในการสร้างเครือข่ายเยาวชนชนบ้านส้มป่อย ได้แก่ ผู้ใหญ่ และเยาวชน

3.2.1 ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ที่เป็นหลักสำคัญในการหนุนเสริมการสร้างเครือข่ายเยาวชน
บ้านส้มป่อยมีหลายคน ในที่นี้ คณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์แกนนำหลักที่เป็นผู้ใหญ่ 2 คน ได้แก่ อาจารย์
เกรียงศักดิ์ สันทะ และอาจารย์วิษณุกร ใจดี โดยมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

(1) อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ คุณลักษณะเด่นของอาจารย์เกรียงศักดิ์
สันทะในแง่ของวิธีการถ่ายทอดความรู้ได้กล่าวถึงไปแล้วในหัวข้อ 2.1 เพราะฉะนั้น ในหัวข้อนี้จะได้
วิเคราะห์คุณลักษณะสำคัญอื่นๆ ของอาจารย์เกรียงศักดิ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้าง
เครือข่าย ประการแรก อาจารย์เกรียงศักดิ์เป็นผู้มีความรอบรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในหลาย
แขนงจนเป็นที่ยอมรับไม่เพียงในระดับชุมชน แต่เป็นการยอมรับในระดับจังหวัด และยังเป็นอาจารย์
ผู้สอนในโรงเรียนประถม นอกจากนี้ อาจารย์เกรียงศักดิ์ยัง สามารถบูรณาการองค์ความรู้ที่เป็น
ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับองค์ความรู้ปัจจุบันได้อย่างกลมกลืน ทำให้สาร (message) ที่ถ่ายทอดเป็นสารที่
มีปรับประสาน (hybridization) ภาพรวมของการนำเสนอระหว่างของเก่าและของใหม่ได้ลงตัว

ทักษะในการสื่อสารดังกล่าวถือเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้อาจารย์เกรียงศักดิ์ซึ่ง
เป็นคนรุ่นกลางสามารถสื่อสารให้คนรุ่นใหม่ในสังคมปัจจุบันได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านได้ ใน
ขณะเดียวกัน ก็ทำให้คนรุ่นเก่ายังคงได้ซาบซึ้งกับศิลปะพื้นบ้านพร้อมทั้งได้เปิดโลกทัศน์รับรู้สิ่งใหม่ๆ
ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันไปพร้อมกัน ดังนั้น อาจารย์เกรียงศักดิ์จึงทำหน้าที่เสมือน “สะพาน” เชื่อมโยง
โลกของคนรุ่นปู่ย่าตายายกับโลกของคนรุ่นปัจจุบันให้เชื่อมประสานด้วยกันได้ สามารถเสถียรวัฒนธรรม
พื้นบ้านร่วมกันได้ ดังตัวอย่างชอระวังโรคเอดส์ ที่อาจารย์เกรียงศักดิ์เป็นผู้ประพันธ์ ซึ่งยังคงใช้
ท่วงทำนองการนำเสนอ (form) แบบดั้งเดิม แต่ทว่า มีการปรับประยุกต์เนื้อหา (content) ให้บอก
เล่าเรื่องราวที่เป็นประเด็นทางสังคมได้อย่างน่าสนใจ

ตัวอย่างชอระวังโรคเอดส์ ประพันธ์โดย อาจารย์เกรียงศักดิ์ สันทะ

ยกมือขึ้นไหว้ไปมือขึ้นขอ

สัทหะสำเนียงเสียงบ่เปลี่ยนแปลงป้อย

จาดิว่าน้ำเป็นต้อยอยู่ปูลำ

ก้อยอดสาฟิงเอาเตอะหมู่เฮาปิ่น้อง

อันว่าโรคเอดส์เหตุสุดวิสัย

เกียมไ่ว้เตอะหนาปราสาทหีบหล้อง

เป็นฮ้องว่าโรคมากับสมัย

เลยลืมภูมิปัญญาจึงกิดปัญหาแต่ไซ้

เล่าเป็นกำขอสี่ปิ่น้องสักน้อย

ขอป่อนานป่อน้อยไปฟั่งติฟั่งยา

จาดิว่านาเป็นต้อยปลูกข้าว

กันว่าคนใดได้ไปติดไปซ้อง

ติงได้ลาปิ่น้องวันหนึ่งวันใด

ความศิริไหลด้านวัตถุล้ำหน้า

โรคเอดส์นั้นมันยาตีงบหาย
 ฟ่องบอกยาตีงบหนีมีได้
 จู้ตัวเก่าเอาไว้เพียงลอบใจแต่หนา
 จนปอดหมดตังค์มันยังบหายแต่เล่า
 โรคเอดส์นั้นมันบ่เว้นแ้วไฟ
 ฟ่องเป็นราชการตำแหน่งสูงแต่เล่า
 ฟ่องตายยามหนุ่มฟ่องตายยามกัรรม
 มาตายละบ้านละจอง ละกูครองเป็นฮ้าง

ฟ่องมีครอบครัวแล้วไปเซาะแอวเซาะแขวงหมเซาะหมแยงไก่หลงไก่ตัง
 บ่ห้วงครอบครัวบั้งบั้ง
 พลังพลาดไปแล้วมีแต่เสียกับเสีย
 ย้อนความหลงความเมาแสนโศกเศร้าเงินล้ำ

ฟ่องผัวไปนอกออกบ้านไปไกล
 ส่งเงินส่งทองบักจองบักบ้าน
 ผัวอยู่เมืองนอกยก่านตุ๊กแต่หนอ
 มีผัวไว้สำรองจาวบ้านจาวจองเป็นเล่าข้าว

ม่วนจันติดเอดส์เหตุว่านอกใจ
 สำสอนมั่วสมบู้ผั่งฮู้เก่า
 แม่เหือนผวนอกเป็นตังบอกว่าเสีย
 จะเหมาะจะงามเปียงใดต่างในไผบู้

ฟ่องเป็นนักเรียนฮ่าเฮียนศึกษา
 คนเปื่อนคบผูงจูงไปหลังไปหลู่
 เสียอนาคตหมดศักดิ์หมดศรี
 มาหลุม่าบ่งบ่อเหลือหยั่งค่างไว้

โรคเอดส์เป็นแล้วบมีตางหาย
 ตังบมีหมอมียาแต่ไซร์
 แพร่ระบาดไปทั่วทุกแห่งทุกหน
 ตังบ่แก่งระวังมาหลิกหยั่งกันเป็นลัน (กลุ่มวัฒนธรรมดอกส้มป่อย, 2554: 91-92)

ตายแล้วหลายรายบมีเฝรอดได้
 เสี่ยงเงินทองมากมายเพื่อไปหยูกไปยา
 กินยูกินยอบบ่ฮู้ยังฮู้จั้ง

เป็นได้ก้วยบว่าหนุ่มว่าเฒ่า
 บ่ตันตายเฒ่าบ่ตันเกษียณสักกำ
 ฟ่องเป็นนางงามเป็นคาราจ้อก้อง

บ่กองพลาดพลังเอาเผื่อแผ่วลูกแผ่วเมีย
 ตังผัวตังเมียตายละลูกละเต้า

ตังอกตังใจก็ตังไปกิดสร้าง
 เป็นว่าเมียฮักแนบข้างนอกใจนอกคอก
 เมียอยู่บ้านเงินปอดูต่างกินต่างหย้อง

ปีะไปปาดไปหลายจุมหลายเหง้า
 เลยเหลือแต่ความเศร้ายอนเซาะหาคนเดียว
 จะดีจะเลวบ่ดีไปลันไปไกล

บ่หาวิชาปากันแอวชอบฮู้
 บ้างปายลุนเผื่อฮู้ก็ติดเจื้อบอดี
 ทุกอย่างที่มีความดีตีสสร้าง

เป็นแล้วตองตายไผๆ ก็ฮู้ได้
 ฮู้แล้วก็ยังฮ้ายปากันชุกชน
 โรคเอดส์ฆ่าคนอยู่บั้งบั้ง

ด้วยความสามารถและทักษะขั้นต้น เมื่อผนวกกับใจรักในวัฒนธรรมท้องถิ่นที่
 ต้องการเห็นคนรุ่นใหม่สืบทอด ทำให้อาจารย์เกรียงศักดิ์ไม่ย่อท้อในการชักจูงเยาวชนให้หันมาสนใจ
 เรียนดนตรีพื้นบ้านรวมทั้งให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้โดยการได้รับความ
 สนับสนุนจากผู้ปกครองของเยาวชนเป็นอย่างดี เนื่องจากอาจารย์เกรียงศักดิ์เป็นผู้อาวุโสของชุมชนที่
 ชุมชนให้การยอมรับในความตั้งใจและความมีจิตสาธารณะ

“อย่างตัวหนูเองที่ไม่รู้อะไรเลย อาจารย์ก็ค่อยๆ สอนไป ถ้าถามตัวหนูเอง หาก
 อาจารย์ไม่มาชักชวนให้เล่น ก็คงไม่สนใจ เพราะตอนนั้นยังไม่รู้จักเลยด้วยซ้ำว่าเครื่องดนตรีพวกนี้เป็น
 ยังไง เป็นเพราะอาจารย์มาชักจูง ทำให้เราเกิดความสนใจเรื่องดนตรีพื้นบ้าน” (สุพัตรา, อ้างแล้ว)

(2) อาจารย์วิชณกร ใจดี คุณลักษณะเด่นของอาจารย์วิชณกร นอกเหนือจากวิธีการสอนและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว คุณลักษณะอื่นๆ ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยมี 2 ประการ ประการแรก อาจารย์วิชณกรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเด็กและมีจิตวิทยาในการทำงานร่วมกับเด็กเป็นอย่างดี มีทักษะในการวิเคราะห์ผู้รับสารหรือผู้เรียนสูง เช่น เวลาที่เยาวชนติงตลกแต่ทำไม่สวย อาจารย์จะสังเกตว่าเด็กทำท่าทางอย่างไร มีปัญหาตรงไหน แล้วเวลาสรุปการเรียนรู้ในช่วงท้าย อาจารย์จะใช้วิธีสาธิตให้ดูว่าการทำท่าทางแบบไหนที่ไม่ถูกต้อง จะปรับอย่างไร ให้ถูกต้อง โดยไม่มีการเอ่ยชื่อผู้ที่ทำผิดพลาด ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกอายเพื่อน หรือรู้สึกว่าการตำหนิต่อหน้าคนหมู่มาก

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดเรื่องการให้อิสระในการคิดและการกระทำเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความรับผิดชอบให้กับกลุ่มเยาวชน ประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยวิเคราะห์จากแนวคิดเรื่องการมอบหมายงานให้เยาวชนดูแลรับผิดชอบ ในกรณีที่มีการรับงานแสดงจากภายนอก ซึ่งอาจารย์วิชณกรได้ฝึกให้สมาชิกในเครือข่ายเยาวชนได้เรียนรู้จากการทำงานด้วยตนเอง และวางบทบาทตนเองเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำในยามที่ประสบปัญหา

“ผมจะปลูกฝังความเป็นผู้นำให้ได้ อย่างตอนนี้ ผมให้เค้าควบคุมกันเอง ก็ให้ความรู้ไป สอนเค้าไป ถามว่าวันหน้าถ้าจะเป็นครูบาอาจารย์ความอดทนมีมั้ย สอนเด็ก ควบคุมเด็ก เอาให้อยู่ อย่างผมให้เด็กมาสืบสานอนุรักษ์ เค้าก็ได้วิชาติดต๋อไป ที่ผมปล่อยเพราะอยากให้เด็กมีภาวะผู้นำ สอนเด็กได้ พบเจอ กับผู้ใหญ่พูดคุยได้ ไปไหนรู้จักการประสานงานได้ด้วยตัวเอง ” (วิชณกร, อ้างแล้ว)

3.2 เยาวชน เยาวชนรุ่นแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันเติบโตเป็นหนุ่มสาวมีหลายคน เช่น นายชนะชัย ต้นปะละ ปัจจุบันอายุ 22 ปี นายยุทธนา การุณ ปัจจุบันอายุ 21 ปี น.ส.สุพัตรา สุริยะ ปัจจุบันอายุ 20 ปี นายอรรถพล ศรีคำวัง ปัจจุบันอายุ 22 ปี นายเปรมปรีดิ์ แก้วคำแดง ปัจจุบันอายุ 18 ปี ซึ่งเป็นเยาวชนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ไม่ห่างกันมาก และหลังจากได้มาเรียนรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านกับอาจารย์เกรียงศักดิ์แล้ว ก็ค่อยๆ ซึมซับความรักความผูกพันต่อศิลปะพื้นบ้านดังกล่าวจากอาจารย์เรื่อยมา จนเกิดเป็นความหวงแหนและความภาคภูมิใจในการแสดงพื้นบ้านของชุมชนตนเอง ต่อมาเมื่อได้รับการต่อยอดและส่งเสริมให้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มก่อกำเนิดจากญาเบิก เยาวชนกลุ่มนี้ก็ถือเป็น แกนหลักของกลุ่มในการสนับสนุนและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับเยาวชนรุ่นหลังที่เริ่มฝึกฝนต่อมา

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือ ในบรรดากลุ่มเยาวชนบางส่วนที่คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยสัมภาษณ์และสังเกต หนึ่งในเยาวชนแกนนำคือนายอรรถพลนั้น ไม่ได้เป็นเยาวชนในชุมชนบ้านส้มป่อย แต่เป็นเยาวชนจากชุมชนใกล้เคียงที่เคยเรียนการแสดงพื้นบ้านการตีกลองปูจาจากอาจารย์วิชณกรที่โรงเรียน แล้วเกิดความสนใจจึงตั้งใจติดตามเข้ามาเรียนด้วยตนเองที่ชุมชนบ้านส้มป่อย จนได้รวมกลุ่มกับเยาวชนบ้านส้มป่อยเป็นเครือข่ายในที่สุด ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้วิเค ราชได้ว่ากลุ่มเยาวชนบ้านส้มป่อยได้มีโอกาสการเรียนรู้การทำงานร่วมกับเพื่อนเยาวชนจากภายนอกนับจากจุดเริ่มต้น ทำให้เกิดมุมมองที่เปิดกว้าง ไม่คับแคบ และเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ให้กับกลุ่มเยาวชนว่าตนเองสามารถเรียนรู้และทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ทั้งจากในชุมชนเดียวกันและนอกชุมชน โดยสามารถประสบความสำเร็จจากการทำงานร่วมกันได้ วิสัยทัศน์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่สำคัญในสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะ

เยาวชนรุ่นใหม่ๆ ของบ้านสัมปอมีจำนวนน้อยลง กลุ่มเยาวชนจะต้องถ่ายทอดวิธีคิดเรื่องการทำงานร่วมกับเพื่อนจากภายนอกไปสู่เยาวชนรุ่นน้องด้วย เพื่อที่จะสามารถธำรงรักษาเครือข่ายของตนเองไว้ได้

3.3 กิจกรรม กิจกรรมสำคัญที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายประกอบด้วยกิจกรรมสันตนาการ กิจกรรมระหว่างการศึกษา กิจกรรมการฝึกซ้อม กิจกรรมการแสดงหรือการแข่งขัน และกิจกรรมการไหว้ครู

เนื่องจากเยาวชนโดยมากเมื่อเริ่มเข้ามาเป็นสมาชิกในเครือข่ายมักจะเป็นเด็กเล็กหรือเด็กโต ด้วยธรรมชาติดังกล่าว ในขณะที่มาเรียนรู้และฝึกฝนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ก็ต้องมีกิจกรรมสันตนาการด้วย กิจกรรมสันตนาการเหล่านี้คือการเล่นสนุกตามวัย ไม่ว่าจะเป็นการวิ่งเล่นไล่จับ หรือการเล่นพื้นบ้านอื่นๆ ซึ่งผู้ใหญ่ซึ่งทำหน้าที่เป็น ครูผู้สอนก็ไม่ได้หวงห้าม แต่ปล่อยให้เด็กๆ ได้วิ่งเล่นสนุกสนานเป็นการผ่อนคลายก่อนและระหว่างการศึกษาฝึกซ้อม

“ลานรอบโรงกลองที่เห็น แต่ก่อนหญ้าขึ้นเต็มไปหมด แต่เด็กๆ พวกนี้แหละ ไม่รู้ก็ รุ่ยต่อกี่รุ่นมาวิ่งเล่น มาไล่จับ กันบ้าง เล่นต่อสู้อย่าง จนลานเตียนโล่งอย่างที่อาจารย์เห็น” (สุบิน แก้วคำแดง, สันทนากลุ่ม, 2 สิงหาคม 2555)

สำหรับกิจกรรมการฝึกซ้อม การแสดงหรือการแข่งขัน รวมถึงกิจกรรมการไหว้ครูนั้น ได้กล่าวถึงสาระสำคัญไปแล้วในหัวข้อที่ 2.2 จึงจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อนี้

3.4 พื้นที่สาธารณะสำหรับดำเนินกิจกรรม พื้นที่สาธารณะสำหรับการดำเนินกิจกรรมในกรณีของเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอ มีพื้นที่สาธารณะที่เกี่ยวข้อง 2 ประเภท ได้แก่

3.4.1 พื้นที่สาธารณะสำหรับการฝึกซ้อม ในพื้นที่ได้แก่โรงกลองและบ้านพักส่วนบุคคล ซึ่งเปิดกว้างใหญ่เยาวชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรมได้อย่างสม่ำเสมอและมีความปลอดภัย

3.4.2 พื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดง ในพื้นที่ พื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงของเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอก็คือพื้นที่ทุกแห่งที่กลุ่มเยาวชนได้เคยไปแสดงความสามารถหรือเข้าร่วมการประกวด ซึ่งมีตั้งแต่พื้นที่ภายในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง เช่น โรงเรียน วัด พิธีกรรมสำคัญภายในชุมชน อาทิ พิธีกรรมงานศพ รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะภายนอกชุมชน เช่น สถานที่ในการจัดการประกวดการตีกลองปฐาของจังหวัดลำปาง ซึ่งโดยมากจะจัดขึ้นที่วัดเจดีย์ขาว หล้า อ.เมือง จ. ลำปาง

3.5 เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมของเครือข่าย ดังที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นเกี่ยวกับความยากลำบากในการรวมตัวของเครือข่ายในระยะแรก โดยเฉพาะปัญหาความขาดแคลนด้านพื้นที่และอุปกรณ์ฝึกซ้อม ซึ่งมีทั้งการใช้ถังกระดาษ แกลลอนพลาสติก ซึ่งต่อมากลุ่มเยาวชนต้องรวบรวมเงินจากน้ำพักน้ำแรงในการทำงานและการหาของป่าไปขายเพื่อนำเงินมาซื้ออุปกรณ์ตัวแรกเพื่อใช้ในการฝึกซ้อม (รายละเอียดกล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 1) ซึ่งความยากลำบากดังกล่าว ก็มีข้อดีอยู่ในตัวของมันเองเช่นเดียวกัน กล่าวคือความยากลำบากหรืออุปสรรคที่ได้เผชิญร่วมกัน ทำให้เครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอได้ผ่านสถานการณ์ของการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากลำบากมาด้วยกัน ได้เรียนรู้ที่

จะต้องอดทนและรอคอยกว่าจะได้มาซึ่งโรงกลองและกองปู่เจ้าตัวแรก ความยากลำบากเหล่านี้ทำให้
เครือข่ายเยาวชนมีเรื่องเล่า (narrative) และความทรงจำร่วม (collective memory) ภายใน
เครือข่าย ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับการดำรงรักษาและสืบทอดเครือข่ายเอาไว้ได้ เพราะ
เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมจะทำหน้าที่เป็นจุดรวมใจของเยาวชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายทุกคนทั้งรุ่น
เก่าและรุ่นใหม่ ทั้งรุ่นพี่และรุ่นน้อง ซึ่งความสำคัญของเรื่องเล่าและความทรงจำร่วมนี้จะเห็นได้
เด่นชัดในยามที่เครือข่ายประสบปัญหาหรือเริ่มอ่อนแอลง ดังปรากฏการณ์ของกระแสนิยมภาพยนตร์
เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่นำเสนอสู่สายตาผู้ชมในยามที่สังคมไทยกำลังอ่อนแอและมี
ความแตกแยกทางการเมืองค่อนข้างมาก เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย
ก็จะถูกหยิบยกมานำเสนอเพื่อทำหน้าที่ลดความบาดหมางทางสังคมให้เบาบางลง ในกรณีของ
เครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสถานภาพของเครือข่ายไม่ได้อยู่ในภาวะวิกฤติ แต่
เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมที่กล่าวมา ก็ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์รวมใจของกลุ่มเยาวชน
ดังที่สังเกตได้ว่าเยาวชนทุกคนจะเล่าถึงเหตุการณ์เดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์การบุกเบิกโรงกลอง
จากที่รกร้าง เหตุการณ์การหาของป่าไปขายเพื่อรวมเงินซื้อกลอง และนำไปสู่การสรุปที่คล้ายคลึงกัน
นั่นก็คือ การตระหนักถึงความยากลำบากของการได้พื้นที่และวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกซ้อม จนกระทั่ง
นำไปสู่ความสำเร็จในการแข่งขันในหลายเวทีในเวลาต่อมา

4. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

สิ่งที่กลุ่มแกนนำซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านส้มป่อยรวมถึงกลุ่มผู้นำเยาวชนรู้สึกวิตกกังวลต่อ
การสืบทอดเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยคือประเด็นเรื่องการขาดช่วงของกลุ่มเยาวชนในการสืบทอด
เนื่องจากช่วงอายุของกลุ่มเยาวชนในชุมชนเริ่มมีช่วงห่างกันมากขึ้น กลุ่มเยาวชนที่โตขึ้นจนเข้าสู่
การศึกษาระดับอุดมศึกษาจะมีเวลาว่างเพื่อร่วมกิจกรรมของเครือข่ายน้อยลง และในขณะเดียวกัน
เยาวชนกลุ่มนี้ก็มีข้อจำกัดในการเข้าร่วมการแข่งขันเนื่องจากข้อกำหนดเรื่องอายุผู้เข้าแข่งขันที่จะต้อง
มีอายุไม่เกิน 20 ปี อีกด้านหนึ่ง ขณะนี้พบว่ากลุ่มเยาวชนที่เป็น เด็กโต วัยรุ่นตอนต้น และ วัยรุ่นตอน
ปลายในชุมชนมีจำนวนน้อยลงกว่าในอดีต และส่วนหนึ่งยังออกไปศึกษาออกชุมชนทำให้หาเวลาเข้า
ร่วมกิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนได้ยาก ทำให้การหาผู้สืบทอดทำได้ยากขึ้นกว่าในอดีตอย่างเห็นได้
ชัด และมีช่วงห่างระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ความหลากหลายด้านอายุของสมาชิกผู้เข้าร่วมเริ่มมีน้อยลง
ซึ่งในปัจจุบัน แกนนำซึ่งเป็นผู้ใหญ่และกลุ่มเยาวชนได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการ
หาทางเชิญชวนเยาวชนจากหมู่บ้านข้างเคียง จากโรงเรียนในเครือข่ายของอาจารย์เกรียงศักดิ์และ
อาจารย์วิชญ์ณกรมาศึกษาเรียนรู้การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่บ้านส้มป่อย ซึ่งก็ได้เยาวชนมาเข้า
ร่วมส่วนหนึ่ง แต่การฝึกซ้อมยังขาดความสม่ำเสมอและไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากปัญหาเรื่องการเดินทาง
(สุพรรณ, อ่างแล้ว, เปี้ยก, อ่างแล้ว)

5. ผลลัพธ์จากการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลลัพธ์สำคัญจากการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้าน
ส้มป่อยนั้น สามารถจำแนกออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และ ผลลัพธ์เชิงนามธรรม

5.1 ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในที่นี้ หมายถึงผลลัพธ์ที่สามารถมองเห็น ได้โดยง่าย จับต้องได้ชัดเจน หรือสามารถวัดค่า หรือเจนนับออกมาเป็นสถิติตัวเลขได้ ซึ่งพบว่า การสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านสัมปอຍก่อกำเนิดผลลัพธ์เชิง ประจักษ์รวมทั้งสิ้น ๒ ประการ ได้แก่

5.1.1 ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะเพื่อการทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน ในที่นี้ ก็คือพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงกลอง ซึ่งมี 1 แห่ง ตั้งอยู่ภายในบ้านพักส่วนตัวของนายนายสุเทพ ชัยชนะ และนางสิริสุข ตี บปะละ ซึ่งเป็นผู้ปกครองของหนึ่งในแกนนำเยาวชนบ้านสัมปอຍ นอกจากนี้ ยังมี พื้นที่บ้านอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพ ซึ่งเปิดสอนดนตรีพื้นบ้านให้เยาวชน โดยบ้านอาจารย์ เกรียงศักดิ์มีบริเวณที่กว้างขวาง ขณะพักจากการฝึกซ้อม เยาวชนก็ใช้พื้นที่รอบบริเวณบ้านเป็นสนาม เด็กเล่นเพื่อเล่นเกมหรือออกกำลังกายได้

5.1.2 เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนมีความสามารถด้าน ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านในหลายแขนง และมีการศึกษาต่อยอดด้านศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่ากลุ่มเยาวชนในระดับแกนนำของบ้านสัมปอຍนั้น ได้ รับการฝึกฝนจน มีความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมหลายแขนง อาทิ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน อย่างสะล้อซอซึง พิณ เปียะ ไปจนถึงการฟ้อนรำ การตีกลองปู่จา บางส่วนยังมีความสามารถเล่นดนตรีไทยประเภทอื่นได้ ด้วย และผลจากการค้นพบความสามารถและความชื่นชอบในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าว ส่งผล ให้เยาวชนจากเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอຍหลายคนตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในสาขาวิชาดนตรีใน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

5.1.3 เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนมีความประพฤติดีและไม่ มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และรู้จักใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์

“ตั้งแต่รวมกลุ่มกันมา ผู้ปกครองไม่เคยต้องได้เดือดร้อนเรื่องเยาวชนทะเลาะวิวาท ผมกล้าพูดได้เต็มปากว่าเยาวชนบ้านเราไม่มีปัญหาเรื่องไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด แล้วยังมีกิจกรรมอื่นๆ ด้วย อย่างการเล่นกีฬา แพ้ก็คือแพ้ ชนะก็ชนะ ไม่เคยมีปัญหาไปทะเลาะกับใคร ไม่มีปัญหา เมาเหล้า อาละวาด อันนี้เป็นข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน” (เปี้ยก, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2555)

5.2 ผลลัพธ์เชิงนามธรรม ผลลัพธ์เชิงนามธรรมในที่นี้ หมายถึงผลลัพธ์ที่มีลักษณะ ซ่อนเร้น ไม่เห็นรูปลักษณะที่จับต้องได้หรือไม่สามารถชี้วัดเป็นตัวเลขได้อย่างผลลัพธ์เชิง ประจักษ์ แต่ ในขณะเดียวกันก็สัมผัสได้ว่ามีอยู่ในความรู้สึก ในความรับรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นคุณสมบัติที่แฝง ตัวอยู่ เมื่อถึงสถานการณ์และจังหวะที่เหมาะสมจึงเผยตัวออกมา ในที่นี้ พบว่าผลลัพธ์เชิงนามธรรม จากการสร้างเครือข่ายเยาวชนมีทั้งสิ้น 5 ประการ คือ

5.2.1 ชื่อเสียงของชุมชน ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ 4 แล้วว่า ชุมชนบ้านสัมปอຍนั้นมี ชื่อเสียงมายาวนานเรื่องการเป็นชุมชนของศิลปินผู้มีความสามารถด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านหลาย แขนง อย่างไรก็ดี ก่อนเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอຍได้กำเนิดขึ้นนั้น ชุมชนบ้านสัมปอຍก็เคยมี ปัญหา ที่คล้ายคลึงกับชุมชนอีกหลายแห่ง นั่นคือเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจที่จะฝึกฝนเรียนรู้ วัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้น้อยลง แต่เมื่อเกิดเครือข่ายเยาวชนบ้านสัมปอຍ ทำให้มีกระบวนการใน การสืบทอดทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เครือข่ายเยาวชนมี ผลงานเชิงประจักษ์

ปรากฏในงานแสดงและงานประกวดต่างๆ จนทำให้ชื่อเสียงของชุมชนบ้านส้มป่อยในฐานะชุมชนที่มีความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางอีกครั้ง

5.2.2 เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนมีสำนึกรักและหวงแหนประเพณีวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นบ้านของชุมชน และมีความต้องการอนุรักษ์ รวมถึงสืบ ทอดประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงการเล่นเป็นงานอดิเรก แต่หมายถึงการเรียนรู้เพื่อเป็นอาชีพในการเลี้ยงตนเองได้

“ตอนนี้เด็กใหม่ๆ เริ่มน้อยลง เด็กจะไปทางอื่นกันหมด หนูก็เป็นห่วงเรื่องคนสานต่อ หนูอยากให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในวัฒนธรรมพื้นบ้านของบ้านเราเอง ถ้าเราเข้ามาร่วมตรงนี้ เราก็ได้ประสบการณ์ติดตัวเราไป และยังสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองในอนาคตได้ เอาไปสอนคนอื่นก็ได้ ถ้าเรามุ่งมั่นไปในจุดนี้” (สุพัตรา, อ่างแล้ว)

5.2.3 เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น มีทักษะเรื่องการบริหารจัดการ และความสัมพันธ์ ระหว่างเยาวชนกับผู้ปกครอง และ ระหว่างเยาวชนด้วยกัน มีความผูกพันเหนียวแน่นขึ้นกว่าในอดีต นำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจใน การทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะ กิจกรรมอันเกี่ยวกับการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง กิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนด้วย

“ความเปลี่ยนแปลงของเขาที่เราเห็นได้มีหลายอย่าง การเรียนรู้และความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น พี่ดูแลน้องอย่างดี อย่างงานขวดำ (งานศพ) ถ้าเทียบกับที่อื่น เด็กบ้านเราจะช่วยงานมากกว่า รวมตัวกันไปเสิร์ฟน้ำเสิร์ฟอาหาร คนแก่งังเล” (เปี้ยก, อ่างแล้ว)

“เด็กๆ คิดเป็นมากขึ้น รักพ่อรักแม่มากขึ้น” (วิษณุกร, อ่างแล้ว)

5.2.4 เครือข่ายของกลุ่มผู้ใหญ่บ้านส้มป่อยมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เนื่องจากมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายเยาวชน ทำให้ได้มีโอกาสพบปะ สนทนา และทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การไปชมการแสดงของบุตรหลาน การช่วยกันทำอาหารเพื่อเลี้ยงกลุ่มเยาวชนเวลาฝึกซ้อม เป็นต้น

5.2.5 เครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมของบ้านส้มป่อยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้มีการขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นๆ ในละแวกใกล้เคียง โดยที่ครูจากโรงเรียนในละแวกใกล้เคียงได้นำนักเรียน มาศึกษาและฝึกฝนการแสดงพื้นบ้านจากอาจารย์เกรียงศักดิ์และกลุ่มเยาวชนบ้านส้มป่อย ซึ่งประเด็นดังกล่าว เป็นสิ่งที่กลุ่มเห็นว่าช่วยแก้ปัญหาการขาดเยาวชนรุ่นใหม่ มาสืบทอดในอนาคต

การถอดบทเรียนและการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การถอดบทเรียนและการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นเป้าหมายหลักของการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพราะคณะผู้วิจัยต้องการค้นหาว่าการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นมีลักษณะเช่นใด และมีองค์ประกอบอะไรมาเกี่ยวข้องบ้าง ทั้งนี้ ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) การถอดบทเรียนเรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 2) การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยแต่ละประเด็นมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การถอดบทเรียนเรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ภายใต้หัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่วิจัยทั้งสองพื้นที่ ก่อนจะนำมาหาข้อสรุปเกี่ยวกับ 1) คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในชุมชนบ้านโป่งขวาง 2) คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในชุมชนบ้านส้มป่อย และ 3) การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน โดยทั้ง 3 ประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านโป่งขวาง

จากการศึกษาวิจัยโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งขวางทำให้คณะผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนเรื่องคุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ดังกล่าวได้ทั้งสิ้น 12 ข้อ ได้แก่

1.1.1 กระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนเกิดขึ้นจากคนนอกชุมชน คนนอกชุมชนในที่นี้ก็คือคณะผู้วิจัยทั้ง 4 คนซึ่งเป็นอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยเข้าไปทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรมค่ายเยาวชนเป็นสื่อในการสร้างเครือข่ายเยาวชน

1.1.2 ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายประกอบด้วยทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในระดับชุมชน ทุนวัฒนธรรมคืออัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าลัวะ การมีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เช่น ภาษาลัวะ ประเพณีไหว้เจ้าปู่เจ้าอัย ส่วนทุนทางสังคมคือความเป็นสังคมเครือญาติที่วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสยังคงมีความสำคัญ

1.1.3 ชุมชนยังคงมีสื่อบุคคลที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังพบข้อจำกัดเรื่องเทคนิคในการถ่ายทอดข้อมูล เรื่องราว เรื่องเล่าในอดีตไปสู่กลุ่มเยาวชน ทำให้ยังไม่สามารถกระตุ้นความสนใจจากกลุ่มเยาวชนได้มากเท่าที่ควร

1.1.4 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนหลากหลายวัย แต่กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมในเครือข่ายโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเด็กเล็กและเด็กโต เด็กวัยรุ่นที่เข้าร่วมในเครือข่ายยังมีสัดส่วนน้อย

1.1.5 เครือข่ายยังไม่มี “เรื่องเล่า” และ “ความทรงจำร่วม” ที่เด่นชัด เมื่อเปรียบเทียบกับเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย เครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยมีเรื่องเล่า และความทรง

จำร่วมกันจากการฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ในการสร้างเครือข่ายมาก แต่เครือข่ายเยาวชนบ้านโป่งขวาง ยังไม่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เนื่องจากเครือข่ายยังอยู่ในระยะเพิ่งเริ่มก่อตัวเท่านั้น

1.1.6 เยาวชนในเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิต กิจกรรมที่ทำในค่ายเยาวชนมุ่งเน้นให้เยาวชนในเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิต ทั้งจากกิจกรรมการร่วมเขียนเนื้อหาในหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมทำฉากละครเวที และร่วมแสดงในกิจกรรมเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

1.1.7 ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคือร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมลงมือกระทำในระดับกิจกรรม

1.1.8 ในกระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนมีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและองค์ความรู้จากภายนอก องค์ความรู้ดั้งเดิมในที่นี้ คือองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน ตำนานหมู่บ้าน อาหารท้องถิ่น รวมไปถึงภาษาลัวะ ส่วนองค์ความรู้จากภายนอกคือ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมค่ายให้กับเยาวชน

1.1.9 เยาวชนในเครือข่ายยังไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง เนื่องจากเยาวชนที่เข้าร่วมเครือข่ายโดยมากเป็นกลุ่มเด็กเล็กและเด็กโต มีเด็กวัยรุ่นเป็นส่วนน้อย และอายุของเครือข่ายยังไม่ถึง 1 ปี ในขณะที่ศักยภาพในการบริหารจัดการเป็นสิ่งที่เยาวชนจะต้องอาศัยเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมในเครือข่ายในการเรียนรู้และฝึกฝน

1.1.10 มีพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมได้เฉพาะกิจ ในที่นี้ก็คือพื้นที่ศาลาชุมชนและหอประชุมโรงเรียนบ้านโป่งขวาง ซึ่งโดยปกติ ไม่ใช่พื้นที่เปิดที่กลุ่มเยาวชนสามารถเข้าไปทำกิจกรรมได้ตามสบาย แต่คณะผู้วิจัยได้ขอเข้าทำกิจกรรมค่ายในพื้นที่ดังกล่าวตามช่วงเวลาที่กำหนด จึงทำให้เกิดพื้นที่สาธารณะเฉพาะกิจสำหรับเยาวชน

1.1.11 ในการสร้างเครือข่ายเยาวชน ได้ใช้ทั้ง สื่อกิจกรรมสมัยใหม่ เช่น การถ่ายภาพ การทำหนังสือ และ การทำละครเวที เป็นสื่อในการสร้างเครือข่าย และใช้สื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในประเพณีสืบชะตาหลวงของชุมชนในการสร้างเครือข่ายด้วย แต่สัดส่วนของการใช้สื่อกิจกรรมสมัยใหม่มีสูงกว่า

1.1.12 อายุของเครือข่ายเยาวชนยังไม่ถึง 1 ปี สถานภาพเพิ่งเริ่มต้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการทำกิจกรรมต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

คุณลักษณะทั้ง 12 ข้อนี้ สามารถสรุปออกมาในรูป ของแผนภาพได้ ดังภาพที่ 5.53
ในหน้า 172

ภาพที่ 5.53: คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนชุมชนบ้านโป่งขวาก

1.2 คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านส้มป่อย

จากการศึกษาวิจัยโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนบ้านส้มป่อย ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนเรื่องคุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ดังกล่าวได้ทั้งสิ้น 12 ข้อ ได้แก่

1.2.1 กระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนเกิดขึ้นจากคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้อาวุโสของชุมชน เป็นเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน และเป็นอาจารย์ผู้สอนของโรงเรียนในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชน

1.2.2 ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายประกอบด้วยทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในระดับชุมชน ทุนวัฒนธรรมของชุมชนบ้านส้มป่อยคือทุนความรู้และความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ส่วนทุนทางสังคมของชุมชนบ้านส้มป่อยก็คือความเป็นสังคมเครือญาติ ที่ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่สังคมเครือญาติที่เหนียวแน่นสูงเหมือนบ้านโป่งขวาก เนื่องจากการแต่งงานเข้าจากคนนอกชุมชนในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง แต่ ชุมชนบ้านส้มป่อยก็ยังคงมีระบบเครือญาติอยู่ ยังมีสายใยเกาะเกี่ยวผูกพันภายในชุมชน ด้วยเหตุนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้าน

ศิลปะวัฒนธรรมจึงไม่ใช่การถ่ายทอดในฐานะ “ครูกับศิษย์” เท่านั้น แต่ยังมีอารมณ์ความรู้สึกของการถ่ายทอดจากญาติผู้ใหญ่สู่เยาวชนด้วย

1.1.3 ชุมชนยังคงมีสื่อบุคคลที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน และทักษะในการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชนสูง

1.1.4 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนหลากหลายวัย จากการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ในระยะเริ่มต้น นของการสร้างเครือข่ายนั้นผู้ใหญ่ในชุมชนมีบทบาทสูงที่สุด โดยดึงเยาวชนที่เป็นเด็กเล็กและเด็กโตมาเป็นสมาชิกของเครือข่าย ต่อมาเมื่อระดับประคองให้เครือข่ายเยาวชนเติบโตขึ้นได้ เยาวชนที่เป็นเด็กเล็กและเด็กโตก็เติบโตขึ้นเป็นวัยรุ่นหนุ่มสาวและช่วยบริหารจัดการเครือข่ายได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นพัฒนาการที่สะท้อนความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเยาวชนได้ชัดเจน

1.1.5 เครือข่ายมี “เรื่องเล่า” และ “ความทรงจำร่วม” ที่เด่นชัด อันเป็นผลมาจากอายุของเครือข่ายที่มีอายุเกิน 7 ปี ทำให้มีทั้งเรื่องเล่าและความทรงจำร่วมเกี่ยวกับการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรค และการได้รับความสำเร็จร่วมกัน

1.1.6 เยาวชนในเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิต ในที่นี้คือศักยภาพในการเป็นผู้นำเสนอสารเกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านการแสดงทางด้านศิลปะวัฒนธรรม ทั้งการตีกลองปู่จาและการแสดงดนตรีพื้นบ้าน

1.1.7 ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคือร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมลงมือกระทำ ทั้งในระดับกิจกรรมและการบริหารจัดการเครือข่าย

1.1.8 มีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและองค์ความรู้จากภายนอก องค์ความรู้จากภายในคือองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผู้ใหญ่ในชุมชนถ่ายทอดให้กับเยาวชน องค์ความรู้จากภายนอกเกิดจากประสบการณ์ในการไปแสดงความสามารถในสถานที่ต่างๆ ทำให้เยาวชนในเครือข่ายได้รับประสบการณ์และองค์ความรู้ใหม่ๆ ทั้งในเรื่องของศิลปะการแสดงและการบริหารจัดการเครือข่าย

1.1.9 เยาวชนในเครือข่ายมีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง เนื่องจากกลุ่มเยาวชนได้รับการหล่อหลอมทักษะในการทำงานตามเวลาที่เครือข่ายเติบโตขึ้น และมีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวจากเยาวชนรุ่นแรกสู่เยาวชนรุ่นหลังผ่านการมอบหมายงานให้ลงมือทำและเป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ

1.1.10 ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา ทั้งพื้นที่สาธารณะที่เป็นโรงกลอง และพื้นที่สำหรับฝึกซ้อมการแสดงดนตรีพื้นบ้าน (ในที่นี้ แม้ว่าโดยกายภาพพื้นที่ทั้งสองแห่งจะเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล แต่เป็นพื้นที่ส่วนบุคคลที่เจ้าของพื้นที่ได้อนุญาตให้เยาวชนสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ได้ตลอดเวลา คณะผู้วิจัยจึงจัดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะในการรับรู้หรือในความรู้สึกของเยาวชน)

1.1.11 ในการสร้างเครือข่ายมีการใช้สื่อกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมงานประกวดสื่อเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์หรือ อพเพซบุ๊กในการติดต่อสื่อสารกันภายในเครือข่าย สื่อกิจกรรมและสื่อเทคโนโลยีเหล่านี้จัดเป็นสื่อสมัยใหม่ และชุมชนยังมีการใช้สื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น พิธีกรรมการไหว้ครูเป็นสื่อในการสร้างและธำรงรักษาเครือข่ายด้วย โดยสัดส่วนการใช้สื่อทั้งสองประเภทนี้ ประเมินว่าการใช้สื่อสมัยใหม่จะมีความถี่สูงกว่า แต่การใช้สื่อพิธีกรรมก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ

1.1.12 อายุของเครือข่ายเยาวชนมีอายุเกิน 7 ปี สถานภาพจัดว่าเข้มแข็ง แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในสถานการณ์ที่ต้องมีการวางแผนหาสมาชิกรุ่นใหม่ๆ เข้ามาร่วมในเครือข่ายเพื่อธำรงรักษาและสืบทอดเครือข่ายเอาไว้ให้ได้

คุณลักษณะทั้ง 12 ข้อนี้ สามารถสรุปออกมาในรูปของแผนภาพได้ ดังภาพที่ 5.54

ภาพที่ 5.54: คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านส้มป่อย

1.3 การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน

การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน อันได้แก่ ชุมชนบ้านโป่งขวางและชุมชนบ้านส้มป่อย คณะผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบทั้งนี้โดยนำเสนอในรูปแบบตารางเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ดังตารางที่ 5.2 และตารางที่ 5.3 ในหน้า 175 ตามลำดับ

ความเหมือนในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านโป่งขากและชุมชนบ้านสัมป่อย	
1.	ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายคือทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคม
2.	มีสื่อบุคคลอยู่ภายในชุมชน
3.	ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน
4.	มีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและภายนอก
5.	มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมภายในชุมชน
6.	ใช้สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้าน โดยสื่อที่มีบทบาทสูงสุดคือสื่อกิจกรรม

ตารางที่ 5.2: เปรียบเทียบความเหมือนในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของสองชุมชน

ความแตกต่างในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านโป่งขากและชุมชนบ้านสัมป่อย	
ชุมชนบ้านโป่งขาก	ชุมชนบ้านสัมป่อย
1. การสร้างเครือข่ายเกิดจากคนนอกชุมชน	1. การสร้างเครือข่ายเกิดจากคนในชุมชน
2. สื่อบุคคลในชุมชนยังขาดทักษะในการถ่ายทอดหรือการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชน	2. สื่อบุคคลในชุมชนมีทักษะในการถ่ายทอดหรือการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชนสูง
3. สัดส่วนของเยาวชนที่เข้าร่วมในปัจจุบันคือเด็กโตและเด็กเล็กมากที่สุด	3. สัดส่วนของเยาวชนที่เข้าร่วมในปัจจุบันคือวัยรุ่นตอนต้นและตอนปลายมากที่สุด
4. เครือข่ายยังไม่มีเรื่องเล่าหรือความทรงจำร่วมที่เด่นชัด	4. เครือข่ายมีเรื่องเล่าหรือความทรงจำร่วมที่เด่นชัด
5. ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนมีในขั้นการวางแผน แสดงความคิดเห็น ปฏิบัติในระดับการทำกิจกรรม	5. ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนมีในขั้นการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ปฏิบัติทั้งในระดับการทำกิจกรรมและการบริหารจัดการเครือข่าย
6. เยาวชนในเครือข่ายยังไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายด้วยตนเอง	6. เยาวชนในเครือข่ายมีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง
7. พื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมยังคงเป็นพื้นที่สาธารณะเฉพาะกิจ	7. พื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างตลอดเวลา
8. อายุของเครือข่ายไม่ถึง 1 ปี สถานภาพเพิ่งเริ่มต้น ปัจจัยจำเป็นคือความต่อเนื่องของกิจกรรม	8. อายุของเครือข่ายเกิน 7 ปี สถานภาพเข้มแข็ง ปัจจัยจำเป็นคือสมาชิกรุ่นใหม่เพื่อการสืบทอดในอนาคต

ตารางที่ 5.3: เปรียบเทียบความแตกต่างในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของสองชุมชน

2. การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์โดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดมาประมวลร่วมกัน และใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีมาวิเคราะห์ร่วมด้วย จนเกิดเป็นองค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่าย

เยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และสร้างแบบจำลองกระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนและคุณลักษณะของกระบวนการดังกล่าว

ในที่นี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาว่าปัจจัยที่เหมือนกันในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านส้มป่อยและบ้านโป่งขวางนั้น ถือว่าปัจจัยเหล่านี้คือ ปัจจัยจำเป็น (necessary factors) สำหรับการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชนต่างก็ต้องอาศัยปัจจัยเหล่านี้เป็นองค์ประกอบเหมือนกัน ดังนั้น จึงนำไปสู่ข้อสรุปในเชิงทฤษฎีที่ว่า ในชุมชนอื่นๆ ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนบ้านโป่งขวางและบ้านส้มป่อยก็อาจจะสามารถสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยอาศัยปัจจัยเหล่านี้ในระยะเริ่มก่อตั้งได้เช่นเดียวกัน

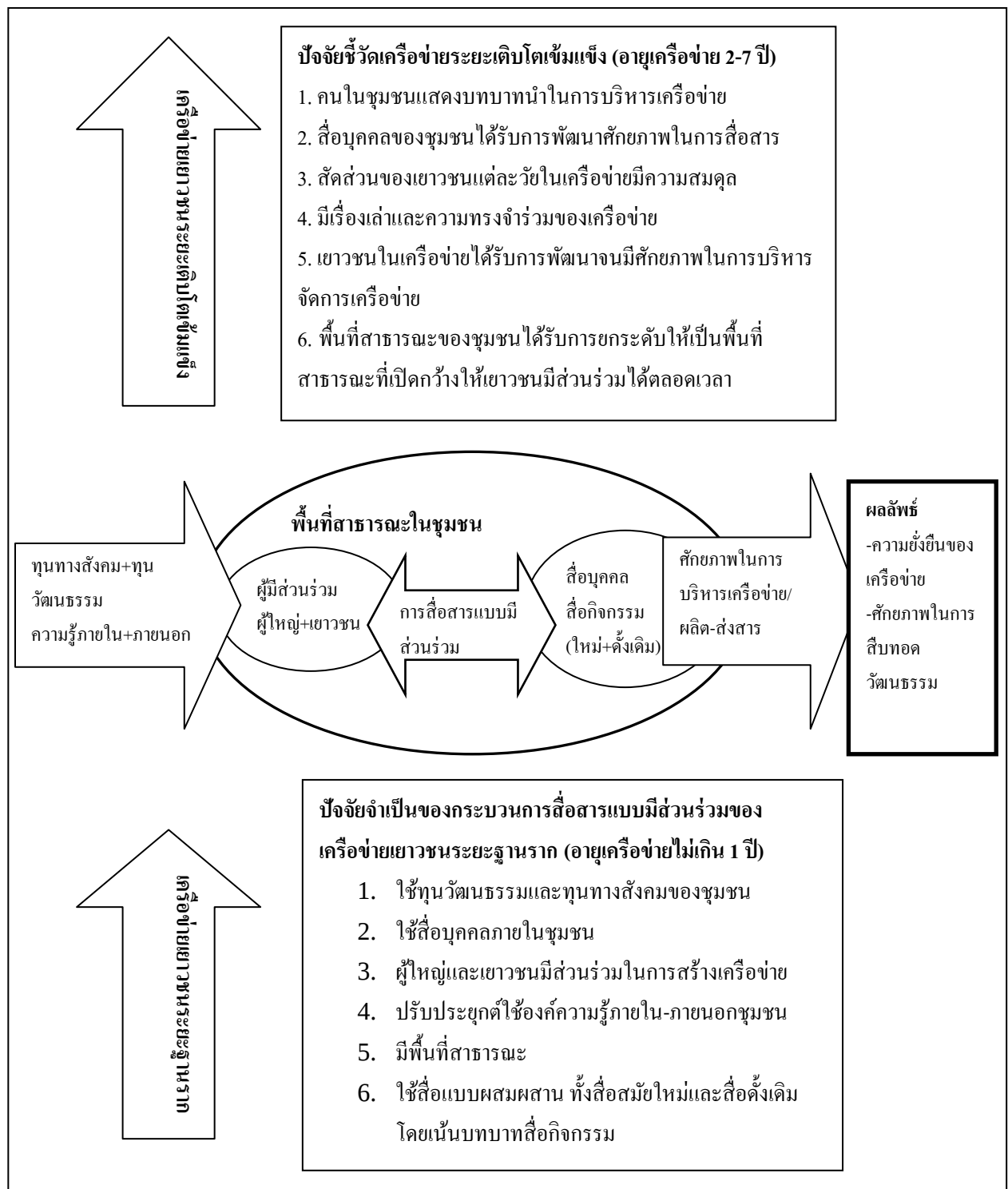
ในขณะเดียวกัน ปัจจัยอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกันในเครือข่ายเยาวชนชุมชนบ้านส้มป่อยและชุมชนบ้านโป่งขวางนั้น สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการชี้วัดได้ว่าการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งนั้นควรประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง

ด้วยเหตุนี้แบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงประกอบด้วยโครงสร้าง 2 ส่วน แบ่งตามระยะเวลาในการก่อตั้งเครือข่าย ส่วนแรกคือโครงสร้างระยะฐานราก ช่วงเริ่มก่อตั้งเครือข่าย (อายุเครือข่ายไม่เกิน 1 ปี) และส่วนที่สองคือโครงสร้างระยะเติบโตเข้มแข็ง คือเครือข่ายที่มีอายุตั้งแต่ 2-7 ปี

แบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ระยะฐานราก จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยจำเป็น 6 ประการคือ 1) ใช้ทั้งทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน 2) ใช้สื่อบุคคลภายในชุมชน 3) ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนจะต้องมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย 4) ต้องรู้จักประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในชุมชนและจากภายนอกชุมชนควบคู่กัน 5) ต้องมีพื้นที่สาธารณะสำหรับการสร้างการมีส่วนร่วม และ 6) จะต้องมีการใช้สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้าน โดยสื่อ ที่มีบทบาทสูงสุดคือสื่อกิจกรรม

โครงสร้างของแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนระยะเติบโตเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้ 1) หากการสร้างเครือข่ายเกิดจากคนนอกชุมชน ในระยะที่สองนี้จะต้องดึงคนในชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทนำในการบริหารจัดการเครือข่ายให้ได้ 2) ต้องพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารและถ่ายทอดของสื่อบุคคลในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ต้องปรับสัดส่วนของเยาวชนในเครือข่ายให้มีความสมดุลทั้งเด็กเล็ก เด็กโต วัยรุ่นตอนต้น และวัยรุ่นตอนปลาย 4) เครือข่ายต้องพัฒนาเรื่องเล่าของเครือข่ายเพื่อสร้างความทรงจำร่วม 5) ต้องพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในเครือข่ายจากการทำกิจกรรมร่วมกันไปสู่การบริหารจัดการเครือข่ายร่วมกัน และ 6) ต้องสร้างพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของเยาวชนได้ตลอดเวลา

ทั้งหมดนี้ สามารถนำมาสร้างแบบจำลองกระบวนการ สื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดังภาพที่ 5.55 ในหน้า 177

ภาพที่ 5.55: แบบจำลองโครงสร้างกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น